

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА
Факультет психології
Кафедра загальної і соціальної психології та психотерапії

НАВЧАЛЬНА ПСИХОДІАГНОСТИЧНА ПРАКТИКА ДЛЯ СТУДЕНТІВ
СПАЦІАЛЬНОСТІ 053 «ПСИХОЛОГІЯ»
ОСВІТНІЙ СТУПІНЬ «БАКАЛАВР»
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Київ-2021

УДК: 378.091.33 – 027.22:159.9.018

Н-15

Рекомендовано Вченою радою Національного педагогічного
університету імені М. П Драгоманова
(протокол № 10 від 29 квітня 2021 р.).

Методичні рекомендації до проведення навчальної
психодіагностичної практики для студентів спеціальності 053
«Психологія», освітнього ступеня «Бакалавр» / Уклад. С.О.Ставицька,
О.Б. Сидоренко, Г. А. Ставицький, Д.Д. Отич, А.Ф.Федоренко. – К.: Вид-во
НПУ імені М.П. Драгоманова. – 2021. – 189 с.

Рецензенти:

- доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології та особистісного розвитку ДЗВО «Університет менеджменту освіти» Лушин Павло Володимирович;
- кандидат психологічних наук, доцент кафедри психологічної реабілітації та психосоматики Ханецька Тетяна Іванівна.

© Ставицька С. О. , Сидоренко О. Б.,
Ставицький Г. А., Отич Д. Д., Федоренко А. Ф., 2021
© Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	4
ВСТУП	7
I. Організація та керівництво навчальною психодіагностичною практикою	12
II. Перелік та вимоги до звітних матеріалів студента-практиканта про проходження психодіагностичної практики	18
III. Зміст психодіагностичної практики	26
IV. Орієнтовні методи та методики психодіагностичного обстеження	43
V. Література	141
VI. Додатки	149

Пояснювальна записка

Компонентами психологічної готовності студентів-психологів до професійної діяльності є: професійна ідентичність, професійно важливі якості особистості, ціннісні орієнтації, усвідомлення престижу професії, професійна компетентність, яка є інтегральною характеристикою ділових та особистісних якостей майбутніх фахівців, що відображає рівень їх знань, умінь та навичок, набутий досвід для здійснення певного виду діяльності, який пов'язаний з успішним її виконанням. Одним з напрямів на шляху до формування таких професійних якостей та компетентностей студентів-психологів, є успішне проходження ними навчальної психодіагностичної практики.

Навчальна психодіагностична практика виконує ряд важливих функцій: адаптаційну, розвивальну, навчальну, діагностичну, виховну, тому вимагає від студентів психологічної готовності до виконання професійної діяльності.

Психологічна готовність до професійної діяльності включає такі складові:

- когнітивну (розуміння функціональних обов'язків, завдань професійної діяльності, оцінку значущості психодіагностичної практики для досягнення мети професійної діяльності);
- мотиваційну (інтерес до професійної діяльності, потреба в досягненні відповідного результату);
- емоційно-вольову (почуття професійної та соціальної відповідальності, впевненість в успіху, самоконтроль та зосередженість на виконанні завдань психодіагностичної практики);
- операціонально-поведінкову (розуміння партнерів із взаємодії, гнучкість у спілкуванні, вміння адаптуватися до змін обставин, регулювати свою діяльність і поведінку, адекватно поводити себе у різних професійних ситуаціях, зокрема індивідуальної та групової

психодіагностики).

Ефективність проходження студентами навчальної психодіагностичної практики обумовлюється кількома чинниками:

- рівнем загальної підготовки студентів за спеціальністю 053 «Психологія»;
- знанням конкретного матеріалу з відповідних дисциплін, з яким студент виходить на практику, зокрема «Психодіагностики»;
- відповідальністю студентів, вмінням їх взаємодіяти та як виконувати вимоги керівників практики, так і працювати самостійно;
- спостережливістю, уважністю, вмінням слухати і отримувати з почутого корисну інформацію для майбутньої професійної діяльності;
- вдалим підбором установ та закладів для проходження практики;
- належним керівництвом практикою з боку методистів та викладачів фахової кафедри;
- наданням студентам-практикантам методичної допомоги з боку педагогічного колективу та психологів відповідних установ, організацій, закладів де студент проходить практику.

Методичні рекомендації до навчальної психодіагностичної практики з психології розроблено відповідно до вимог освітньої програми та навчального плану підготовки бакалаврів із спеціальності 053 «Психологія».

У методичних рекомендаціях:

- подано програму навчальної психодіагностичної практики, її зміст, що включає мету, основні завдання, етапи проходження, методи і засоби діагностики різних сфер особистості досліджуваних різного віку; критерії оцінювання й загальні вимоги до оформлення звітних матеріалів та перелік літературних джерел, рекомендованих для опрацювання;

- запропоновано методики щодо проведення психодіагностичного дослідження особистості дітей різного віку (дошкільника, молодшого школяра, підлітка, старшокласника) та дорослих; визначення міжособистісних стосунків у групі;

- визначено завдання щодо профорієнтації та професійного самовизначення старшокласників;

- подано схему складання психологічної характеристики особистості (дитини, дорослого) та групи;

- надано матеріали та зразки звітної документації щодо проходження студентами навчальної психодіагностичної практики;

- подано список рекомендованої для опрацювання літератури.

Отже, програма психодіагностичної практики передбачає реалізацію міждисциплінарного підходу в освіті, принципу наступності і доповнюваності. У змісті завдань та запропонованих методів психодіагностичної практики враховуються інтереси студентів, розвиваються навички їх самостійної діяльності, заохочується використання різноманітних форм роботи з обстежуваними.

ВСТУП

Психодіагностична практика є складовою частиною системи професійної підготовки психологів в системі освіти. Вона забезпечує поєднання теоретичної підготовки психологів з їх практичною діяльністю в різних установах та організаціях, передбачаючи поглиблення засвоєння теоретичного курсу знань та формування навичок і умінь самостійного набуття знань та закріплення набутого досвіду. У той же час – це і перевірка професійної готовності та придатності майбутніх фахівців. Підвищення якості підготовки професійних психологів передбачає застосування активних форм і методів навчання, до яких і відноситься навчальна психодіагностична практика студентів. Така практика дає можливість студенту зрозуміти специфіку майбутньої професійної діяльності, набути практичні вміння та навички, визначитися в правильності вибору професії.

Діяльність психолога включає роботу з клієнтом – дитиною та дорослими (учнями, шкільним класом, учителями, вихователями, батьками, адміністрацією та ін.) в рамках вирішення конкретних психологічних проблем розвитку особистості та проблем навчання і виховання. Все це вимагає від психолога високого професіоналізму, компетентності й саме практика допомагає здійснити якісну підготовку фахівців-психологів в установах дошкільної і шкільної освіти; позашкільних освітніх закладів; соціальних центрах для сім'ї і молоді; людей похилого віку; громадських організаціях; державних та приватних структурах. Вона передбачає поетапне формування професійно значущих якостей, набуття відповідних компетентностей, передусім, набуття знань, формування навичок і умінь здійснювати діагностику різних індивідуальних та групових психічних процесів, станів і властивостей особистості різного віку й соціальних груп.

Навчальна психодіагностична практика за спеціальністю 053 «Психологія», освітнього ступеня «Бакалавр» проводиться у студентів як денної (з відривом від навчання, так і заочної форми навчання). Студенти під час практики знайомляться з діяльністю психолога, з основними напрямками і методами його роботи, а також нормативними документами, що регламентують його діяльність, проводять психодіагностичні групові й індивідуальні зрізи, відповідно до поставлених завдань.

За час практики у студентів формуються уявлення про діяльність психологічної служби та особистість психолога; починають формуватися професійна позиція, відповідальне і творче ставлення до майбутньої професії. Діагностична практика стимулює розвиток професійної самосвідомості, що передбачає розвиток потреби в самоосвіті та самовихованні.

Отже, навчальна психодіагностична практика полягає у виконанні діагностичної роботи психолога у закладах освіти: здійснення психодіагностичного обстеження та складання звіту за результатами психодіагностичного обстеження (без подальшої корекції); захисту матеріалів практики на кафедрі.

Мета психодіагностичної практики: оволодіння студентами практичними уміннями та основними навичками проведення індивідуальної та групової психодіагностичної роботи фахівця з психології. Зокрема, формувати у студентів уміння самостійно підбирати психодіагностичний інструментарій, формувати мету, завдання та етапи психодіагностичного обстеження згідно запиту; опрацьовувати психодіагностичну інформацію та робити узагальнені висновки й надавати психологічні рекомендації.

Після проходження навчальної психодіагностичної практики студент повинен знати:

- основи психодіагностики;
- принципи побудови діагностичних методик;
- закономірності психодіагностичного процесу;
- особливості психодіагностичного інструментарію;
- специфіку застосування методу тестування у психодіагностичній діяльності психолога;

уміти:

- проводити індивідуальне і групове обстеження;
- організовувати процес психологічного тестування;
- самостійно проводити психодіагностичне дослідження із врахуванням індивідуально-психологічних особливостей особистості клієнта (дітей, дорослих);
- формувати комплекс психодіагностичних методів, адекватних цілям дослідження, визначати послідовність їх застосування;
- опрацьовувати та аналізувати результати діагностичного обстеження, формулювати висновки;
- складати протоколи обстеження, психологічні характеристики на особистість та групу досліджуваних;
- розробляти програму психологічного дослідження та використовувати його результати в роботі різними психологічними проблемами особистості та групи;
- застосовувати психодіагностичні методики у практичній та науково-дослідній діяльності психолога;
- за результатами психодіагностики складати програми психопрофілактичної і психорозвивальної роботи;
- надавати індивідуальні та групові психолого-педагогічні рекомендації за результатами діагностичного обстеження.

Основні завдання навчальної психодіагностичної практики

1. Оволодіння уміннями застосовувати теоретичні знання із загальної та соціальної психології, психології розвитку, педагогічної психології, диференційної психології та психодіагностики.

2. Засвоєння студентами системи знань про закономірності, принципи, методи і форми реалізації функцій психолога-діагноста як в освітніх, так і будь-яких інших державних чи приватних установах.

3. Поглиблення теоретичних знань щодо психодіагностичних методів дослідження.

4. Оволодіння уміннями та практичними навичками проведення психодіагностики і, на її основі, психопрофілактичної та психорозвивальної роботи.

Оволодіння практичними уміннями проведення психодіагностичного обстеження, аналізу й узагальнення його результатів передбачає:

- ознайомлення з планом роботи психолога та з його психодіагностичним інструментарієм;

- проведення психологічного спостереження;

- формування мети, завдань, гіпотези психодіагностичного обстеження;

- підбір методик для психодіагностичного обстеження;

- проведення групового психодіагностичного обстеження;

- підбір обстежуваних для індивідуального психодіагностичного обстеження;

- розвиток умінь встановлювати психологічний контакт з аудиторією досліджуваних - дітей і дорослих;

- психологічний анамнез за результатами біографічного опитування щодо розвитку дитини або дорослого клієнта;

- проведення кількісного та якісного аналізу даних психодіагностичного обстеження;

- формулювання психологічних висновків за результатами психодіагностики;
- постановку психологічного діагнозу та надання психологічного прогнозу щодо психологічного розвитку особистості;
- вивчення, узагальнення та використання досвіду роботи шкільного психолога у подальшій навчально-професійній діяльності;
- розширення уявлення майбутніх фахівців про специфіку організації шкільної психологічної служби;
- розвиток професійно необхідних здібностей та самовиховання особистісних якостей студента як майбутнього фахівця-психодіагноста;
- проведення профорієнтаційної та профконсультативної роботи в загальноосвітніх закладах;
- складання аналітичного звіту щодо психодіагностичної роботи психолога (психологічної служби школи, організації);
- здійснення професійної рефлексії (проведення самоаналізу власної діяльності);
- співпраця з психологами, вихователями, учителями, батьками та іншими студентами-практикантами;
- підготовку студента до виконання професійних функцій психолога-діагноста;
- формування у студентів психологічної культури особистості, навичок та вмінь міжособистісної взаємодії, вдосконалення базових особистісних рис: відповідальності, активності, адекватності, критичності, самостійності та ін.;
- формування наукового світогляду студентів, їх професійної суб'єктності;
- формування професійно значущих якостей особистості студента-психолога;
- формування професійних компетентностей студентів-психологів.

I. Організація та керівництво навчальною психодіагностичною практикою

Психолог, який здійснює загальне керівництво психодіагностичною практикою забезпечує організацію та планування практики; підбирає бази для проходження практики проводить інструктаж психологів-методистів керівників практики; розподіляє студентів за базами практики; організовує і проводить настановчу і звітну конференції; підводить підсумки практики, вносить пропозиції щодо підвищення її ефективності, готує загальний звіт.

Психологи-методисти – керівники практики контролюють роботу студентів-практикантів своєї групи; у міру необхідності здійснюють індивідуальні та групові консультації; беруть участь у врегулюванні суперечностей, які можуть виникнути між студентами і персоналом бази практики; аналізують звітну документацію та оцінюють роботу студентів підзвітної групи, а також виставляють підсумкову оцінку у залікову (екзаменаційну) відомість.

Безпосередній керівник – психолог (методист) від бази практики надає студентам допомогу у плануванні роботи з виконання завдань практики; здійснює щоденний контроль за дисципліною; керує студентами та організовує їх діяльність під час практики; складає характеристику роботи кожного студента і вносить пропозиції щодо її оцінки.

Практична підготовка студентів включає: 4 тижні; 6 кредитів ЄКТС (180 год.).

Бази проведення практики

Заклади дошкільної освіти, заклади середньої освіти (школи, гімназії, ліцеї, коледжі), психологічні центри, соціальні служби для сім'ї молоді; установи/організації, підприємства державного та приватного підпорядкування. Перед початком практики проводиться інструктаж з охорони праці.

Інформаційно-методична частина

Студенти проходять психодіагностичну практику в державних і недержавних закладах освіти, на підприємствах/організаціях/установах, де є психолог чи діє психологічна служба.

Свою діяльність на місцях студенти-практиканти вибудовують відповідно до завдань і цілей психодіагностичної практики, а також координують її з планом роботи психологічної служби відповідного закладу/організації/установи.

За тиждень до початку практики проводиться настановча конференція відповідальним за практику від факультету та психологами-методистами психодіагностичної практики від кафедр. Студентів знайомлять з основними завданнями практики, дають рекомендації з ведення та оформлення необхідної документації, умовами організації та порядком проходження практики, Повідомляють студентів про їх розподіл за базами практики і формують групи студентів-практикантів під керівництвом психологів-методистів керівників від кафедр. *(Попередньо готується наказ про проходження практики).*

У кожній групі студентів призначається староста, який виконує організаційні функції (координує роботу студентів (відвідування, виконання завдань), виконує доручення психолога-методиста – керівника практики).

Після завершення терміну проходження практики студенти через 3 дні подають психологу-методисту керівнику практики з відповідної кафедри письмові звітні матеріали за результатами виконання обраних і узгоджених із керівником практики завдань. Підсумковий контроль здійснюється під час усного захисту практики, який проводиться психологом-методистом кафедри, за яким закріплений студент.

Після перевірки і захисту представлених матеріалів практики проводиться звітна конференція, на якій студентам повідомляються остаточні оцінки, здійснюється аналіз якості виконання завдань практики й оформлення звітної документації.

Обов'язки студентів-практикантів в період проходження практики

1. До початку практики пройти медичний огляд та отримати допуск до роботи в загальноосвітніх закладах, організаціях/установах.
2. Вивчити правила охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії під час проходження практики.
3. Взяти участь у настановчій та підсумковій конференціях.
4. Своєчасно прибути на місце проходження практики.
5. Дотримуватись графіку роботи, затвердженого керівником від бази практики та психологом-методистом від кафедри.
6. Бути присутнім на практиці кожного разу упродовж визначеного часу.
7. Вчасно повідомляти керівника від бази практики та психолога-методиста про причини відсутності на практиці.
8. Скласти індивідуальний план роботи психодіагностичної практики протягом першого тижня і затвердити його в керівників практики від бази практики й від навчального закладу.

9. Виконувати в повному обсязі усі завдання, які передбачені програмою практики, враховуючи поради/зауваження її керівників.

10. Студент-практикант працює в базовому закладі проходження психодіагностичної практики 6 годин на день і відповідно:

- несе відповідальність за виконані/невиконані заплановані види психодіагностичної роботи;
- здійснює самоаналіз власної діяльності та рівнів набутих практичних умінь і навичок здійснення психодіагностичної роботи;
- на основі отриманої теоретичної фахової підготовки вдосконалює практичні навички й уміння.

11. Методичний день встановлюється 1 раз в тиждень за погодженням з керівником практики від установи/організації.

12. У період практики студент зобов'язаний дотримуватись правил внутрішнього розпорядку базової установи, а також розпоряджень керівника установи і керівників практики.

13. Студент під час практики веде щоденник, в якому записується графік роботи на весь період практики, а саме відображається виконання кожного етапу роботи щодня з указанням часу проведення психодіагностики.

14. Виконання / невиконання кожного виду роботи фіксується у щоденнику керівником практики від бази (установи, організації) де студент проходить практику.

15. У термін, встановлений керівником практики від навчального закладу (кафедри), студент подає матеріали практики на кафедру у встановлений термін (не пізніше як через тиждень після закінчення практики): звіт про виконання програми практики, характеристика про проходження практики з оцінкою діяльності студента (не задовільно, задовільно, добре, відмінно). Характеристика подається на бланку і підписується керівником практики від закладу/організації/установи

(психологом), а звіт про проходження практики керівником (психологом-методистом) від навчального закладу. Підписи на характеристиках та звітах завіряються печаткою установи.

16. При невиконанні вимог практики від навчального закладу чи порушенні статуту бази практики – закладу/організації/установи, студент-практикант може бути усунений від практики. Рішення про продовження, перенесення терміну практики або повторне її проходження приймає директор закладу/установи/організація за узгодженням з керівником практики від навчального закладу.

Індивідуальне планування роботи на період практики

Під час практики студент працює з урахуванням плану роботи психолога установи/організації. На підставі аналізу плану роботи психолога, змісту звернень до нього і з урахуванням вимог програми практики студент-практикант спільно з керівником практики і психологом закладу/установи складає свій індивідуальний план діяльності, спрямований на реалізацію цілей і завдань психодіагностичної практики. Під час проходження практики студент-практикант веде щоденник, в якому відображає виконання проведеної роботи.

Звітна конференція є заключним етапом практики і проводиться не пізніше, ніж через 2 тижні після її закінчення. Її організація і проведення здійснюється керівником практики від факультету.

На звітній конференції аналізується якість виконання завдань з психодіагностичної практики, оформлення звітної документації, повідомляються остаточні оцінки.

Відповідно до цілей і завдань психодіагностичної практики студент зобов'язаний надати керівнику практики від кафедри:

1. Щоденник практиканта з щоденними записами про виконання індивідуального плану роботи і щотижневою атестацією, які підписані психологом від бази практики (див. Додаток Б).

2. Аналітичний звіт про психодіагностичну роботу психолога чи психологічної служби установи /організації, до яких був прикріплений студент-практикант, зі зразками оформлення документації.

3. Діагностичні матеріали з вивчення особистості 3-х осіб (всього 3-5 протоколів обстеження на кожного, психологічна характеристика, висновки та рекомендації з розвитку особистості).

4. Діагностичні матеріали з вивчення групи (колективу): протоколи обстеження в кількості не менше 1-2; аналітичну довідку про виконання діагностики групи з графіками, таблицями, рекомендаціями.

5. Звіт про проведення профорієнтаційного заходу (текст і фото, презентація).

6. Звіт про виконання соціального замовлення/запиту від бази практики.

7. Самоаналіз ефективності роботи на практиці, письмовий звіт про проходження практики, підписаний самим студентом, психологом і керівником (заступником керівника) організації.

8. Письмова характеристика (відгук) про проходження практики, підписані безпосередньо керівником (заступником) установи/організації і психологом (методистом) – керівником від бази практики.

Підведення підсумків практики

Звітна документація подається у встановлений термін керівнику практики від навчального закладу для перевірки, рецензування та допуску до захисту.

II. Перелік та вимоги до звітних матеріалів студента-практиканта про проходження психодіагностичної практики

1. Індивідуальний план роботи студента-практиканта з відміткою про його виконання. Під час практики студент працює з урахуванням плану роботи психолога (психологічної служби) відповідної установи. На підставі аналізу плану роботи психолога, змісту звернень (запитів) до нього і з урахуванням вимог програми практики студент-практикант спільно з керівником практики і психологом установи складає свій індивідуальний план діяльності, спрямований на реалізацію цілей і завдань практики. План роботи повинен бути узгодженим з психологом (методистом) – керівником від бази практики та з психологом-методистом керівником практики від навчального закладу (Додаток А).

2. Аналітичний щоденник проходження психодіагностичної практики, що містить самоаналіз психодіагностичної й організаційної роботи студента-практиканта протягом кожного дня проходження практики (див. Додаток Б).

У щоденнику з психодіагностичної практики повинні бути у хронологічній послідовності занотована інформація про проведену, особисто чи разом з іншими студентами або керівником від бази практики, роботу. Записи про виконану роботу перевіряються та візуються в кінці практики керівником від бази і керівником від навчального закладу. На основі записів у щоденнику складається підсумковий звіт студента про проходження практики.

3. Загальний звіт про проходження психодіагностичної практики із зазначенням обсягу виконаної роботи (з урахуванням усіх модулів/напрямів практики), її результатів, труднощів, які, можливо, виникли в ході практики, та побажань щодо поліпшення організації психодіагностичної практики (див. Додаток В).

4. Характеристику на студента-практиканта з бази проходження психодіагностичної практики, яка підписана керівником від бази практики та психологом і завірена печаткою закладу/установи (Додаток Ж).

5. Матеріали психодіагностичного обстеження: протоколи обстеження особистості дітей та дорослих (див. Додаток В); психодіагностичні методики і стимульні матеріали; дві характеристики на особистість і групу (колектив) за результатами дослідження; (прикладі індивідуальних карток або узагальнена картка класу (групи); психодіагностичну картку-звіт (протокол) про обстеження міжособистісних стосунків з описом процедури, результатів тестування, їх психологічного аналізу, діагнозу та прогнозу та ін. (див. Додаток Е).

6. Критерії оцінювання психодіагностичної практики.

Вимоги до оформлення звіту про проходження початкової психодіагностичної практики

Звіт пишеться у довільній формі та обов'язково повинен містити:

1. Титульну сторінку.

2. Назву бази (установи), де проходила практика, мету, завдання, структуру практики, основні напрями теоретичної та практичної роботи, опис напрямів діяльності, оцінка умов для психодіагностичної роботи студента-практиканта.

3. Теоретичну частину, яка містить опис підготовчої роботи, проведеної протягом практики за напрямками психодіагностичної роботи. Перелік методик, використаних у процесі психодіагностики та опис обґрунтування вибору психодіагностичних процедур відповідно до поставленої мети.

4. Практичну частину, в якій висвітлюються діагностичні матеріали, які студенти напрацьовують під час проходження практики. Тобто результати психодіагностичних процедур, проведених згідно завдань практики. Розділ містить короткий підсумок виконаної психодіагностичної роботи щодо отриманих даних та складених, на їх основі, рекомендацій.

5. Оцінку змісту і ефективності навчальної психодіагностичної практики.

6. Опис основних труднощів в роботі при проходженні практики, з якими зіткнулися студенти-практиканти (як змістовного, так і організаційного характеру).

7. Характеристику взаємодії з керівниками практики закладу/установи в процесі проходження практики.

8. Перелік вивчених фахових дисциплін, які виявилися найбільш корисними для студента в процесі підготовки і під час проходження психодіагностичної практики.

9. Основні підсумки психодіагностичної практики студента-практиканта (Чому Ви навчилися і як самі оцінюєте отриманий досвід? Що виявилось найбільш корисним для Вас? Як змінилося Ваше ставлення до діяльності психолога?).

Наводиться розгорнутий опис підсумків практики, який містить систематизовану докладну рефлексію на власну діяльність студента під час практики. Основну увагу слід приділити власним позитивним набутим навичкам та умінням і власним обмеженням (усвідомлення того, наскільки краще можна працювати, що заважало краще працювати), які спостерігалися студентом під час практики.

10. Додатки повинні містити: протоколи досліджень, результати досліджень (малюнки, графіки, таблиці та бланки методик, використаних у процесі роботи. Фотозвіти, зроблені під час навчальних

занять, на яких видно аудиторію і студента-практиканта, який проводить психодіагностичну роботу).

Критерії оцінювання результатів проходження психодіагностичної практики

1. При оцінюванні навчальної психодіагностичної практики необхідно враховувати ставлення здобувача вищої освіти до роботи, відгуки адміністрації, керівника практики (психолога) від бази/установи де студент-практикант проходив практику.

2. Рівень теоретичної підготовки студентів: оволодіння знаннями з фахових дисциплін, передусім, з психодіагностики.

3. Ступінь сформованості професійно-педагогічних умінь: оволодіння методами проведення психологічного вивчення особистості для вирішення психодіагностичних і диференційно-діагностичних завдань, включаючи навички інтерпретації отриманих результатів, написання психолого-педагогічної характеристики; вміння адекватно, відповідно до вікових особливостей особистості та наявних психологічних проблем, підбирати і використовувати методи психодіагностики, надання психолого-педагогічних рекомендацій, проведення профорієнтаційної роботи.

4. Рівень професійної спрямованості: оволодіння практичними вміннями ефективної комунікації, заснованої на безумовному прийнятті дитини, учня, дорослого; формулювання запиту на психологічну проблему клієнта, спрямованість на психологічну діяльність, подолання труднощів, пізнання нового, відповідальність за якісне здійснення форм і методів роботи психолога-психодіагноста, реалізація творчого підходу в роботі, ступінь самостійності при виконанні функцій і обов'язків психолога, вміння робити психологічні висновки та рекомендації.

5. Обсяг виконання програми психодіагностичної практики.

6. Якість аналізу і самоаналізу різних видів діагностичної та розвивальної роботи.

7. Якість підготовки звітної документації.

8. Дотримання плану та дисципліна під час проходження практики.

При виставленні оцінки в екзаменаційну відомість і залікову книжку психологи-методисти керівники практики від навчального закладу (кафедри) оцінюють: обсяг і зміст звітної документації з психодіагностичної практики; характеристику на студента-практиканта з місця проходження практики та оцінку його діяльності.

Оцінка керівником якості психодіагностичної практики

включає у себе такі пункти:

- дотримання етичних норм при проведенні психодіагностичного обстеження;
- конкретність і чіткість поставлених цілей і завдань;
- наявність аналізу та інтерпретації отриманих результатів, відповідно до змісту предмета діагностики;
- повнота і точність складання висновків за підсумками індивідуального психодіагностичного обстеження;
- правильність кількісного і якісного опрацювання отриманих даних при обстеженні;
- обґрунтованість сформульованих рекомендацій;
- своєчасність подання звітних матеріалів з психодіагностичної практики.

Критерії оцінювання результатів проходження навч. практики.

«5» Відмінно	«4» Добре		«3» Задовільно		«2» Незадовільно	
1	2	3	4	5	6	7
90-100	80-89	70-79	69-65	60-64	35-59	34-0
A	B	C	D	E	EX (з можливістю повторного складання)	X (з обов'язковим повторним курсом)
Всі завдання навчально-психодіагно-	Завдання навчально-психодіаг-	Завдання навчально-психо-	Завдання навчально-психо-	Завдання навчально-психо-	Завдання навчально-психодіагно-	Завдання навчально-психодіаг-

<p>стичної практики виконано правильно і якісно, виявлені вміння студента застосовувати і творчо використувати психолого-педагогічні та методичні знання, пов'язані з особливостями і засобами психодіагностичної діяльності. Вміння застосовувати в практичній діяльності теоретичні знання із загальної психології, психології розвитку і педагогічної психології, соціальної психології та психодіагностики з урахуванням вимог та специфіки викладання у ЗВО. Вміння проводити психодіагностичне обстеження, аналіз і узагальнення його результатів, встановлювати контакти з</p>	<p>ностичної практики виконані правильно, проте недостатньо повно. Виявлено уміння встановлювати контакт з досліджуваними, проводити відповідні види психодіагностичної роботи, але дії студента шаблонні, не виявлено відповідного ставлення до проведення психодіагностичного обстеження. Звітна документація оформлена згідно вимог.</p>	<p>діагностичної практики виконані не в повному обсязі. Були допущені помилки при визначенні об'єкта та предмету психодіагностичного обстеження. Виявлено уміння проводити різні види психодіагностичної роботи, проте, існували деякі труднощі у встановленні контакту з клієнтами. Звітна документація оформлена згідно вимог з незначними помилками.</p>	<p>діагностичної практики виконані неповно. Допущені помилки при проведенні психодіагностичного обстеження, при підборі методів дослідження, виявлено невміння встановлювати емпатійні стосунки з досліджуваними. Звітна документація здана у недостатньому обсязі або оформлена з допущенням помилок</p>	<p>діагностичної практики виконані з деякими помилками. Виникнення проблем при проведенні психодіагностичного обстеження (вибір методів дослідження, опрацювання результатів та узагальнення отриманих даних) Деякі труднощі у встановленні емпатійних стосунків з досліджуваними. Звітна документація оформлена неповно, допущені помилки.</p>	<p>стичної практики виконані неповно, з численними помилками. Виявлено проблеми у встановленні контакту з клієнтами, з групою; не сформовані вміння проводити психодіагностичне обстеження. Звітна документація оформлена з помилками</p>	<p>ностичної практики виконані неправильно. Виявлено проблеми встановлення контакту з клієнтами; не сформовано вміння проводити психодіагностичне обстеження. Звітна документація оформлена в недостатньому обсязі (відсутні форми та бланки проведених методик), з помилками, немає логічних висновків.</p>
---	---	---	---	---	---	--

клієнтом, проводити аналіз проведеної роботи та психологічно обґрунтовувати висновки й рекомендації, заповнювати звітну документацію.						
---	--	--	--	--	--	--

**Критерії оцінювання результатів
навчальної психодіагностичної практики (опис за балам ECTS)**

<i>Модулі та види діяльності</i>	<i>К-ть процедур</i>	<i>К-ть балів</i>	<i>Макс. сума балів</i>
Модуль 1. Особистість психолога-діагноста в контексті розв'язання психодіагностичних завдань (психологічна характеристика)	1	0-10	10
Модуль 2. Діагностика особистості дітей та дорослих. (протоколи обстеження, психолого-педагогічна характеристика досліджуваного)	2	0-20	20
Модуль 3. Психодіагностичне дослідження специфічних проблем дітей різного віку (протоколи дослідження)	1	0-10	10
Модуль 4. Діагностика міжособистісних стосунків (протоколи досліджень, психологічна характеристика на групу).	1	0-10	10
Модуль 5. Діагностика професійного самовизначення особистості (протоколи досліджень та побудова ОПП)	1	0-20	20
Модуль 6. Рефлексивний аналіз супервізії студента-практиканта (аналітичний щоденник, звіт)	1	0-10	10
Оформлення звітної документації	1	0-10	10
Презентація результатів навчальної психодіагностичної практики, бази практики (презентації, доповіді, фотозвіт тощо).	1	0-10	10
Загалом		0-100	100

Підставою для зниження оцінки за практику вважаються:

- недотримання термінів подання звіту з практики без поважної причини;
- недотримання графіка та плану проходження практики;
- недбале оформлення матеріалів практики;
- неповне виконання обсягу завдань з психодіагностичної практики; невідповідність змісту дослідження поставленій мети;
- відсутність або неякісні висновки за результатами індивідуального та групового діагностичного дослідження;
- відсутність оформленого щоденника студента-практиканта.

III. ЗМІСТ ПСИХОДІАГНОСТИЧНОЇ ПРАКТИКИ

Зміст практики реалізується шляхом виконання завдань 6-ти змістовних модулів, які відображають основні етапи навчальної психодіагностичної практики.

Модуль 1

Особистість психолога-діагноста в контексті розв'язання психодіагностичних завдань.

Цим модулем передбачено ознайомлення студентів із специфікою діагностичної роботи та важливими якостями особистості психолога-психодіагноста.

Модуль 2

Діагностика особистості дітей та дорослих

Реалізація змісту цього модуля передбачає оволодіння студентами навичками проведення діагностичного дослідження особистості відповідно до запропонованої програми з урахуванням соціального замовлення/запиту установи. Складання психолого-педагогічної характеристики на досліджуваного.

Модуль 3

Психодіагностичне дослідження специфічних проблем дітей різного віку

Завдання модуля спрямовує увагу студентів на застосування теоретичних знань психічних властивостей особистості (клієнтів) та практичних вмінь при постановки психологічного діагнозу.

Модуль 4

Психодіагностика міжособистісних стосунків у групі

Реалізація змісту четвертого модуля передбачає проведення

діагностичного обстеження міжособистісних стосунків в колективі, обробка та інтерпретація наявного емпіричного матеріалу, складання характеристики на групу.

Модуль 5

Діагностика професійного самовизначення особистості

Зміст даного модуля спрямований на діагностику професійної спрямованості особистості, оволодіння студентами навичками побудови особистісного професійного плану (ОПП) досліджуваних.

Модуль 6

Рефлексивний аналіз супервізії студента-практиканта

Цей модуль передбачає аналітичний звіт студента про проходження навчальної психодіагностичної практики, спрямований на аналіз її ефективності з урахуванням досягнень та труднощів, оформлення звітної документації.

Нижче подаємо основні змістові характеристики кожного модуля.

Назва змістовного модуля	Зміст діяльності студента-практиканта
Модуль 1. Особистість психолога-діагноста в контексті розв'язання психодіагностичних завдань	Ознайомлення з базою практики. Вивчення документації психолога-діагноста (методиста-керівника від бази практики) та облаштування його робочого кабінету. Принципи організації психодіагностичної діяльності психолога. Розробка та затвердження індивідуального плану навчальної психодіагностичної практики у методиста-керівника від бази практики.

	<p>Складання плану індивідуальної роботи студента-практиканта. Ведення щоденника з психодіагностичної практики.</p>
<p>Модуль 2 . Діагностика особистості дітей та дорослих.</p>	<p>Виконання соціального замовлення/ запиту від бази/установи практики, який повинен відповідати цілям і завданням психодіагностичної практики.</p> <p>Аналіз змісту звернень до психолога для проведення діагностичного обстеження, складання переліку діагностичних процедур, систематизація картотеки психодіагностичних методів і методик.</p> <p>Проведення діагностичного обстеження особистості (від 3-х осіб) відповідно до запропонованої програми з урахуванням соціального замовлення/запиту установи.</p> <p>Обґрунтування вибору методів та методик проведення психодіагностичного дослідження з урахуванням поставлених завдань, відповідно до віку досліджуваних.</p> <p>Етапи психодіагностичного обстеження.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Формулювання психологічної проблеми: обґрунтування вибору методів дослідження конкретної особистості: дитини, учня (класу, групи), дорослого в якості об'єкта обстеження та суб'єкта аналізу. - Визначення завдань психодіагностичного обстеження. - Формування гіпотез про причини

	<p>психологічних явищ, що діагностуються.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Підбір методів психодіагностичного обстеження. - Проведення обстеження з використанням обраних методів. - Кількісний та якісний аналіз отриманих результатів дослідження. - Встановлення психологічного діагнозу, прогноз розвитку особистості та рекомендації обстежуваному (вихователю, вчителю, батькам ін.). - Складання психолого-педагогічної характеристики досліджуваного на основі комплексного вивчення особистості.
<p>Модуль 3. Психодіагностичне дослідження специфічних проблем дітей різного віку</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Складання програми діагностичного дослідження однієї із запропонованих специфічних проблем. - Визначення цілей і завдань дослідження, підбір необхідних психодіагностичних методик (оцінка рівня розвитку пізнавальної, емоційно-вольової та особистісної сфери дитини). - Оформлення висновків психодіагностичного обстеження, формулювання висновків та складання психологічних рекомендацій.
<p>Модуль 4. Психодіагностика міжособистісних стосунків у групі</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Здійснення психодіагностичного обстеження міжособистісних стосунків групи (колективу). - Виявлення причин несприятливого статусу в груповій ієрархії та труднощів у взаємостосунках с однолітками (молодші

	<p>школярі, підлітки), колегами (дорослий).</p> <ul style="list-style-type: none"> - Аналіз та оформлення результатів діагностики. - Розробка рекомендації для подальшої роботи. - Складання психолого-педагогічної характеристики групи (колективу).
<p>Модуль 5. Діагностика професійного самовизначення особистості.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Проведення діагностичного обстеження щодо професійного самовизначення особистості. - Визначення особистісного професійного плану (ОПП) особистості. - Діагностика професійного спрямування старшокласників. - Аналіз та опрацювання матеріалів діагностичного обстеження. - Формулювання висновків та рекомендацій. - Надання допомоги особистості щодо професійного самовизначення.
<p>Модуль 6. Рефлексивний аналіз супервізії студента-практиканта</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Оцінювання результатів проходження психодіагностичної практики. - Складання рефлексивного самозвіту з описом конкретних видів виконаної роботи, аналіз власних професійних успіхів і невдач. - Шляхи подолання виявлених труднощів в роботі студента, і побажання щодо проведення практики з метою оптимізації професійного становлення студентів. - Оформлення звітної документації. - Участь у підсумковій звітній конференції. Презентація матеріалів практики.

Напрями психодіагностичного обстеження

1. Діагностика особистості дітей (дошкільного, молодшого шкільного, підліткового, старшого шкільного віку) та дорослих (кількість досліджуваних – 2-3 особи).
2. Діагностика міжособистісних стосунків у групі (колективі) (за допомогою 1-2-х методик) (3-4 або 6-8 класи).
3. Діагностика професійного самовизначення особистості, бажано – однієї, яка має особистісний професійний план (ОПП), другої – у якій ОПП ще не сформований. У першому випадку завдання практиканта – уточнити, підтвердити або скоректувати ОПП, у другому – допомогти особистості професійно самовизначитися.
4. Діагностика професійної спрямованості старшокласників (9-12 класи).
5. Проведення профорієнтаційного заходу (Додаток Г).

Зміст роботи студента-психолога під час проходження навчальної психодіагностичної практики

1 тиждень

День 1. Знайомство з діяльністю роботи психолога у закладі, установі, організації.

Мета: познайомитись з особливостями організації та функціями роботи психолога від бази практики.

Зміст роботи:

1. Бесіда з психологом відповідного закладу про особливості організації його роботи.
2. Вивчення цілей, основних завдань, принципів діяльності та функцій психолога в установі (організації).

3. Знайомство з правами, обов'язками і відповідальністю фахівця психологічної служби установи чи закладу освіти.

4. Бесіда про етичні норми діяльності психолога (Етичний кодекс психолога).

5. Режим роботи психолога в установі.

6. Розподіл тижневого робочого часу психолога.

7. Складання індивідуального плану роботи студента на період практики.

(Отримана інформація фіксується в щоденнику практики).

День 2. Вивчення основних напрямків та видів роботи психолога.

Мета: формування у студентів цілісного уявлення про напрями та основні види роботи психолога в дошкільних, загальноосвітніх закладах, психологічних службах, соціальних центрах та ін.

Зміст роботи:

1. Знайомство з організаційно-методичною роботою психолога в (закладі) установі. Планування роботи на місяць, на тиждень: складання програми психодіагностичної роботи; вивчення роботи психолога в методичних об'єднаннях, педрадах.

2. Вивчення рекомендацій щодо оформлення документації, складання річних планів.

3. Вивчення форми ведення звітної документації.

4. Ознайомлення з методичною оснащеністю і оформленням психологічного кабінету (стимульний, технічний і додатковий матеріал).

5. Особливості психодіагностичної роботи психолога. Індивідуальна і групова діагностика дошкільнят, учнів, дорослих, колективу.

6. Знайомство з аналітичною діяльністю психолога. Обробка та аналіз результатів діагностичного обстеження; складання протоколів, психологічних карт, довідок-звітів та ін.

7. За домовленістю з психологом (з дозволу адміністрації та батьків) студент присутній на психодіагностичному обстеженні (дошкільнят, учнів молодшого, середнього та старшого шкільного віку, дорослих).

(Отримана інформація фіксується в щоденнику практики).

День 3. Вивчення основних напрямків роботи психолога.

Мета: формування у студентів цілісного уявлення про напрямки роботи психолога школи/установи, планування та ведення звітної документації.

Зміст роботи:

1. Особливості психодіагностичної роботи психолога. Індивідуальна і групова діагностика (дітей, учнів, дорослих, колективу).

2. Знайомство з аналітичною діяльністю психолога.

3. Обробка і аналіз результатів діагностичного обстеження; складання протоколів, психологічних карт, довідок-звітів.

4. За домовленістю з психологом (з дозволу адміністрації та батьків), що є безпосереднім керівником від організації, студент присутній на психодіагностичному обстеження (дитини, учня, дорослого, групи).

(Отримана інформація фіксується в щоденнику практики)

День 4. Вивчення змісту роботи психолога з основних напрямків діяльності.

Мета: формування у студентів цілісного уявлення про зміст роботи з основних напрямків діяльності психолога бази практики.

Зміст роботи:

1. Вивчення особливостей психодіагностичної та розвивальної роботи психолога.

2. Складання списку діагностичних груп, проведення індивідуальної та групової діагностики.

3. Проведення розвиваючих занять та надання психолого-педагогічних рекомендацій за результатами діагностичного обстеження.

4. Вивчення особливостей психопрофілактичної і профорієнтаційної роботи в закладі та, за необхідності і можливості, участь у її проведенні.

5. Ознайомлення з особливостями проведення консультативної роботи психологом закладу.

6. За домовленістю з психологом студент присутній на консультаціях, тренінгах, корекційних і розвиваючих заняттях, консилиумах, бере участь в інших видах роботи установи. Також, за необхідності і по можливості, допомагає психологу в підготовці матеріалів для їх проведення.

(Отримана інформація фіксується в щоденнику практики)

День 5. Реалізація психологічного і соціального замовлення (запиту) бази практики.

Мета: вивчити й реалізувати психологічне і соціальне замовлення психологічної служби закладу (установи) проходження практики.

Зміст роботи:

1. Вивчення психологічного та соціального замовлення установи на діяльність психологічної служби.

2. Студент вивчає запит, сформульований психологом бази практики, виходячи із змісту та завдань психологічної служби.

3. Допомога психологу в реалізації психологічного та соціального замовлення.

4. Практикант аналізує зміст діагностики та консультацій психолога, намічає напрямки і форми роботи з виконання запитів.

(Отримана інформація фіксується в щоденнику практики)

II тиждень

День 1. Підготовка до проведення психодіагностичного обстеження (дитини, учня, дорослого) бази/ установи практики.

Мета: формувати професійні навички та вміння організації й проведення психодіагностичного обстеження (дошкільника; учня - молодшого школяра, підлітка, юнака; дорослого) з урахуванням отриманих теоретичних знань і практичних умінь.

Зміст роботи:

1. Закріплення студента за класом (групою).

2. Знайомство студента з досліджуваними.

3. Спостереження під час занять, уроків, при виконанні діяльності з метою вибору двох – трьох осіб для психодіагностичного обстеження.

4. Підбір методик для проведення психодіагностичного обстеження особистості та пізнавальної сфери досліджуваного (методики підбираються відповідно віку респондентів та узгоджуються з психологом відповідної установи).

5. Підготовка стимульного матеріалу для проведення психодіагностичного обстеження.

6. Підготовка бланків протоколів для проведення та опрацювання матеріалів психодіагностики.

День 2. та День 3. Вивчення пізнавальної сфери дошкільника; учня – молодшого школяра, підлітка, юнака; дорослого (увага, сприймання, пам'ять, уява, мислення, мовлення).

Мета: формувати практичні вміння проводити діагностичне обстеження пізнавальної сфери досліджуваного відповідної бази практики; давати психологічну інтерпретацію отриманих результатів психодіагностики.

Зміст роботи:

1. Проведення діагностичного обстеження особливостей пізнавальної сфери (двоє випробовуваних: хлопчик і дівчинка).

2. Оформлення протоколів обстеження, аналіз та інтерпретація показників дослідження.

3. Складання психолого-педагогічних рекомендацій за результатами діагностики.

День 4. Вивчення особливостей емоційно-вольової (емоції, почуття, воля) сфери особистості.

Мета: формувати вміння проводити діагностичне обстеження емоційно-вольової сфери особистості, давати психологічну інтерпретацію отриманих результатів.

Зміст роботи:

1. Вивчити особливості емоційно-вольової сфери дитини, учня (молодшого школяра, підлітка, юнака, дорослого) відповідної бази/установи практики.

2. Оформлення протоколів обстеження, аналіз й інтерпретація показників дослідження.

4. Складання психолого-педагогічних рекомендацій за результатами діагностики.

День 5. Вивчення індивідуально-типологічних (темперамент, характер) особливостей особистості.

Мета: формувати вміння проводити діагностичне обстеження індивідуально типологічних особливостей особистості, давати психологічну інтерпретацію отриманих результатів.

Зміст роботи:

1. Вивчити індивідуально-типологічні особливості емоційно-вольової сфери дитини, учня (молодшого школяра, підлітка, юнака, дорослого) відповідної бази/установи практики.

2. Оформлення протоколів обстеження, аналіз й інтерпретація отриманих показників дослідження.

4. Складання психолого-педагогічних рекомендацій за результатами діагностики.

III тиждень

День 1. Вивчення інтелектуальної сфери особистості учня (молодшого школяра, підлітка, юнака), дорослого відповідно до бази практики.

Мета: *формувати уміння проводити діагностичне обстеження інтелектуальної сфери (здібностей, умінь і навичок) особистості учнів (молодшого школяра, підлітка, юнака) та дорослих; давати психологічну інтерпретацію отриманих результатів.*

Зміст роботи:

1. Вивчити здібності, уміння та навички досліджуваних.
2. Оформлення протоколів обстеження, аналіз та інтерпретація показників дослідження.
3. Складання психолого-педагогічних рекомендацій за результатами діагностики.

День 2. Вивчення мотиваційно-ціннісної сфери особистості учня (молодшого школяра, підлітка, юнака), дорослого відповідно до бази практики.

Мета: *формувати уміння проводити діагностичне обстеження мотиваційно-ціннісної сфери особистості учнів (молодшого школяра, підлітка, юнака) та дорослих; давати психологічну інтерпретацію отриманих результатів дослідження.*

Зміст роботи:

1. Вивчити ціннісні орієнтації у досліджуваних.
2. Вивчити мотиваційну сферу особистості.
3. Оформлення протоколів обстеження, аналіз та інтерпретація показників дослідження.

4. Складання психолого-педагогічних рекомендацій за результатами діагностики.

День 3. Вивчення самосвідомості, самооцінки та рівня домагань особистості.

Мета: формувати вміння проводити діагностичне обстеження основних особистісних характеристик досліджуваних – самосвідомості, самооцінки та рівня домагань; давати психологічну інтерпретацію отриманих результатів дослідження.

Зміст роботи:

1. Вивчити самосвідомість і самооцінку обстежуваних.
2. Вивчити комунікативні та організаторські здібності особистості.
3. Оформлення протоколів обстеження, аналіз й інтерпретація показників дослідження.
4. Складання психолого-педагогічних рекомендацій за результатами діагностики.

День 4. Вивчення міжособистісних відносин у колективі.

Мета: формувати вміння вивчати соціально-психологічні особливості колективу, визначати діагностичні показники соціометричного дослідження та їх інтерпретувати.

Зміст роботи:

1. Вивчити особливості взаємин в колективі.
2. Вивчити статус досліджуваного у колективі.
3. Оформлення протоколів обстеження, аналіз показників дослідження, їх інтерпретація.

4. Складання психолого-педагогічних рекомендацій щодо налагодження безконфліктних_міжособистісних стосунків у шкільному колективі.

День 5. Аналіз результатів дослідження загального психічного розвитку особистості.

Мета: формувати вміння обробляти, аналізувати отримані результати психодіагностичного дослідження, робити психолого-педагогічні висновки за результатами діагностики.

Зміст роботи:

1. Обробка та аналіз результатів, отриманих в ході діагностики психічного розвитку особистості дитини, учня (молодшого школяра, підлітка, юнака), дорослого.

2. Заповнення особистісної характерологічної карти або складання психологічної характеристики на обстежуваного.

3. Формулювання висновків за результатами діагностики.

4. Виявлення основних недоліків, причин і перспектив розвитку обстежуваних.

5. Узагальнення основних напрямків психодіагностичної та консультаційної роботи.

6. Обговорення та оцінка результатів психодіагностичної роботи студентів з безпосереднім керівником від організації.

IV тиждень

День 1. Здійснення профорієнтаційної роботи щодо особистісного та професійного самовизначення учнів старшої школи.

Мета: проведення психодіагностики та створення програми професійного самовизначення особистості.

Зміст роботи:

1. Проведення діагностики щодо професійної спрямованості особистості учнів старшої школи (групова та індивідуальна форма роботи):

2. Підбір матеріалів для проведення заходу з профорієнтаційної роботи (групова форма роботи); консультація або бесіда з учнями, педагогами або батьками (на вибір).

3. Проведення заходу та оформлення матеріалів. Поповнення матеріалів кабінету психолога конспектами з профорієнтаційної роботи.

День 2. Складання профілактичної та розвивальної програми за результатами психодіагностичного обстеження.

Мета: вчити студентів складати програму профілактичної та розвивальної роботи за результатами психодіагностичного обстеження і реалізовувати її на практиці.

Зміст роботи:

1. Постановка цілей і завдань профілактично-розвивальної програми за результатами психодіагностики.

2. Виявлення ресурсів розвитку обстежуваних, а також можливостей сім'ї (батьків та інших родичів) і можливостей школи (психолога, адміністрації, класного керівника, однолітків).

3. Підбір ігор та вправ для розвивальної програми.

4. Складання розвивальної програми для кожного досліджуваного на основі індивідуальних результатів психодіагностичного обстеження.

День 3., День 4. Проведення залікових групових розвиваючих занять.

Мета: навчити студентів самостійно проводити групову розвиваючу роботу з дітьми, учнями школи, з огляду на особливості психічного та особистісного розвитку обстежуваних.

Зміст роботи:

1. Проведення залікових групових розвиваючих занять (3-4 заняття з дітьми дошкільного, молодшого шкільного віку, підлітка, юнака) і самоаналіз проведених занять.

2. Обговорення і оцінка проведених студентом групових розвиваючих занять з безпосереднім керівником від бази практики.

3. Поповнення матеріалів кабінету психолога конспектами розвиваючих занять з учнями.

День 5. Підведення підсумків практики.

Зміст роботи:

1. Узагальнити результати проведеної роботи під час проходження психодіагностичної практики

3. Оформити матеріали практики та підготуватися до її захисту.

IV. ОРІЄНТОВНІ МЕТОДИ ТА МЕТОДИКИ ПСИХОДІАГНОСТИЧНОГО ОБСТЕЖЕННЯ

ДОШКІЛЬНИЙ ВІК

Діагностика когнітивної сфери особистості дошкільника

Діагностика рівня інтелектуального розвитку у дітей дошкільного віку

Діагностика мислення (методика «Що тут зайве?», методика «Розділи на групи», методика «Кому чого бракує?», методика «Пори року», методика «Нісенітниці» (Р.С. Немов), методика «Відтвори малюнки», методика «Обведи контур», методика «Пройди через лабіринт», методика «Виріж фігури», методика визначення рівня розвитку логічних операцій (Е.Ф. Замбацявічене)).

Діагностика мови (методика «Розкажи по картинці», методика «Визначення понять»).

Діагностика пам'яті (методика «Запам'ятай малюнки», методика «Запам'ятай 10 слів» (З.М. Істоміна), методика «Запам'ятай цифри», методика «Впізнай фігури» Р.С. Немов).

Діагностика сприйняття (методика «Знайди квадрат», методика «Чим залатати килимок?», методика «Які предмети заховано в малюнках?», методика «Упізнай, хто це?», методика «Чого не вистачає на малюнках?»).

Діагностика уваги (методика «Знайди і викресли», методика «Простав значки», методика «Запам'ятай і розстав крапки»).

Діагностика уяви (методика «Придумай гру», методика «Намалюй що-небудь», методика «Придумай розповідь», методика «Вивчення оригінальності малюнків», «Намалюй що-небудь» (Р.С. Немов)).

Діагностика характерологічних особливостей дошкільника

Проективна методика Дитячий апперцептивний тест (Children's Apperception Test – CAT) Л. Беллак і С. Беллак, тест «Драбинка», Методика «Сходинок», проективна методика «Малюнок Дерева» Ф. Гуденаф (адаптація К. Маховер)).

Діагностика емоційно-мотиваційної сфери (проективний тест «Неіснуюча тварина» (М.З. Дукаревич), проективна методика «Кактус» М.А. Панфілова, методика на виявлення дитячих страхів О.І. Захарова, методика «Ставлення дитини до навчання в школі», методика «Внутрішня позиція школяра» (Н.І. Гуткіна), методика «Веселий-сумний»).

Діагностика розвитку вольової сфери дошкільника (методика «Намалюй задумане»).

Діагностика міжособистісних стосунків (методика «Вибір в дії», методика «Два будинки» (Т.М. Марцинковська).

**ОРІЄНТОВНІ МЕТОДИКИ ПСИХОДІАГНОСТИЧНОГО ОБСТЕЖЕННЯ
ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ****Тест «Розрізні картинки»**

Тест спрямований на вивчення рівня розвитку дій сприйняття, вміння виділяти інформативні точки і по них відтворювати образ предмету.

Обладнання: Кольорові картинки, розрізані на кілька частин (для 3–4-річних дітей використовують картинки, розрізані на 2-4 частини, а для 4–6-річних – картинки, розрізані на 4-6 частин).

Інструкція: «Подивись уважно на ці картки. Як ти думаєш, що це таке? Який предмет на них зображений? А тепер склади ці картки так, щоб вийшов названий тобою предмет».

Дитині по чергово пред'являють розрізані зображення предметів – від простих до складніших. Картки розкладають хаотично, щоб ускладнити сприйняття. Картинку пропонують зібрати після того, як упізнаний намальований предмет. Якщо дитина не може визначити, що саме намальовано на розрізаних картинках, можлива допомога дорослого, який звертає увагу на найбільш характерну деталь. Якщо зображення не впізнане до початку роботи, пропонують почати збирати картинку, і в процесі тестування (або після його закінчення) дорослий ще раз запитує дитину, чи впізнала вона зображений предмет. При інтерпретації, насамперед, звертають увагу на наявність у дитини цілісного образу предметів. У нормі діти легко справляються з такими завданнями, швидко дізнаються намальовані предмети, при складанні яких можливі деякі труднощі у деталях (наприклад, знайти правильне місце для ніг ляльки або її банта).

Про порушення сприйняття можна говорити в тому випадку, якщо 3–4-річна дитина не може упізнати ні машинки, ні собачки. У цьому випадку необхідно почати навчання дитини, показати їй найбільш характерні деталі цих предметів, разом з нею зібрати картинку. Після навчання необхідно запропонувати дитині виконати аналогічне завдання, але вже без допомоги дорослого. У складних випадках дітям підказують, на що треба дивитися, тобто показують, як шукати інформативні точки не на одному, а на декількох предметах.

Діагностика вмінь орієнтуватись у величині предметів

Обладнання: Одноколірна пірамідка з 4 кілець.

Проведення дослідження: Дослідження проводять індивідуально з дітьми 2–4 років. Дитина сидить за столом, їй показують пірамідку, потім у неї на очах знімають одне кільце за іншим, розкладають їх послідовно. Після цього порушують порядок і пропонують дитині зібрати пірамідку самостійно. Інструкцію можна повторити двічі. Розташування кілець варіюється в наступному порядку:

I варіант – 3, 1, 2, 4 (в ряд);

II варіант – 3, 2, 4, 1 (в ряд);

III варіант – 3, 1, 2, 4 (в шаховому порядку);

IV варіант – 3, 2, 4, 1 (в шаховому порядку). Цифра 4 – найбільше кільце, цифра 1 – найменше.

Обробка даних: Задача вважається виконаною, якщо дитина виконала один варіант (позначити який). Аналізують спосіб дії і підбір кілець шляхом «спроб і помилок», порівняння кілець шляхом накладання чи на основі зорового співвідношення і його залежності від віку дітей.

Методика на виявлення дитячих страхів О.І. Захарова, М. Панфілова

Ти боїшся?

1. Коли залишаєшся один;
2. Нападу;
3. Захворіти, заразитися;
4. Померти;
5. Того, що помруть твої батьки;
6. Когось із дітей;
7. Когось із людей;
8. Мама чи тата;

9. Того, що вони тебе покарають;
10. Баби Яги, Коція Безсмертного, Бармалея, Змія Горинича, чудовиська. (У школярів до цього списку додаються страхи невидимок, скелетів, Чорної руки, Пікової Дами – вся група цих страхів позначена як страхи казкових персонажів);
11. Перед тим як заснути;
12. Страшних снів (яких саме);
13. Темряви;
14. Вовка, ведмедя, собак, павуків, змій (страхи тварин);
15. Машин, поїздів, літаків (страхи транспорту);
16. Бурі, урагану, повені, землетрусів (страхи стихії);
17. Коли дуже високо (страх висоти);
18. Коли дуже глибоко (страх глибини);
19. В тісній маленькій кімнаті, приміщенні, туалеті, переповненому автобусі, метро (страх замкнутого простору);
20. Води;
21. Вогню;
22. Пожежі;
23. Війни;
24. Великих вулиць, площ;
25. Лікарів (крім зубних);
26. Крові (коли йде кров);
27. Уколів;
28. Болю (коли боляче);
29. Несподіваних, різких звуків, коли щось раптово впаде, стукне (боїшся, здригаєшся при цьому);
30. Зробити що-небудь не так, неправильно (погано – у дошкільнят);
31. Спізнитися в садок (школу);

Всі перераховані тут страхи можна розділити на кілька груп:

1. Медичні страхи – біль, уколи, лікарі, хвороби;
2. Страхи, пов'язані із заповодіянням фізичної шкоди – транспорт, несподівані звуки, пожежа, війна, стихії;
3. Страх смерті (своєї);
4. Боязнь тварин;
5. Страхи казкових персонажів;
6. Страх темряви і кошмарних снів;
7. Соціально-опосередковані страхи – людей, дітей, покарань, запізнень, самотності;
8. Просторові страхи – висоти, глибини, замкнених просторів;

Не варто забувати, що наявність страхів в певному віковому періоді є нормою.

3 – 5 років: смерть (діти усвідомлюють кінцівку життя); страшні сні; напад бандитів; вогонь і пожежа; хвороба і операція; природні стихії; отруйні змії; смерть близьких родичів.

6 – 7 років: зловісні істоти (відьма, привиди, та ін.); втрата батьків або страх загубитися самому; почуття самотності (особливо вночі через чорта, диявола та ін.); шкільний страх (бути неспроможним відповідати образу «хорошої» дитини); фізичне насильство.

7 – 8 років: темні місця (горище, підвал, та ін.); реальні катастрофи; втрата любові оточуючих (з боку батьків, вчительки, ровесників і т.д.); запізнення в школу або відірваність від домашнього та шкільного життя; фізичне покарання і неприйняття в школі.

8 – 9 років: невдачі в школі або грі; власна брехня або негативні вчинки, помічені іншими; фізичне насильство; сварка з батьками, їх втрата.

9 – 11 років: невдачі в школі або спорті; захворювання; окремі тварини (щури, табун коней та ін.); висота, відчуття кружляння (деякі каруселі); зловісні люди (хулігани, наркомани, грабіжники, злодії тощо)

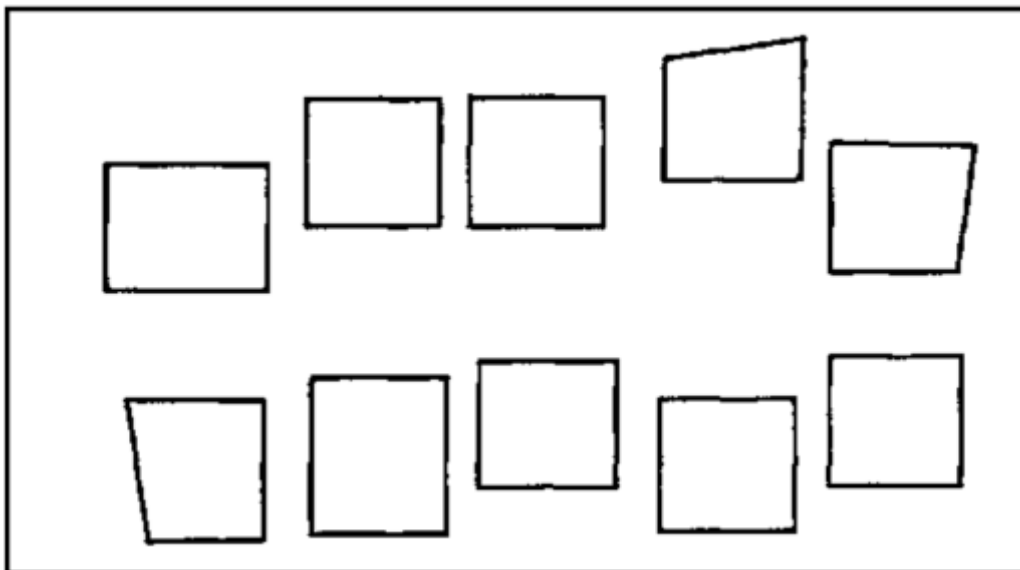
11 – 13 років: Неуспіх; власні дивні вчинки; невдоволення своєю зовнішністю; сильне захворювання або смерть; власна привабливість, сексуальне насильство; ситуація демонстрації власної дурості; критика з боку дорослих; втрата особистих речей.

Тест «Знайди квадрат»

Тест спрямований на вивчення константності сприйняття дітьми дітей 4–6 років. Дитині показують таблицю із зображенням 10 чотирикутників, серед них 5 абсолютно однакових квадратів, та 5 чотирикутників, трохи відрізняються від них: вертикальні боки трохи довші горизонтальних, або навпаки; будь-який із кутів чотирикутника менше або більше прямого кута.

Дитині пропонується відшукати на таблиці всі квадрати (чотирикутники, у яких всі сторони і кути рівні).

Стимульний матеріал

Оцінка результатів:

1) дуже хороший результат, коли безпомилково знайдені всі фігури чи допущена лише одна помилка;

2) середній результат, коли допущені 2-3 помилки з фігурами, що мають спотворення прямого кута;

3) низький результат. Більша кількість помилок, серед них неправильно впізнані прямокутники;

4) дуже низький результат. Не розуміється визначення квадрата, хаотично називаються будь-які фігури.

Тест «Розвиток самоконтролю»

Тест використовують з метою оцінити здатність дитини до самоконтролю, до оцінки власних дій, результатів цих дій та своїх можливостей.

Інструкція: дитині пропонують по черзі 4 картинки, на яких зображені її однолітки в ситуаціях невдачі в діяльності. Далі просять розповісти, що намальовано (якщо дитина неправильно зрозуміла ситуацію, то дорослий дає необхідні пояснення), пояснити причину невдачі дітей, які зображені на картинках, і запропонувати свої варіанти рішення практичної задачі.

На 1 картинці зображено, як дівчинка бере лійку, хоче полити квіти, але не може її підняти.

На 2 картинці намальована лава, через яку стрибає хлопчик, але видно, що він зачепився і падає.

На 3 картинці дівчинка збирається качатися на гойдалці, але ніяк не може на неї забратися.

На 4 картинці намальований хлопчик на схилі гори з поломаними лижами.

Аналіз результатів: 1. Якщо дитина пояснює, що причина невдачі в об'єктах (лійці, лаві, гойдалці, гірці), тобто невдачі відбуваються по незалежним від героїв причинам, значить, дитина ще не навчилася оцінювати себе і контролювати свої дії. Скоріш за все дитина покине

почату справу і займеться чим-небудь іншим. 2. Якщо дитина бачить причину події в самих героях і пропонує їм підрости, потренуватися, набратися сил, покликати на допомогу, значить, у неї хороша здатність до самооцінки і самоконтролю. 3. Коли дитина бачить причину невдач і в героях і в об'єктах, то це говорить про хорошу здатність до різнобічного аналізу ситуації.

Рис. 1

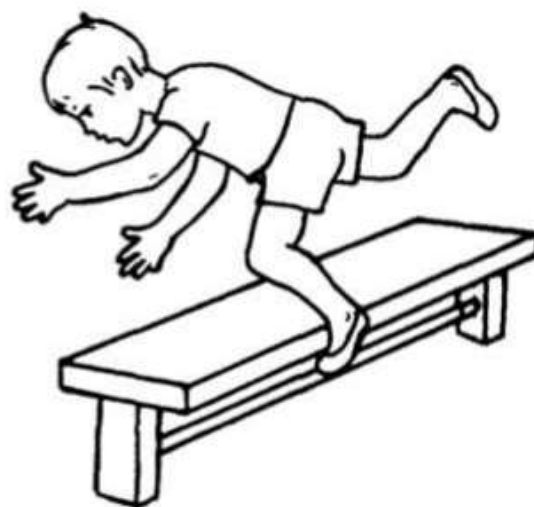

Рис. 2

Рис. 3

Рис. 4

ГОТОВНІСТЬ ДІТЕЙ ДО ШКОЛИ

Психодіагностика рівня інтелектуального розвитку дітей 6-7 років, що вступають до школи

Діагностика загального інтелектуального рівня (методика «Матриці Равена», «методика Формування понять», методика «Визначення понять, з'ясування причин, виявлення схожості і відмінності в об'єктах», методика «Загальна орієнтація дітей в навколишньому світі і запас побутових знань» (Р.С. Немов), методика «Будиночок» (Н.І. Гуткіна), «Орієнтовний тест шкільної зрілості Керна-Йерасика»)

Методи діагностики когнітивних процесів у дітей 6-7 років

Діагностика уваги (методика «Кільця Ландольта», Тест «Коректурна проба» (Б. Бурдона).

Діагностика пам'яті (методика «Визначення обсягу короткочасної зорової пам'яті» (Р.С. Немов), методика «Діагностика опосередкованої пам'яті» (Р.С. Немов)

Діагностика уяви (методика «Вербальна фантазія» (мовна уява) (Р.С.Немов), методика «Скульптура» (Р.С. Немов)).

Діагностика мови (методика «Визначення активного і пасивного словарного запасу», методика «Визначення активного словникового запасу» (Р.С. Немов), методика «Визначення понять» (Р.С. Немов)).

ОРІЄНТОВНІ МЕТОДИКИ ПСИХОДІАГНОСТИЧНОГО ВИВЧЕННЯ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ ДО ШКОЛИ

Методика «Внутрішня позиція школяра» (Н.І.Гуткіної)

Тест застосовують для виявлення внутрішньої позиції школяра. Внутрішню позицію школяра можна виявити у грі, але цей шлях займає багато часу. Тому гру можна замінити експериментальною бесідою, яка

дає аналогічний результат. Бесіда включає питання, які допомагають побічним чином визначити наявність пізнавальної і навчальної мотивації, а також культурний рівень середовища, в якому зростає дитина.

Інструкція: експериментатор просить дитину відповісти на запитання:

1. Ти хочеш йти до школи?
2. Чи хочеш ти ще на один рік залишитися в дитячому садку(вдома)?
3. Які заняття тобі більш за все подобалися в дитячому садку? Чому?
4. Чи любиш ти, коли тобі читають книжки?
5. Ти сам просиш, щоб тобі почитали книжку?
6. Які в тебе найулюбленіші книжки? Назви їх?
7. Чому ти хочеш йти до школи?
8. Чи прагнеш ти закінчити роботу, яка в тебе не виходить чи залишаєш її?
9. Тобі подобається шкільне приладдя?
10. Коли б тобі дозволили користуватися шкільним приладдям, а до школи дозволили б не йти, чи задовольняло б це тебе? Чому?
11. Якби ти зараз грав з друзями у школу, ким би ти хотів бути : вчителем чи учнем?
12. Коли ти граєш у школу, чого тобі хочеться: щоб урок був довшим чи перерва? Чому?

Інтерпретація результатів: На запитання 1, 2 практично всі діти відповідають «Так», тому вони не є інформативними. Якщо дитина хоче йти до школи, то, як правило, вона відповідає на питання 2 незгодою залишитись ще на один рік в дитячому садку або вдома, і навпаки. Важливо звернути увагу на те, як дитина пояснює своє бажання йти до школи: «щоб навчитися читати, писати» тощо. Але деякі діти відповідають, що вони хочуть іти до школи тому, що їм «набрідло в

дитячому садку» чи «не хочеться спати після обіду», тобто бажання йти до школи не пов'язане із змістом навчальної діяльності чи зміною соціального статусу дитини. Питання 3-6 спрямовані на з'ясування пізнавального інтересу опитуваного, а також рівня його розвитку. Деяке уявлення про дитину дає питання 6 (про улюблені книжки). Відповідь на питання 8 дає уявлення про те, як дитина ставиться до труднощів у діяльності. Коли дитина ще не дуже бажає стати учнем, то її задовольняє ситуація, яка пропонується питанням 10, і навпаки. Якщо дитина бажає вчитися, то вона, як правило, у грі в школу обирає роль учня, пояснює це бажанням вчитися (питання 11), а також обирає варіант «щоб урок був довшим, ніж перерва», щоб більше займатися на уроці навчальною діяльністю (питання 12).

Аналіз відповідей на питання демонструє сформованість (+), чи не сформованість (-) внутрішньої позиції школяра.

Тест «Запам'ятай 10 слів» (З.М.Істоміна)

Використовують для діагностики стану слухової вербальної пам'яті. Тест має три форми – А, Б і В. Для дітей 5 років використайте лише форми А і В.

Слова до тесту форми А: груша, око, лев, береза, чобіт, окуляри, диван, лелека, чашка, ранець.

Слова до тесту форми Б: яблуко, ніс, слон, дуб, лампа, голка, книга, машина, ворона, молоток.

Слова до тесту форми В: сіно, стіл, ворона, зошит, комп'ютер, конструктор, годинник, картина, човен, яблуко.

Добираючи слова самостійно, потрібно слідкувати за тим, щоб вони називали знайомі дітям предмети і не були пов'язані за змістом.

Інструкція для дорослого: Слова слід вимовляти не поспішаючи, в одному темпі. Після того як ви голосно і виразно прочитали слово,

зробіть паузу на 2-3 секунди і лише після неї вимовте наступне слово. Зверніть увагу, як дитина слухає слова, чи намагається їх запам'ятати, як часто відволікається. Не варто у цю хвилину робити їй зауваження. Після проведення тесту результати спостережень можуть допомогти вам проаналізувати разом з дитиною, що перешкоджало, а що допомагало їй під час запам'ятовування слів. Повторне тестування бажано проводити не раніше, ніж через 2-3 місяці. Відповіді дитини фіксуйте в протоколі.

Інструкція для дитини: Послухай уважно слова, які я прочитаю, і постарайся їх запам'ятати. Після того, як я закінчу їх читати, ти назвеш ті слова, які запам'ятав.

Аналіз результатів: Показник для реєстрації: кількість правильно відтворених слів (незалежно від їх послідовності). За кожне правильно відтворене слово нараховується 1 бал. Максимальний результат -10 балів.

Високий рівень – 6-10 балів.

Середній рівень – 4-5 балів.

Низький рівень – 1-3 бали.

Тест «Аналогії»

Мета – дослідження мислення, здатності робити умовиводи за аналогією

Інструкція: дитині називають три слова. Два з них підходять один до одного, є парою. Дитина повинна назвати слово, що підходить за змістом до третього слова, тобто знаходить йому пару. Слова до тесту:

- Окунь – риба, а ромашка - ...? (квітка);
- Добро – зло, а день - ...? (ніч);
- Очі – зір, а вуха -...? (слух);
- Гриби – ліс, а пшениця - ...? (поле);

- Школа – вчитель, а лікарня - ...? (лікар);
- Книга – читати, а олівець -...? (малювати).

Аналіз результатів:

Високий рівень - 2 бали – якщо правильно підібрано 5-6 слів;

Середній рівень - 1 бал – якщо правильно підібрано 3-4 слова;

Низький рівень - 0 балів – якщо правильно підібрано 1-2 слова.

Тест «Володіння зв'язним мовленням»

Обладнання: сюжетна картинка «Зимові забави», бланк фіксації результату.

Інструкція: «Розглянь цю картинку і розкажи про те, що ти бачиш».

Інтерпретація результату:

Слабкий рівень розвитку: дитина у змозі озвучити картинку лише двома чи кількома не зв'язаними один з одним, неправильно граматично оформленими пропозиціями, в яких перераховані назви намальованих предметів.

Середній рівень розвитку: розповідь складена з 5–6 коротких описових пропозицій, що відображають реальні події на картинці.
Добрий рівень розвитку: розповідь складена з 7–8 розгорнутих пропозицій, з'явилися додаткові деталі, не зображені на малюнку, але які стосуються сюжету.

Високий рівень розвитку: за картинкою складена велика і досить зв'язна розповідь, присвячена темі «Зима», у яку привнесені події з власного досвіду дитини.

МОЛОДШИЙ ШКІЛЬНИЙ ВІК

Психодіагностика рівня інтелектуального розвитку молодших школярів

Діагностика загального інтелектуального рівня проводиться за допомогою методики «Загальна орієнтація дітей у навколишньому світі і запас побутових знань» (варіанти є для різних класів, що вчать, з першого по третій – четвертий клас), «Формування понять», «Матриці Равена».

Методи діагностики когнітивних процесів у дітей молодшого шкільного віку. При проведенні комплексної діагностики інтелектуального розвитку дітей молодшого шкільного віку можна скористатися тими методиками, які вже були рекомендовані для діагностики когнітивних процесів у дітей 6-7 років.

Для діагностики уваги (методика «Кільця Ландольта», методика «Знайди і викресли» для визначення рівня розподілу, продуктивності та стійкості уваги, методика «Простав значки»).

Для діагностики пам'яті (методика «Визначення обсягу короткочасної зорової пам'яті» (Р.С. Немов), методика «Діагностика опосередкованої пам'яті» (Р.С. Немов), тест «Запам'ятовування 10 слів» (С. Л. Рубінштейн), методика «Визначення типу пам'яті», методика «Вивчення логічної і механічної пам'яті».

Для діагностики уяви (методика «Вербальна фантазія» (мовна уява) (Р.С.Немов), методика «Скульптура» (Р.С. Немов), методика «Визначення індивідуальних відмінностей відтворюючої уяви», методика «Малюнок» (Р.С. Немов).

Для діагностики мови (методика «Визначення понять» (Р.С. Немов), методика «Визначення активного і пасивного словникового запасу»).

Діагностика характерологічних особливостей молодших школярів (методика «Виявлення особистісних особливостей молодшого школяра» Р. Кеттела, методика «Сходишки», методика «Три оцінки» (А. І. Липкіна).

Діагностика емоційно-мотиваційної сфери дітей молодшого шкільного віку (проективний тест «Неіснуюча тварина» (М.З.Дукаревич), методика «Будинок-дерево-людина», методика діагностики рівня шкільної тривожності Філіпса.

ОРІЄНТОВНІ МЕТОДИКИ ПСИХОДІАГНОСТИЧНОГО ОБСТЕЖЕННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Тест Д. Рея «Багатозначні малюнки»

Досліджуваному в пред'являють почергово рисунки 1, 2 і пропонують вгадати, що тут намальовано.

Стимульний матеріал

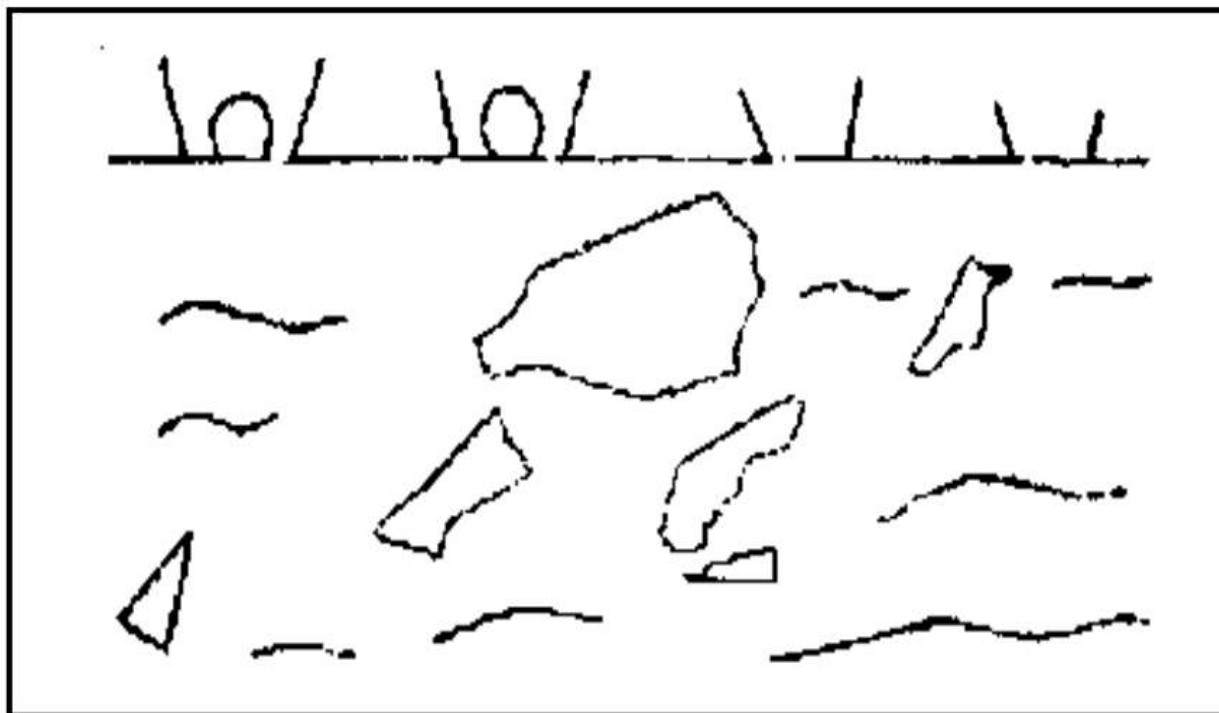

Рис. 1

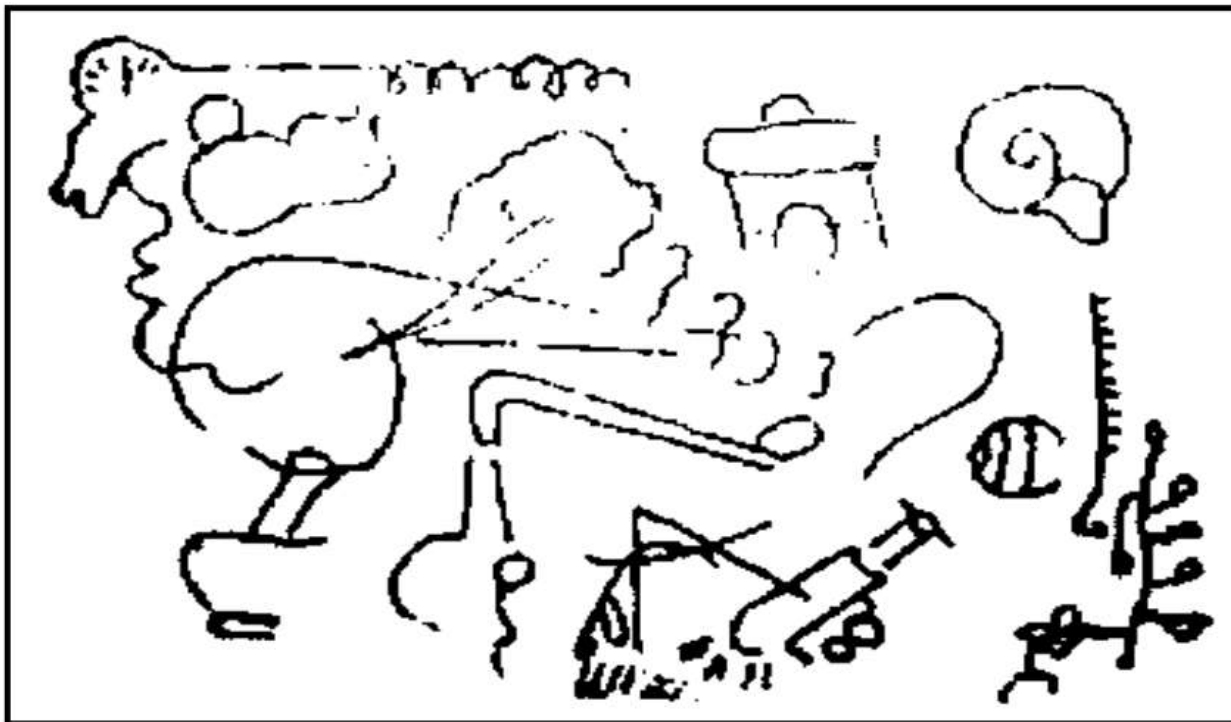

Рис. 2.

Оцінка результатів

1. Хороший рівень сприйняття. Приклади відповідей:

- (рис. 1) – сонце, що заходить за водою; човни, що плывуть по річці; матроси плавають; крижини плывуть або уламки корабля;
- (рис. 2) – слон у ліжку; слон зайшов у квартиру і влаштував «розгардіяш»;
- (рис. 1) – годинникова майстерня; тут годинник з пружиною, інструменти скрізь розкидані; лупа, лампочки;
- (рис. 2) – це дитячий майданчик, гірка і багато сходинок однакових, поруч пісочниця, тут відерце з лопаткою, камінчики.

2. Низький рівень. Приклади відповідей:

- (рис. 1) – кільця; палички різні, якісь смужки, не знаю.
- (рис. 2) – равлик; квіточки; щось тут ні на що не схоже.

Тест «Кодування» (О. Венгер, Г. Цукерман)

Тест спрямований на дослідження уваги і темпу діяльності.

Обладнання: Робочий аркуш з фігурками, у кожній з яких дитина повинна намалювати певний символ, і олівець, годинник для фіксації часу. У верхній частині аркуша показано, який символ має бути намальований у кожній із фігур. Наступний, скорочений рядок – тренувальний. Далі йдуть тестові рядки.

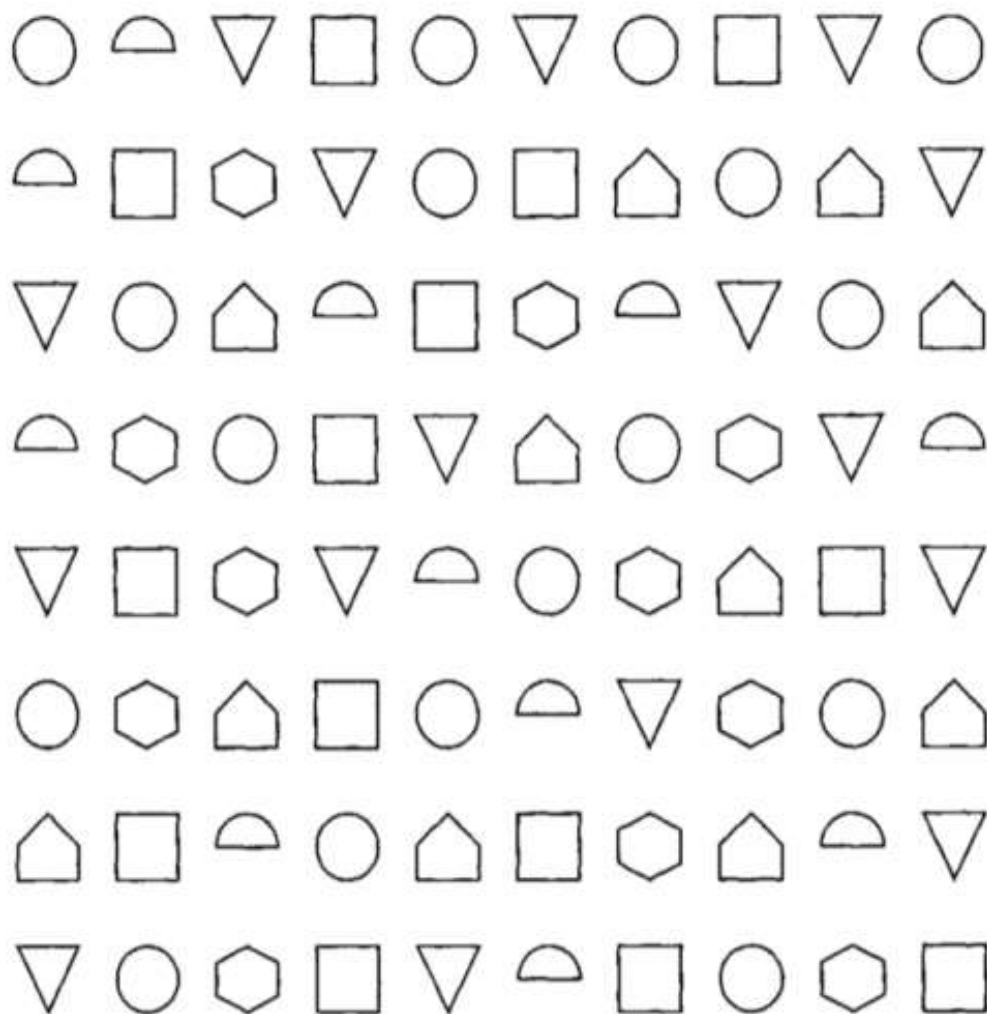
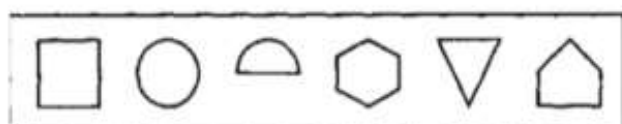
Інструкція: «Тут намальовано різні фігури. Усередині кожної з них треба поставити свій значок. Вгорі показано, якій фігурі відповідає певний значок (верхня частина аркуша). Намалюй потрібні значки усередині рамки (тренувальний рядок)». Якщо під час тренування дитина припускається помилок, то експериментатор указує на них і пропонує їх виправити. Після того як тренувальні фігури заповнені, експериментатор каже: «Тепер постав потрібні значки у фігурах, що залишилися. Починай з першої фігури та просувайся далі, не пропускаючи жодної. Постарайся зробити це якнайшвидше». Коли дитина береться до заповнення тестових фігур, експериментатор засікає час. За хвилину він відмічає у протоколі номер фігури, яку дитина заповнює у цей момент. По закінченні другої хвилини виконання завдання припиняється.

Оцінювання результатів: Рахується кількість фігур, що їх правильно марковано за 2 хвилини. Другий показник, який варто враховувати під час оцінювання виконання завдання за цією методикою, – кількість помилок, тобто неправильно помічених, або пропущених фігур. Додаткову інформацію містить такий показник, як зміна ефективності роботи від першої хвилини до другої.

Середнє значення кількості правильно маркованих фігур та нижню межу норми наведено у таблиці.

Вік	6 років	7 років	8 років	9 років	10 років
Середнє значення	24	29	33	39	47
Нижня межа норми	12	19	23	25	30

Робочий аркуш

Методика «Експертна оцінка адаптованості дитини до школи»

(В.І. Чирков, О.Л. Соколова, О.В. Сорокіна)

Інструкція: Шановні батьки, виберіть, будь-ласка, твердження за кожною окремо взятою шкалою, яке найбільш точно відображає стан Вашої дитини на даний момент.

I шкала «Успішність виконання шкільних завдань».

- 5б. Правильне безпомилкове виконання шкільних завдань.
- 4б. Невеликі помарки, поодинокі помилки.
- 3б. Поодинокі помилки, пов'язані з пропуском букв або їх заміною.
- 2б. Погане засвоєння матеріалу по одному з основних предметів, велика кількість помилок: часті помилки, неакуратне виконання завдань.
- 1б. Погане засвоєння програмного матеріалу з усіх предметів.

II шкала «Ступінь зусиль, необхідних дитині для виконання шкільних завдань».

- 5б. Дитина працює легко, вільно, без напруження.
- 4б. Виконання шкільних завдань не викликає у дитини особливих труднощів.
- 3б. Іноді працює легко, в інший час проявляє впертість, виконання завдань вимагає деякого напруження для свого завершення.
- 2б. Виконання шкільних завдань вимагає від дитини певного ступеня напруження.

1б. Дитина відмовляється працювати, може плакати, кричати, проявляти агресію.

III шкала «Самостійність дитини при виконанні шкільних завдань».

- 5б. Дитина сама виконує шкільні завдання.

4б. Працює самостійно, майже не звертаючись за допомогою до дорослих.

3б. Іноді звертається за допомогою, але частіше виконує завдання сама.

2б. Дитина могла би впоратися зі шкільними завданнями самостійно, але вважає за краще робити їх за допомогою дорослого.

1б. Для виконання дитиною шкільних завдань потрібна ініціатива, допомога і постійний контроль з боку дорослого.

IV шкала «Настрій, з яким дитина іде до школи».

5б. Дитина посміхається, з гарним настроєм іде до школи.

4б. Спокійна, діловита, немає проявів поганого настрою

3б. Іноколи бувають прояви поганого настрою.

2б. Трапляються прояви негативних емоцій:

а) тривожність, смуток, іноді страх;

б) образливість, запальність, дратівливість.

1б. Переважає депресивний настрій або агресія (спалахи гніву, злості).

V шкала «Взаємини з однокласниками».

5б. Дитина комунікабельна, ініціативна, легко контактує з дітьми, у неї багато друзів, знайомих.

4б. Малоініціативна, але легко вступає в контакт, коли до неї звертаються діти.

3б. Сфера спілкування трохи обмежена: спілкується тільки з деякими хлопцями (дівчатами).

2б. Вважає за краще знаходитися поряд з дітьми, але не вступати з ними в контакт.

1б. а) Замкнута, ізольована від інших дітей, вважає за краще перебувати на самоті. б) Ініціативна в спілкуванні, але часто виявляє негативізм по відношенню до дітей: свариться, дратується, б'ється.

VI шкала «Загальна оцінка адаптованості дитини».

5б. Високий рівень адаптованості.

4б. Рівень адаптованості вище середнього.

3б. Середній рівень адаптованості.

2б. Рівень адаптованості нижче середнього.

1б. Низький рівень адаптованості.

Обробка та інтерпретація результатів.

19-30 балів – зона адаптації;

13-18 балів – зона неповної адаптації;

0-12 балів – зона дезадаптації.

Тест шкільної тривожності Філіпса

Інструкція. Діти, зараз Вам буде запропонований опитувальник, який складається з питань про те, як Ви себе почуваєте в школі. Намагайтеся відповідати щиро і правдиво, тут немає вірних чи невірних, хороших чи поганих відповідей. Над питаннями довго не замислюйтесь. Відповідаючи на питання, ставте відповідь «+», якщо Ви згодні з ним, або «-», якщо не згодні.

1. Чи важко тобі бути на одному рівні з іншими дітьми класу?
2. Чи хвилюєшся ти, коли вчитель каже, що хоче перевірити, наскільки ти знаєш матеріал?
3. Чи важко тобі працювати в класі так, як цього хоче вчитель?
4. Чи бачиш ти іноді сон, що вчитель злий, що ти не вивчив уроку?
5. Чи буває, що хтось з однокласників б'є або кривдить тебе?
6. Чи бажаєш ти іноді, щоб учитель не поспішав, пояснюючи новий матеріал, поки ти не зрозумієш його?
7. Чи сильно ти хвилюєшся, коли відповідаєш або виконуєш завдання?

8. Чи буває так, що тобі страшно висловлюватися на уроці, тому що ти можеш зробити помилку?
9. Чи тремтять у тебе коліна, коли тебе викликали відповідати?
10. Чи часто твої однокласники насміхаються з тебе, коли ви граєте в різні ігри?
11. Чи буває так, що тобі ставлять нижчу оцінку, ніж ти сподівався?
12. Чи хвилює тебе питання, що тебе залишать на повторний рік в одному класі?
13. Чи уникаєш ти ігор, де когось вибирають, тому що тебе, як правило, не вибирають?
14. Чи буває так, що ти весь здригаєшся, коли тебе викликають відповідати?
15. Чи часто буває в тебе відчуття, що ніхто з твоїх однокласників не хоче робити те, що хочеш ти?
16. Чи сильно ти хвилюєшся перед тим, як почати виконувати завдання?
17. Чи важко тобі одержувати такі оцінки, яких чекають від тебе твої батьки?
18. Чи страшно тобі часом, що тобі стане погано в класі (ти захворієш)?
19. Чи будуть твої однокласники насміхатися над тобою, якщо помилишся під час відповіді?
20. Чи схожий ти на своїх однокласників?
21. Чи хвилюєшся ти, виконавши завдання, за правильність його виконання?
22. Працюючи в класі, чи певен ти, що все добре запам'ятаєш?
23. Чи бачиш ти іноді сон, що ти в школі та не можеш правильно відповісти на запитання вчителя?
24. Чи правда, що більшість дітей ставиться до тебе прихильно?

25. Чи працюєш ти краще, якщо знаєш, що результати твоєї роботи порівнюватимуться з результатами роботи інших дітей у класі?
26. Чи часто ти мрієш, щоб менше хвилюватися, коли треба відповідати?
27. Чи важко тобі сперечатися з іншими?
28. Чи твоє серце сильно б'ється, коли вчитель говорить, що збирається перевірити твою готовність до уроку?
29. Коли ти одержуєш гарну оцінку, чи думає хтось з твоїх друзів, що ти хочеш прислужитися?
30. Чи добре ти відчуваєш себе з тими однокласниками, до яких інші діти ставляться з особливою увагою?
31. Чи буває так, що деякі діти у класі говорять щось, що не подобається тобі?
32. Як на твою думку, ті діти, що погано навчаються втрачають повагу інших?
33. Чи схоже на те, що більшість твоїх однокласників не звертає на тебе уваги?
34. Чи часто тобі страшно виглядати дурнем?
35. Чи задоволений ти ставленням до тебе вчителів?
36. Чи допомагає твоя мати в організації вечорниць, як інші мами твоїх однокласників?
37. Чи хвилює тебе те, що про тебе думають оточуючі?
38. Чи сподіваєшся ти в майбутньому вчитися краще, ніж зараз?
39. Чи вважаєш ти, що одягаєшся в школу так гарно, як і твої однокласники?
40. Чи часто, відповідаючи на уроці, ти думаєш про те, що в цей час думають про тебе інші?
41. Чи мають здібні учні якісь особливі права в класі, яких не мають інші діти?

42. Коли ти робиш щось краще за своїх однокласників, чи викликає це злість у декого з них?
43. Чи задоволений ти тим, як до тебе ставляться однокласники?
44. Чи добре ти себе почуваєш, коли залишаєшся наодинці з учителем?
45. Чи сміються іноді однокласники над твоєю зовнішністю та поведінкою?
46. Чи вважаєш ти, що турбуєшся за свої шкільні справи більше за інших дітей?
47. Якщо ти не можеш відповісти на запитання, чи відчуваєш ти, що можеш заплакати?
48. Чи в ліжку ввечері ти часом хвилюєшся про те, що відбудеться завтра в школі?
49. Коли ти працюєш над важким завданням, чи відчуваєш ти інколи, що зовсім не пам'ятаєш деякі речі, які добре знав раніше?
50. Чи тремтить твоя рука, коли ти працюєш над завданням?
51. Чи відчуваєш ти, що починаєш нервувати, коли вчитель говорить, що збирається дати класу завдання?
52. Чи лякає тебе перевірка твоїх знань у школі?
53. Коли вчитель каже, що збирається дати класу завдання, чи відчуваєш ти хвилювання, що не справишся з ним?
54. Чи бачиш ти сни, що твої однокласники можуть зробити щось, що не можеш зробити ти?
55. Коли вчитель пояснює матеріал, чи здається тобі, що твої однокласники розуміють його краще, ніж ти?
56. Чи хвилюєшся ти по дорозі до школи, що вчитель може дати класу роботу для перевірки знань?
57. Коли ти виконуєш завдання, чи відчуваєш ти, що робиш це погано?

58. Чи тремтить твоя рука, коли вчитель доручає тобі виконати завдання на дошці перед усім класом?

**Бланк відповідей
до тесту шкільної тривожності Філіпса**

1	2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31	32
33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48
49	50	51	52	53	54	55	56
57	58						

**Розподіл питань за факторами
(Тест шкільної тривожності Філіпса)**

№ з/п	Фактори	Номера питань
1	Загальна тривожність у школі	2, 4, 7, 12, 21, 23, 26, 28, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58 E=22
2	Переживання соціального стресу	5, 10, 15, 20, 24, 30, 33, 36, 39, 42, 44 E=11
3	Фрустрація потреби у досягненні успіху	1, 3, 6, 11, 17, 19, 25, 29, 32, 35, 38, 41, 43 E=13
4	Страх самовираження	27, 31, 34, 37, 40, 45 E=6
5	Страх ситуації перевірки знань	2, 7, 12, 16, 21, 26 E=6
6	Страх не відповідати очікуванням оточуючих	3, 8, 13, 17, 22 E=5
7	Низька фізіологічна опірність стресу	9, 14, 18, 23, 28 E=5
8	Проблеми і страхи у стосунках з вчителями	2, 6, 11, 32, 35, 41, 44, 47 E=8

Інтерпретація результатів. При обробці результатів виділяють питання, відповіді на які не збігаються з ключем тесту. Наприклад, на 58-е питання дитина відповіла «+», в той час як в ключі цьому питанню відповідає «-». Відповіді, що не збігаються з ключем – прояви тривожності. При обробці підраховується:

1. Загальна кількість розбіжностей по всьому тексту. Якщо вона більша 50%, можна говорити про підвищену тривожність дитини, якщо більша 75% від загальної кількості питань тесту – про високу тривожність.

2. Кількість збігів по кожному із вісьми факторів тривожності, що виділяються в тесті. Рівень тривожності визначається так само, як у першому випадку. Аналізується загальний внутрішній емоційний стан школяра, який визначається наявністю тих чи інших тривожних синдромів (факторів) та їх кількістю. Кожен фактор має свою змістовну характеристику.

Проективна методика «Дерево» Л.П. Пономаренко

Обладнання: Робочий аркуш (Рис. 1).

Інструкція: Діти, уважно розгляньте це дерево. Ви бачите на ньому і поряд з ним безліч чоловічків. У кожного з них різний настрій і вони займають різне положення. Візьміть червоний фломастер і обведіть того чоловічка, що нагадує вам себе, схожий на вас, ваш настрій у новому місті, в новій школі і ваше положення. Ми перевіримо, наскільки ви уважні. Зверніть увагу, що кожна гілка дерева може відповідати вашим досягненням і успіхам. Тепер візьміть зелений фломастер і обведіть того чоловічка, яким ви хотіли б бути і на чиему місці ви хотіли б знаходитися.

Інтерпретація результатів виконання проективної методики «Дерево» проводиться нами виходячи з того, які позиції вибирає даний учень, з положенням якого чоловічка ототожнює своє реальне і ідеальне положення, чи є між ними різниця.

Вибір позиції № 1, 3, 6, 7 характеризує установку на подолання перешкод;

№ 2, 19, 18, 11, 12 – товаришність, дружню підтримку;

№ 4 – стійкість положення (бажання досягати успіхів, не долаючи труднощі);

№ 5 – стомлюваність, загальна слабкість, невеликий запас сил, сором'язливість;

№ 9 – мотивація на розваги;

№ 13, 21 – відстороненість, замкнутість, тривожність;

№ 8 характеризує відстороненість від навчального процесу, замкнутість у собі;

№ 10, 15 – комфортний стан, нормальна адаптація;

№ 14 – кризовий стан, «падіння у прірву»;

Позицію №20 часто вибирають як перспективу учні з завищеною самооцінкою й установкою на лідерство.

Слід зауважити, що позицію № 16 підлітки не завжди розуміють як позицію «чоловічка, який несе на собі чоловічка № 17», а схильні бачити в ній людину, яку підтримує і обіймає чоловічок під №17.

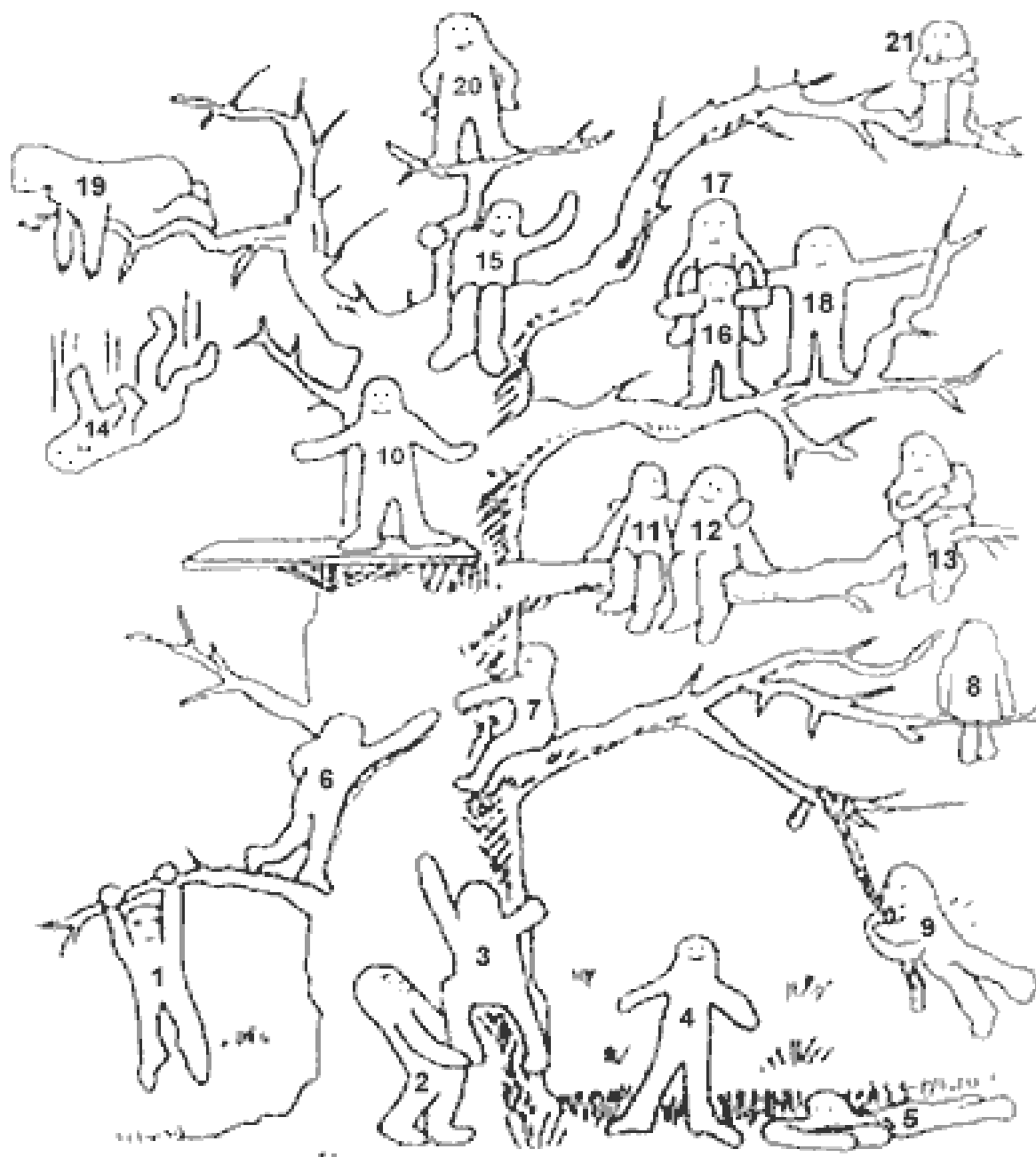

Рис. 1

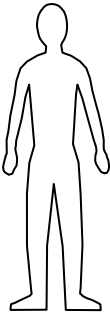
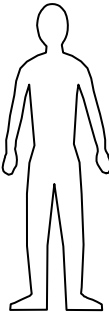
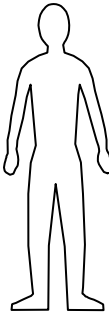
Методика «Дослідження ціннісних орієнтацій» М.А. Гусевої

Методика використовується для діагностики ціннісних орієнтацій дітей від 7 років. При груповому варіанті проведення діти розсідаються по одному.

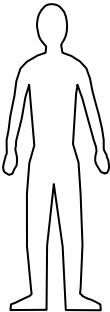
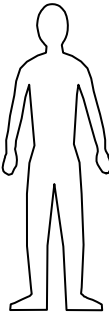
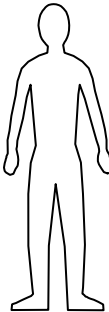
Процедура проведення тестування:

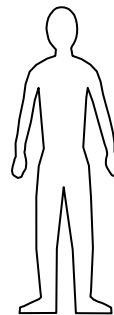
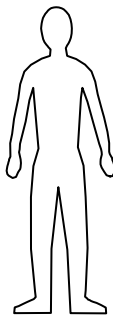
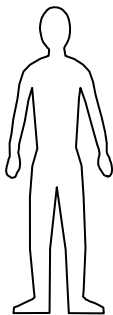
Перед кожною дитиною лежить олівець (ручка) і набір карток зі схематичним зображенням трьох чоловічків, внизу під кожним малюнком написано певні якості які потрібно проранжувати за ступенем значимості.

Картка №1

		
Добре навчається	Подобається іншим, зі всіма товаришує	Може купити що захоче, багатий

Картка №2

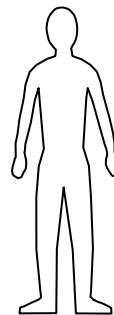
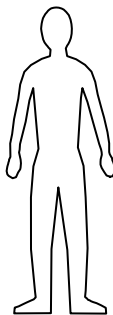
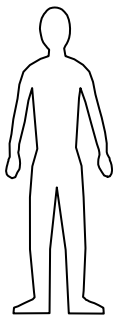
		
Подобається іншим, зі всіма товаришує	Ніколи не хворіє, здоровий	Може змусити інших робити все, що захоче, сильний

Картка №3

Отримувати нові
незвичайні
відчуття,
допитливий

Може купити що
захоче, багатий

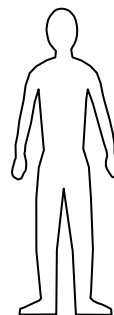
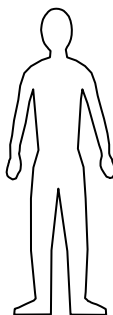
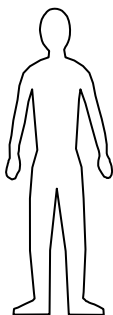
Ніколи не хворіє,
здоровий

Картка №4

Може змусити
інших робити все,
що захоче, сильний

Добре навчається

Отримувати нові
незвичайні відчуття,
допитливий

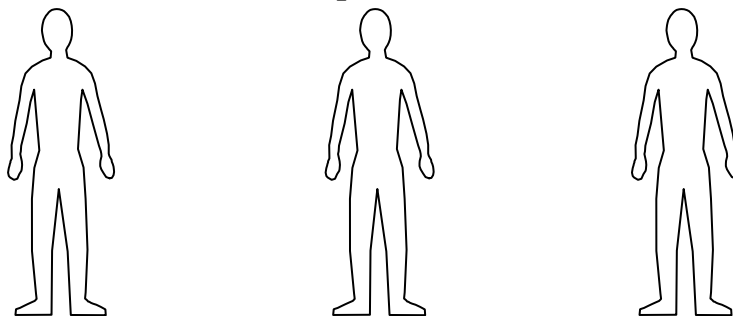
Картка №5

Розважається: грає,
дивиться телевізор,
веселий

Отримувати нові
незвичайні
відчуття,
допитливий

Подобається іншим, зі
всіма товаришує

Картка №6

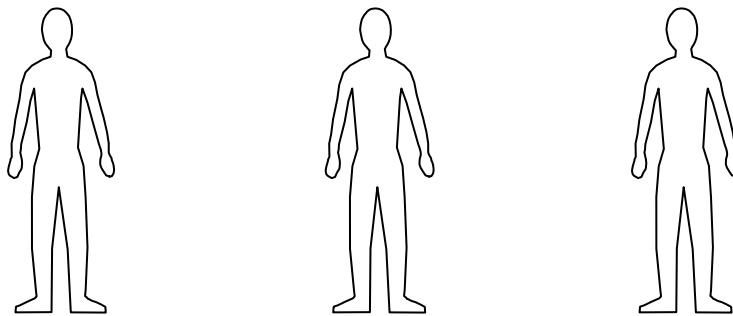

Може купи що захоче, багатий

Може змусити інших робити все, що захоче, сильний

Розважається: грає, дивиться телевизор, веселий

Картка №7

Ніколи не хворіє, здоровий

Розважається: грає, дивиться телевизор, веселий

Добре навчається

Інструкція: «Ось три чоловічка. Перший чоловічок – добре вчиться, другий – подобається іншим, з усіма товаришує, третій – може купити все, що захоче, він – багатий. У всьому іншому вони нічим не відрізняються. Яким з цих чоловічків ти найбільше хотів би бути? Обведи його в кружечок...

А тепер з решти (двох не обведених) чоловічків на кого тобі хотілося б більше бути схожим? Підкресли цього чоловічка... Тепер

перевір, на картці повинен бути обведений один чоловічок, один підкреслений. Візьми іншу картку...»

Опитувальні листи кожної дитини обробляються наступним чином: кожна характеристик, обведена в кружечок, кодується в протоколі «Ціннісні орієнтації» 2 балами. Підкреслена характеристика отримує 1 бал. Вибір відсутній – 0 балів.

Протокол обстеження

№ з/п	Ціннісні орієнтації	2	1	0	ЦО «к»
1	Отримувати нові незвичайні відчуття, допитливий				
2	Ніколи не хворіє, здоровий				
3	Може купити що захоче, багатий				
4	Розважається: грає, дивиться телевізор, веселий				
5	Подобається іншим людям, зі всіма товаришує				
6	Добре навчається				
7	Може змусити інших робити все, що захоче, сильний				

Інтерпретація результатів: У гармонійних, добре адаптованих школярів різниця між вищими (для найбільш значущих цінностей) і нижчими балами (для менш значущих цінностей) становить 4-6 балів. Якщо різниця між максимальною і мінімальною вагою цінностей становить менше 3 балів, можна говорити про недостатню диференційованість системи цінностей і відповідно особистісної незрілості, оскільки недиференційована система цінностей не може повністю виконувати функцію регулятора поведінки особистості.

Тест «Самооцінки сили волі» (М.М.Обозов)

Тест застосовується для визначення сили волі.

Інструкція: «Зараз вам буде зачитано 15 тверджень, на кожна із яких можна відповісти: так; не знаю або буває, трапляються; ні. Відповіді на питання потрібно давати послідовно починаючи 1 і закінчуючи 15».

Текст опитувальника:

1. Чи в змозі ви завершити розпочату роботу, яка вам не цікава, незалежно від того, що час і обставини дозволяють відірватися від неї і потім знову повернутися до неї?
2. Чи долали ви без особливих зусиль внутрішній опір, коли потрібно було зробити щось вам неприємне (наприклад, піти на чергування у вихідний день)?
3. Коли ви потрапляєте в конфліктну ситуацію на роботі або в побуті, чи в змозі ви взяти себе в руки настільки, щоб поглянути на неї з максимальною об'єктивністю?
4. Якщо вам прописана дієта, чи зможете подолати всі кулінарні спокуси?
5. Чи знайдете ви сили вранці встати раніше звичайного, як було заплановано увечері?
6. Чи залишитеся ви на місці події, щоб дати показання свідків?
7. Чи швидко ви відповідаєте на листи?
8. Якщо у вас викликає страх майбутній політ на літаку або відвідування зубного кабінету, чи зумієте ви без особливих зусиль подолати це почуття і в останній момент не змінити свого наміру?
9. Чи будете ви приймати дуже неприємні ліки, які вам рекомендував лікар?

10. Чи стримаєте ви дану згоряча обіцянку, навіть якщо її виконання принесе вам чимало клопоту? Чи є ви людиною слова?
11. Ви без коливань відправляєтеся в поїздку в незнайоме місто, якщо це необхідно?
12. Ви суворо дотримуєтеся розпорядку дня: часу пробудження, прийому їжі, занять, прибирання та інших справ?
13. Чи ставитеся ви несхвально до бібліотечних боржників?
14. Найцікавіша телепередача не змусить вас відкласти виконання термінової і важливої роботи? Чи так це?
15. Чи зможете ви перервати сварку і замовкнути, якими б образливими не здавалися вам слова протилежної сторони?

Обробка даних: Для початку кожній відповіді «так» потрібно присвоїти 2 бали, відповідям «не знаю» або «буває», «трапляється» – 1 бал, відповіді «ні» – 0 балів. Далі підрахувати загальну кількість балів.

Інтерпретація результатів:

Якщо набрано:

- від 0 до 12 балів – у Вас слабка сила волі, Вас легко переконати. Однак, знання своїх «слабких місць» робить людину більш сильним.
- від 13 до 21 балів – у Вас сила волі середня. У різних ситуаціях Ви дієте по-різному, іноді виявляючи чудеса поступливості і піддатливості, а іноді – наполегливість і завзятість. Саме в цій мобільності та неоднаковості полягає Ваша привабливість в спілкуванні і справах.
- від 22 до 30 балів – у Вас велика сила волі, Ви вольова людина. Однак, пам'ятайте що Ви не одні, а поступки, компроміси та переговори теж приводять до успіху в спілкуванні і справах.

ПІДЛІТКОВИЙ ТА ЮНАЦЬКИЙ ВІК

Діагностика загального інтелектуального рівня розвитку в підлітковому і старшому шкільному віці

Шкала прогресивних матриць Равена (ПМР), методика «Інтелектуальна лабільність» (модифікація С. Н. Костромін), Методика «Логіко-кількісні відносини», Інтелектуальний тест Г.Ю. Айзенка.

Діагностика когнітивних процесів у підлітків і старших школярів

Діагностика уваги (методика «Дослідження вибіркової уваги» (Г. Мюнстерберг), методика «Розстановка чисел», методика «Таблиці Шульте», методика «Обсяг уваги».

Діагностика пам'яті (методика «Дослідження короткотривалої оперативної пам'яті», методика «Діагностика смислової пам'яті», методика «Дослідження механічної і логічної пам'яті методом запам'ятовування двох рядків слів».

Діагностика сприйняття (методика «Діагностика домінуючої перцептивної модальності» (С. Єфремцев), методика «Сприймання часу».

Діагностика мислення (методика «Складні аналогії», методика «Виділення суттєвих ознак», методика «Виключення зайвого», методика дослідження аналітичності мислення (варіант VI субтесту шкали Р. Амтхауера), методика дослідження рефлексивності мислення.

Діагностика уяви («Дослідження індивідуальних особливостей уяви», методика «Дослідження творчої уяви», методика «Наскільки багата ваша уява», методика «Вигадати розповідь»⁰.

Діагностика характерологічних особливостей підлітків і старших школярів.

Методика багатофакторного дослідження особистості Р. Кеттелла (16 RF-опитувальник, форма С), «Особистісний опитувальник» ЕРІ Г.Ю. Айзенк (від 10 до 15 років), опитувальник «Структури

темпераменту» (ОСТ) (В.М. Русалов), методика «Визначення темпераменту» (А.Н. Белов), методика «Дослідження схильності до ризику як риси характеру учня» опитувальник О. Г. Шмельова, опитувальник Х.Шмішека, проективна методика «Будинок-Дерево-Людина», проективний тест «Неіснуюча тварина» (М. З. Дукаревич), тест на визначення агресивності (модифікація тесту С.Розенцвейга), проективна методика «Незавершені пропозиції» Д. Сакса і С. Леві, методика «Вивчення самооцінки», тест «Ваша організованість» (Є.І.Комаров), методика «Перевір рівень своєї комунікативності», методика «Шкала самотності» (Д.Рассел), шкала соціально-ситуативної тривожності Кондаша (адаптація А.М. Прихожан).

Емоційно-мотиваційна сфера підліткового і старшого віку (методика «Діагностика рівня емпатії» (за І. М. Юсуповим), «Тест-опитувальник самоствавлення» (В. В. Столін, С.Р. Пантїлєєв), методика «Визначення відповідальності» (М. А. Осташева), методика «Домінуючі ціннісні орієнтації підлітків» (Х. Ніємі, апробація М.Р.Гінзбург), методика «Діагностика агресивності і ворожих реакцій» А.Басса, А.Дарки (адаптація О.К. Осницького), шкала «Соціально-ситуативної тривожності» (О.Кондаш, адаптація А. М. Прихожан), методика «Самооцінювання психічних станів» (Г.Ю. Айзенк), методика «Дослідження імпульсивності» (В. А. Лосенкова).

Діагностика вольової сфери (методика «Оцінка розвитку вольових якостей», методика дослідження вольової саморегуляції (А.В. Зверькова, Е. В. Ейдман), методика «Дослідження суб'єктивного контролю» (Т.І. Пашукова), тест «Самооцінка сили волі» (Є. П. Ільїн), опитувальник «Самооцінка терплячості» (Є. П. Ільїн, Є. К. Фещенко), опитувальник «Оцінка власної наполегливості» (Є. П. Ільїн, Є. К. Фещенко), методика «Дослідження та оцінка вольових якостей підлітків і старшокласників методом спостереження».

ОРІЄНТОВНІ МЕТОДИКИ ПСИХОДІАГНОСТИЧНОГО ОБСТЕЖЕННЯ ОСІБ ПІДЛІТКОВОГО ТА ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

Анкета шкільної мотивації Н.Г. Лусканової

Інструкція. Діти, зараз Вам буде запропонований опитувальник, який складається з питань, що відображають ваше ставлення до школи. До кожного питання пропонується 3 варіанта відповіді. Виберіть той варіант, який вам підходить, і обведіть номер цього варіанту у бланку для відповідей.

1. Як ти почуваєш себе у школі?

- а) мені в школі подобається.
- б) мені в школі не дуже подобається.
- в) мені в школі не подобається.

2. З яким настроєм ти йдеш зранку до школи?

- а) з гарним настроєм.
- б) буває по-різному.
- в) частіше хочеться залишитися вдома.

3. Якби тобі сказали, що завтра до школи не обов'язково приходити всім учням, як би ти вчинив?

- а) пішов би до школи.
- б) не знаю.
- в) залишився б удома.

4. Як ти ставишся до того, коли у вас скасовують уроки?

- а) мені не подобається, коли скасовують уроки.
- б) буває по-різному.
- в) мені подобається, коли скасовують уроки.

5. Як ти ставишся до домашніх завдань?

- а) я хотів би, щоб домашні завдання були.

- б) не знаю, важко відповісти.
- в) я хотів би, щоб домашніх завдань не було.
6. Хотів би ти, щоб в школі були одні перерви?
- а) ні, не хотів би.
- б) не знаю.
- в) так, я хотів би, щоб у школі були одні перерви.
7. Розповідаєш ти про школу своїм батькам або друзям?
- а) розповідаю часто.
- б) розповідаю рідко.
- в) взагалі не розповідаю.
8. Як ти ставишся до свого класного керівника?
- а) мені подобається наш класний керівник.
- б) не знаю, важко відповісти.
- в) я хотів би, щоб у нас був інший класний керівник.
9. Чи є у тебе друзі в класі?
- а) у мене багато друзів у класі.
- б) у мене мало друзів у класі.
- в) у мене немає друзів у класі.
10. Як ти ставишся до своїх однокласників?
- а) мені подобаються мої однокласники.
- б) мені не дуже подобаються мої однокласники.
- в) мені не подобаються мої однокласники.

Обробка та інтерпретація результатів.

Для диференціювання дітей залежно від рівня шкільної мотивації була розроблена система бальних оцінок:

- відповідь дитини, що свідчить про її позитивне ставлення до школи та надання переваги навчальним ситуаціям, оцінюється в 3 бали;

- нейтральна (середня) відповідь (не знаю, буває по-різному тощо) оцінюється в 1 бал;
- відповідь, що свідчить про негативне ставлення дитини до тієї чи іншої шкільної ситуації, оцінюється в 0 балів.

Рівні шкільної мотивації:

5-й рівень. 25-30 балів (максимально високий рівень шкільної мотивації, навчальної активності). Такі діти характеризуються наявністю високих пізнавальних мотивів; прагненням успішно виконувати всі шкільні вимоги. Вони дуже чітко дотримуються вказівок вчителя, сумлінні й відповідальні, сильно переживають, якщо отримують незадовільні оцінки або зауваження педагога.

4-й рівень. 20-24 балів (висока шкільна мотивація). Такий показник мають учні, які успішно справляються з навчальною діяльністю. При відповідях на питання проявляють меншу залежність від жорстких вимог і норм.

3-й рівень. 15-19 балів (позитивне ставлення до школи, але школа більше приваблює позанавчальною діяльністю). Такі діти досить добре почувають себе в школі, однак частіше їх приваблює можливість поспілкуватися з друзями, вчителями. Пізнавальні мотиви у таких дітей сформовані в меншій мірі і навчальний процес їх мало цікавить.

2-й рівень. 10-14 балів (низька шкільна мотивація). Такі школярі відвідують школу неохоче, відчують труднощі в навчальній діяльності, перебувають у стані нестійкої адаптації до школи.

1-й рівень. Нижче 10 балів (негативне ставлення до школи, шкільна дезадаптація). Такі діти відчують серйозні труднощі в школі: вони не справляються з навчальною діяльністю, мають проблеми в спілкуванні з однокласниками, у взаєминах з учителем. Школа сприймається ними як вороже середовище. Діти переживають, плачуть,

можуть проявляти агресивні реакції, відмовлятися виконувати ті чи інші завдання, слідувати тим чи іншим нормам і правилам. Часто у цих школярів спостерігається погіршення психічного здоров'я.

ЦТО М.Люшера

Кольорова діагностика М.Люшера дозволяє виміряти психофізіологічний стан людини, її стресостійкість, активність і комунікативні здібності. Тест Люшера дозволяє визначити причини психологічного стресу, який може призвести до появи фізіологічних симптомів.

Восьмикольоровий тест Люшера складається з 4-х основних кольорів (темно-синього, синьо-зеленого, помаранчево-червоного, жовтого) і 4-х додаткових кольорів (фіолетового, коричневого, чорного і сірого).

Кожен колір має свій номер і символізує певні потреби, емоційні стани і основні способи компенсації, фрустрації невдач.

Синій колір символізує спокій, задоволеність.

Зелений – почуття впевненості, наполегливості, завзятість, іноді упертість.

Помаранчево-червоний – силу волі, агресивність, ворожість, домінування, збудження, автономність.

Жовтий – активність, прагнення до спілкування, експансивність, веселість.

В ідеалі основні кольори повинні займати перші позиції.

Додаткові кольори символізують тривожність, стрес, страхи, засмучення.

Вибір в області основних кольорів пов'язаний з усвідомлюваними тенденціями, а серед додаткових – зі сферою несвідомого.

Таким чином, вданому тесті, інтерпретується не так символіка кольору, скільки комбінації кольорів і переваги, тобто ті позиції, які займають основні і додаткові кольори у виборі випробуваного.

Стимульний матеріал: 8 кольорових карток 8*8см: сірого, темно-синього, синьо-зеленого, помаранчево-червоного, жовтого, червоно-синього або фіолетового, коричневого та чорного кольорів.

Процедура обстеження: Обстежуваному пропонується вибрати з розкладених перед ним таблиць найприємніший колір, не співвідносячи його ні з забарвленням одягу (чи йде до обличчя), ні з оббивкою меблів, ні з чим-небудь іншим, а тільки погоджуючись з тим, наскільки цей колір подобається у порівнянні з іншими при даному виборі і в даний момент.

Розкладаючи перед обстежуваним картки, слід використовувати індіферентний фон. Освітлення має бути рівномірним, досить яскравим (краще проводити дослідження при денному освітленні). Відстань між колірними таблицями повинно бути не менше 2 см. Обраний еталон забирається зі столу або перевертається обличчям вниз. При цьому психолог записує номер кожного обраного колірною еталона. Запис йде зліва направо. Номери, присвоєні колірним еталонам такі: темно-синій – 1, синьо-зелений – 2, помаранчево-червоний – 3, жовтий – 4, фіолетовий – 5, коричневий – 6, чорний – 7, сірий – 0.

Кожен раз обстежуваному слід запропонувати вибрати найбільш приємний колір з решти, поки всі кольори не будуть відібрані. Через дві п'ять хвилин, попередньо перемішавши їх в іншому порядку, колірні таблиці потрібно знову розкласти перед випробуваним і повністю

повторити процедуру вибору, при цьому наголосивши, що дослідження не спрямоване на вивчення пам'яті і що він вільний обрати ті кольори, які йому подобаються знову так, як йому це буде завгодно.

Інструкція (для психолога): Перемішайте кольорові картки і покладіть їх кольоровою поверхнею доверху. Попросіть випробуваного вибрати з восьми кольорів той, який йому найбільше подобається. При цьому потрібно пояснити, що він повинен вибрати колір як такий, не намагаючись співвіднести його з улюбленим кольором в одязі, кольором очей і т. п. Випробуваний повинен виділити найбільш приємний колір з восьми. Картку з обраним кольором слід відкласти в сторону, перевернувши кольоровою стороною вниз. Попросіть вибрати з решти семи кольорів найбільш приємний. Обрану картку варто покласти кольоровий стороною вниз праворуч від першої. Повторіть процедуру. Перепишіть номери карток у розкладеному порядку. Через 2-3 хв знову покладіть картки колірною стороною догори і виконайте те ж саме. При цьому поясніть, що випробуваний не повинен згадувати порядок розкладки у першому виборі і свідомо змінювати попередній порядок. Він повинен вибирати кольори, наче вперше.

Обробка результатів:

В результаті тестування ми одержуємо вісім позицій:

- перша і друга – явна перевага (позначаються ++);
- третя і четверта – перевага (позначаються хх);
- п'ята і шоста – байдужність до кольору (позначаються ==);
- сьома і восьма – антипатія до кольору (позначаються --),

де:

1-а позиція – колір, який подобається найбільше, вказує на основний спосіб дії, тобто засіб для досягнення цілей, що стоять перед обстежуваним.

2-га позиція – колір в цій позиції позначає мету, до якої прагне випробуваний.

3-тя і 4-а позиції – вказують на справжній стан речей, ситуацію або образ дії, що впливає з даної ситуації.

5-а і 6-а позиції – кольори, що знаходяться в цих, вказують на специфічні особливості, що не викликають ворожості, не зв'язуються з існуючим станом речей, незадіяні в даний момент резерви, особливості особистості.

7-а і 8-а позиції – колір в цих позиціях, означає існування пригніченою потреби або потреби, яку слід придушити тому, що її реалізація може призвести до несприятливих результатів.

Отримані дані ми заносимо до таблиці, де в першому рядку записується номер кольору, а в другому присвоюється відповідний йому знак.

Далі потрібно інтерпретувати отримані кольорові пари за відповідним ключем.

ДОРΟΣЛИЙ ВІК

Діагностика загального інтелектуального рівня дорослих людей

Методика «Інтелектуальна лабільність» (С.М.Костроміна), шкала «Прогресивні матриці» (Дж.Равен), «Культурно-вільний тест інтелекту (CF2A)» Р. Кеттела для діагностики флюїдного («потенційного») інтелекту.

Методи діагностики когнітивних процесів у дорослих
Діагностика уваги. («Коректурна проба», «Дослідження переключення уваги» (цифрова таблиця Шульте, модифікація Ф.Д. Горбовим), методика «Розстановка чисел», «Дослідження вибіркості уваги» (Г. Мюнстерберг), методика «Розстановка чисел»).

Діагностика пам'яті. Тест «Обсяг короткочасної пам'яті», методика «Пам'ять на числа», методика «Пам'ять на образи», методика «Піктограми» А. Лурія.

Діагностика мислення (методика «Логіко-кількісні відношення, методика «Складні аналогії», методика «Виділення суттєвих ознак», методика «Виключення зайвого», опитувальник «Стиль мислення», методика «Співвідношення прислів'їв, метафор і фраз», тест У.Ліпмана «Логічні закономірності»).

Діагностика характерологічних особливостей дорослих людей (методика «Діагностика структури темпераменту Я. Стреляу (адаптація Н.М. Данилової, А.Г. Шмельова), методика Г.Айзенка ЕРQ, проєктивний тест «Будинок-Дерево-Людина» (Дж. Бука), проєктивний тест «Неіснуюча тварина» (М.З. Дукаревич), проєктивна методика «Незавершені пропозиції» (Д. Сакса і С. Леві), методика «Діагностика рис особистості 16-PF опитувальник» (Р.Кеттелла) (форма А).

Діагностика емоційно-мотиваційної сфери дорослих (методика «Самооцінка функціонального стану» «САН» (В. А. Доскін), методика

«Оцінка агресивності у відносинах» (А. Ассінгера), методика «Діагностики рівня соціальної фрустрованості» (Л. Вассерман, модифікація ВВ. Бойко), шкала «Оцінка рівня реактивної (ситуативної) та особистісної тривожності», методика «Діагностика локусу контролю» (Дж. Роттера), методика «Торонтська алекситимічна шкала» (TAS), методика «Діагностика агресивності і ворожих реакцій» (А.Басса, А.Дарки, адаптація О. К. Осницького), методика «Дослідження імпульсивності» (В. А. Лосенкова).

ОРІЄНТОВНІ МЕТОДИКИ ПСИХОДІАГНОСТИЧНОГО ОБСТЕЖЕННЯ ОСІБ ДОРΟΣЛОГО ВІКУ

Опитувальник особистісної зрілості (ОЗО)

(О.С. Штепа)

Методика спрямована на самооцінення десяти рис (чинників), які є критеріями особистісного зростання. Час проведення – 25 – 30 хвилин.

Інструкція: Вам пропонується опитувальник, запитання якого стосуються деяких рис Вашої особистості, здібностей, ставлення до різних життєвих ситуацій. На кожне з наступних тверджень у бланку для відповідей дайте відповідь «так», якщо Ви з ним згодні, і «ні», якщо не згодні:

Текст опитувальника

1. Коли мені сумно, я намагаюся влаштувати щось веселе.
2. Бути успішним для мене важливіше, ніж вміти любити.
3. Я вважаю споглядання краси природи важливою естетичною цінністю.
4. Я не готовий чітко сформулювати, що я хочу отримати від життя.
5. Мені часто кажуть, що я надто терпимий до інших.
6. Я відчуваю докори сумління, коли серджуся на тих, кого люблю.

7. Двоє людей найкраще порозуміються між собою, якщо кожен з них приховає власні почуття і намагатиметься догодити іншому.
8. Вважаю, що людина має приборкувати власні бажання.
9. У складних ситуаціях завжди необхідно шукати принципово нові рішення.
10. Мені легко відрізнити справжнє кохання від легкого захоплення.
11. Як правило, я обдумую наслідки своїх намірів.
12. Найбільше мені подобається, коли інші цінують мене.
13. Я розумію тих, хто здатний захоплюватися красою творів людського розуму.
14. Я схильний завантажувати себе такою кількістю справ і брати на себе стільки обов'язків, що на себе самого мені вже не вистачає часу.
15. Мене не дратує, якщо співрозмовник виявляє переконаність у думках та цінностях, що відрізняються від моїх.
16. Для мене важливо, щоб інші обов'язково поділяли мій погляд.
17. Я постійно відчуваюся зобов'язаним робити усе від мене залежне, щоб у тих, з ким я спілкуюся, був хороший настрій.
18. Найчастіше власні плани і вчинки видаються мені правильними.
19. Не думаю, що найціннішим для людини є улюблена робота.
20. Більшість справ та обов'язків, покладених на мене, я виконую із задоволенням.
21. Коли проблема має багато варіантів рішень, мені важко зупинитися на одному з них.
22. Втрата друзів –ніщо, порівняно з приниженням власної гідності.
23. Можу сказати, що саме сильне почуття любові змінило моє ставлення до життя.
24. Моя самоповага дуже страждає, коли мені доводиться спонукати інших робити те, що мені самому видається не дуже важливим.
25. Вияв прихильності до інших є ознакою слабкості людини.

26. Я відчуваю себе зобов'язаним чинити так, як очікують від мене оточуючі.
27. Мені більше подобається робити подарунки, ніж отримувати їх.
28. Я відчуваю дискомфорт, коли поведжуся у товаристві так, як мені насправді не властиво.
29. Я не схильний приймати рішення спонтанно.
30. Я не бачу тісного зв'язку між своїм теперішнім і минулим.
31. Я спокійно реагую, якщо щось зроблено не зовсім так, як я вважав за потрібне.
32. Задля особистого успіху я пожертвую хорошими взаєминами з колегами.
33. У мене в житті не було причин пишатися результатами власної творчої праці.
34. Те, що я роблю, і те, що відбувається у моєму житті, не видається мені достатньо значущим.
35. Самовладання покидає мене у складних ситуаціях.
36. Коли виникають труднощі, я насамперед намагаюся чітко сформулювати власний погляд на них.
37. Мене не дуже приваблює робота, що потребує широкого кола спілкування.
38. Моє ставлення до самого себе можна назвати дружнім.
39. За необхідності людина може досить легко позбавитися своїх небажаних звичок.
40. Буває, що мені подобаються люди, чию поведінку я не схвалюю.
41. Часом я впевнений у власній нікчемності.
42. Зазвичай я з першої зустрічі вгадую "рідну душу" у новому знайомому.
43. Нерідко бувають моменти, коли мене сповнюють глибокі релігійні почуття.

44. Розпочинаючи нову справу, я передусім думаю про те, який величезний обсяг роботи доведеться зробити.
45. Не впевнений, що мої знайомі відгукнуться про мене, саме як про доброзичливу людину.
46. Мені не подобається, що інші сприймають як належне мою турботу про них, і не завжди її відповідно оцінюють.
47. З обов'язками організатора я справляюся вміло і з задоволенням.
48. У мене не може бути якихось негативних якостей.
49. Навіть якщо книжка сподобалась, я не буду перечитувати її ще раз.
50. Людині дуже важко подолати внутрішню суперечку емоцій і розуму.
51. Я сприймаю життєві події не гостріше, ніж інші люди.
52. Я легко можу уявити себе якоюсь твариною, відчутти її характер та звички.
53. Думаю, що для людини нереально відчувати свою гармонію зі світом.
54. У мене є відчуття, що я можу подолати усі труднощі на шляху до своєї мети.
55. Мені властиво поспіхом засуджувати або захищати інших людей.
56. Навіть коли я подобаюсь сам собі, я розумію, що є люди, яким я неприємний.
57. Люди мають стримуватися у своїх поривах ніжності.
58. У цілому, мене влаштовує те, яким я є.
59. Я досить легко можу зважитися на ризиковане рішення.
60. Прийнято вважати, що для людини власні інтереси обов'язково важливіші за інтереси оточуючих.
61. Навіть серед людей я більшу частину часу почуваю себе самотньо.
62. Мені легко вдається копіювати міміку і жести людей.
63. У моєму житті були моменти, коли я ясно розумів, як багато ще можу зробити.

64. Я готовий взятися за втілення нової ідеї лише тому, що мені цікаво, що з цього вийде.
65. Характеризуючи себе, з повним правом можу сказати, що я –гуманіст.
66. Мене люблять тому, що я сам здатний любити.
67. Іноді я не проти, щоб мною керували.
68. Якби моє друге Я існувало, то для мене це був би найнудніший співрозмовник.
69. У вирішенні особистих проблем я значною мірою керуюся власним баченням і лише потім –загальноприйнятими уявленнями.
70. Мені не подобаються фільми, у яких не зрозуміло –хороша чи погана людина головний герой.
71. Я байдужий до того, чи спостерігає хтось за тим, як я працюю.
72. У мене творча натура –поетична, художня, артистична.
73. Часом я буваю різким з людьми, які мене дратують.
- 74.Динамічність та різнобарвність –це ознаки не мого життя.
75. Я усвідомлюю, що існують певні межі моїх можливостей.
76. Мої друзі цінують у мені здібність до співпереживання.
77. Навіть заради того, щоб здійснити щось, за що люди були б мені вдячні, я не хотів би поступатися власними принципами.
78. Мене приваблює участь у палкій суперечці.
79. Недоліків у мене більше, ніж чеснот.
80. Мені рідко зустрічалися люди, яких я розумів би без зайвих слів.
81. Важко досягти успіху в житті, дотримуючись моральних принципів.
82. Я намагаюся запам'ятовувати цікаві історії, щоб потім розповісти їх іншим.
83. Мені важко зрозуміти, чому якісь дрібниці можуть так сильно засмучувати людей.
84. Мені не властиво переживати через втрату взаєморозуміння з оточуючими.

85. Завдання: уявіть що усе Ваше життя зображено у книжці. Напишіть коротку анотацію до цієї книжки (Анотація –короткий виклад змісту книги, статті, часто з її критичною оцінкою).

Ключ

Відповідальність	1+	11+	21+	31-	41+	51-	61+	71-	79-	82+
Децентрація	2-	12-	22-	32-	42+	52+	62+	72+	80+	83-
Глибинність переживань	3+	13+	23+	33-	43+	53-	63+	73-	81-	84-
Життєва філософія	4-	14-	24+	34-	44-	54+	64+	74-	85*	
Толерантність	5+	15+	25-	35-	45-	55-	65+	75+		
Автономність	6-	16-	26-	36+	46-	56+	66+	76+		
Контактність	7-	17-	27+	37-	47+	57-	67+	77+		
Самосприйняття	8-	18+	28-	38+	48-	58+	68-	78+		
Креативність	9+	19-	29-	39+	49-	59+	69+			
Синергічність	10+	20+	30+	40+	50-	60-	70-			

Обробка та аналіз результатів

1. За кожний збіг з ключем нараховують 1 бал. Бали сумують окремо за кожним чинником. Сирі бали переводять у стени.

2. Аналіз профілю здійснюють за двома чинниками:

- наявність рис, що входять до пропріуму зрілої особистості;
- реалізованість рис, що входять до пропріуму зрілої особистості.

3. Наявними вважають ті риси, які у профілі сягають значення 5-7 стенів.

4. Такими, що реалізуються, вважаються ті риси, які сягають значення 8-10 стенів.

5. Визначається рівень особистісної зрілості:

- *високий рівень* – наявними є не менше 80% рис; такими, що реалізуються, є не менше 50% рис, серед них є усі або деякі з таких

рис, як відповідальність, децентрація, глибинність переживань, життєва філософія, толерантність;

- *необхідний рівень* – наявними є 40-70% пропріуму; серед них є такі, що реалізуються, наприклад, відповідальність, децентрація, глибинність переживань, життєва філософія, толерантність;
- *критичний рівень* – наявними є 30% рис і менше, незалежно, чи є серед них реалізовані.

У 85 питанні максимальна кількість балів – 6, мінімальна – 0. Отримана сума балів за цим питанням додається до суми балів, підрахованої за ключем для чинника «Життєва філософія». В анотації за допомогою контент-аналізу виділяють такі показники: участь оповідача у зображуваних подіях – 1 бал; динамічність подій – 1 бал; оцінка себе у ситуації – 1 бал; оцінка самої ситуації – 1 бал; наявність висновку, девізу – 2 бали.

Таблиця переводу сирих балів у стени

Риси	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Відповідальність	0-1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Децентрація	0-1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Глибинність переживань	0-1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Життєва філософія	0	1-3	4	5	6-7	8	9	10-11	12	13-14
Толерантність	0	-	1	2-3	4	5	-	6	7	8
Автономність	-	0	1-2	3	4-5	-	6	-	7	8
Контактність	-	0	1	2	3	4	5	6	7	8
Самосприйняття	-	0	1	2	3	4	5	6	7	8
Креативність	-	-	0	1-2	3	4	-	5	6	7
Синергічність	-	-	0-1	2	3	4	-	5	6	7

**Опитувальник «Психологічне вигорання» (розроблений
Н.Є.Водоп'яною, О.С.Старченковою на основі моделі К.Маслач та
С.Джексон)**

Інструкція: Дайте відповідь на питання, позначивши її відповідною цифрою.

Варіанти відповідей:

0	1	2	3	4	5	6
ніколи	дуже	рідко	іноді	часто	дуже	завжди

Текст опитувальника

1. Я відчуваю себе емоційно виснаженим.
2. Наприкінці робочого дня я відчуваю себе як вичавлений лимон.
3. Я відчуваю себе втомленим, коли прокидаюсь вранці і мушу йти на роботу.
4. Я добре розумію, що відчувають мої учні та колеги, та використовую це в інтересах справи.
5. Я спілкуюся з моїми учнями цілком формально, без зайвих емоцій, і намагаюся звести спілкування з ними до мінімуму.
6. Я відчуваю себе енергійним та емоційно піднесеним.
7. Я вмію знаходити правильне рішення в конфліктних ситуаціях.
8. Я відчуваю пригніченість і апатію.
9. Я можу позитивно впливати на продуктивність роботи моїх учнів та колег.
10. Останнім часом я став більш черствим (нечутливим) у ставленні до тих, з ким працюю.
11. Як правило, оточуючі мене люди багато вимагають від мене та маніпулюють мною. Вони скоріше втомлюють, ніж радують мене.
12. У мене багато планів на майбутнє і я вірю в їх здійснення.

13. У мене все більше життєвих розчарувань.
14. Я відчуваю байдужість і втрату інтересу до багатьох речей, які радували мене раніше.
15. Іноді мені дійсно байдуже те, що відбувається з деякими з моїх учнів і колег.
16. Мені хочеться усамітнитися і відпочити від усього й усіх.
17. Я можу легко створити атмосферу доброзичливості і співпраці при спілкуванні з моїми учнями та колегами.
18. Я легко спілкуюсь з людьми незалежно від їх статусу і характеру.
19. Я багато встигаю зробити.
20. Я відчуваю себе на межі можливостей.
21. Я багато чого ще зможу досягти в своєму житті.
22. Іноді що учні та колеги перекладають на мене тягар своїх проблем і обов'язків.

Обробка та інтерпретація результатів Відповідно до «ключа» підраховуються суми балів по трьом субшкалам.

Ключ

Субшкала	Номер твердження	Максимальна сума балів
Емоційне виснаження	1,2,3,6,8,13,14,16,20	54
Деперсоналізація	5,10,11,15,22	30
Редукція особистих досягнень	4,7,9,12, 17,18,19,21	48

Рівень «професійного вигорання» визначається за таблицею рівнів «вигорання».

Таблиця рівнів «вигорання»

Субшкала	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Емоційне виснаження	0-16	17-26	27 і більше
Деперсоналізація	0-6	7-12	13 і більше
Редукція особистих досягнень	39 і більше	38-32	31-0

Шкала оцінки рівня реактивної (ситуативної) та особистісної тривожності Ч.Д. Спілбергера – Ю.Л. Ханіна

А. Шкала самооцінки реактивної тривожності

Інструкція: Прочитайте уважно кожне з приведених нижче тверджень і закресліть відповідну цифру праворуч від кожного з тверджень залежно від того, як Ви себе відчуваєте в даний момент. Над твердженнями довго не замислюйтесь, оскільки правильних чи неправильних варіантів відповідей немає.

№ з/п	Твердження	Варіанти відповідей			
		Ні, це не так	Мабуть, так	Вірно	Цілком вірно
1	Я спокійний	1	2	3	4
2	Мені ніщо не загрожує	1	2	3	4
3	Я знаходжуся в стані напруги	1	2	3	4
4	Я відчуваю жаль	1	2	3	4
5	Я відчуваю себе вільно	1	2	3	4
6	Я засмучений	1	2	3	4
7	Мене хвилюють можливі невдачі	1	2	3	4
8	Я відчуваю себе відпочилим	1	2	3	4
9	Я собою не вдоволений	1	2	3	4
10	Я відчуваю внутрішнє задоволення	1	2	3	4
11	Я впевнений у собі	1	2	3	4
12	Я нервую	1	2	3	4
13	Я не знаходжу собі місця	1	2	3	4
14	Я напружений	1	2	3	4

15	Я не почуваю скутості, напруженості	1	2	3	4
16	Я задоволений	1	2	3	4
17	Я занепокоєний	1	2	3	4
18	Я занадто збуджений і мені не по собі	1	2	3	4
19	Мені радісно	1	2	3	4
20	Мені приємно	1	2	3	4

Б. Шкала самооцінки особистісної тривожності

Інструкція: Прочитайте уважно кожне з приведених нижче тверджень і закресліть відповідну цифру праворуч від кожного з тверджень залежно від того, як Ви себе почуваєте звичайно. Над твердженнями довго не замислюйтеся, оскільки правильних чи неправильних варіантів відповідей немає.

№ з/п	Твердження	Варіанти відповідей			
		Ні, це не так	Мабуть, так	Вірно	Цілком вірно
21	Я відчуваю задоволення	1	2	3	4
22	Я дуже швидко втомлююся	1	2	3	4
23	Я легко можу заплакати	1	2	3	4
24	Я хотів би бути таким же щасливим, як і інші	1	2	3	4
25	Я програю від того, що недостатньо швидко приймаю рішення	1	2	3	4
26	Звичайно я почуваю себе бадьорим	1	2	3	4
27	Я спокійний, холонокровний і зібраний	1	2	3	4
28	Очікувані труднощі звичайно дуже тривожать мене	1	2	3	4
29	Я занадто переживаю через дрібниці	1	2	3	4
30	Я цілком щасливий	1	2	3	4
31	Я приймаю все занадто близько до серця	1	2	3	4
32	Мені не вистачає впевненості в собі	1	2	3	4
33	Звичайно я почуваю себе в безпеці	1	2	3	4
34	Я намагаюся уникати критичних ситуацій і труднощів	1	2	3	4
35	У мене буває хандра	1	2	3	4
36	Я доволен	1	2	3	4
37	Всякие пустяки отвлекают и волнуют меня	1	2	3	4
38	Я так сильно переживаю свои разочарования, что потом долго не могу о них забыть	1	2	3	4

39	Я уравновешенный человек	1	2	3	4
40	Меня охватывает сильное беспокойство, когда я думаю о своих делах и заботах	1	2	3	4

Шкала депресії А.Бека

Інструкція: Прочитайте всі варіанти відповідей до кожного пункту і виберіть один з них, який найкраще описує Ваше самопочуття протягом останніх двох тижнів, включаючи сьогоднішній день.

1. А. Мені не сумно.

Б. Мені сумно, я чуюсь пригніченим.

В. Я увесь час чуюсь сумним, пригніченим і не можу відволіктись від цього стану.

Г. Я відчуваю нестерпний сум та тугу.

2. А. Я спокійно думаю про майбутнє.

Б. Думки про майбутнє викликають в мені страх та тривогу.

В. Мені нема чого чекати від майбутнього і на що надіятися.

Г. Я відчуваю, що в моєму майбутньому нема нічого доброго і я нічого не можу змінити.

3. А. Я не відчуваю себе невдахою.

Б. Я відчуваю, що в мене більше невдач, ніж у інших людей.

В. Моє життя – це суцільна низка невдач та помилок.

Г. Я абсолютний невдаха в усьому (навчанні, праці, сімейному житті і т.д.)

4. А. Я отримую задоволення від улюблених занять і речей.

Б. Я не отримую такого задоволення, як раніше од улюблених занять та речей.

В. Я ні від чого не отримую задоволення.

Г. Будь-яке заняття викликає в мені нудьгу та тугу.

5. А. Я не відчуваю відчуття провини.

- Б. Я доволі часто відчуваю провину.
- В. Я дуже часто чуюсь поганою людиною і мене мучить відчуття провини.
- Г. Мене мучить постійне відчуття провини.
6. А. Я не вважаю, що заслуговую покарання.
- Б. Я допускаю, що заслуговую покарання.
- В. Я вважаю, що маю бути покараний.
- Г. Я відчуваю, що доля карає мене.
7. А. Я в основному задоволений тим, ким я є.
- Б. Я незадоволений собою.
- В. Я гидкий собі.
- Г. Я ненавиджу себе.
8. А. Я не думаю, що я гірший, ніж інші люди.
- Б. Я критикую себе за слабкості та помилки.
- В. Я постійно докоряю собі за різні помилки.
- Г. Я докоряю собі за усе погане, що діється навколо.
9. А. У мене не виникає думок про самогубство.
- Б. У мене бувають думки про самогубство, але я знаю, що не зроблю цього.
- В. Я хочу вмерти і планую самогубство.
- Г. Якщо б була нагода, я б зробив самогубство.
10. А. Я не плачу більш часто, ніж звичайно.
- Б. Я плачу частіше, ніж звичайно.
- В. Я увесь час плачу.
- Г. Раніше я часто плакав, але тепер не можу заплакати навіть тоді, коли мені цього хочеться.
11. А. Я не дратуюсь частіше, ніж звичайно.
- Б. Я дратуюся легше, ніж звичайно.

- В. Я постійно відчуваю роздратування та почуття внутрішнього незадоволення.
- Г. Те, що раніше дратувало мене, тепер мені стало байдуже.
12. А. Я не втратив цікавості до людей.
- Б. Люди цікавлять мене менше, ніж раніше.
- В. Я майже повністю втратив інтерес до людей.
- Г. Люди мені глибоко байдужі.
13. А. Мені не є важче, ніж звичайно приймати рішення.
- Б. Тепер частіше, ніж раніше я зволікаю з прийняттям рішень.
- В. Мені дуже важко прийняти будь-яке рішення.
- Г. Я не в стані приймати жодних рішень.
14. А. Я не вважаю, що виглядаю гірше, ніж звичайно.
- Б. Мене турбує, що я виглядаю дещо гірше ніж звичайно і старшим, ніж на свій вік.
- В. Я відчуваю, що з кожним днем виглядаю усе гірше.
- Г. Я переконаний, що виглядаю жахливо.
15. А. Мені працюється так, як і раніше.
- Б. Тепер мені часто доводиться змушувати себе братися до праці.
- В. Я з великою трудностю змушую себе взятися до праці.
- Г. Я не в стані працювати.
16. А. Я сплю не менше і не гірше, ніж раніше.
- Б. Я сплю гірше, ніж раніше.
- В. Я буджуся на 1-2 години раніше, ніж звичайно і мені важко знову заснути.
- Г. Я буджуся на декілька годин раніше, ніж звичайно і вже не можу заснути.
17. А. Я не втомлююся більше, ніж звичайно.
- Б. Я втомлююся значно легше, ніж раніше.
- В. Я втомлююся від будь-якого заняття.

Г. Я чуюся настільки втомленим, що не в стані будь-чим займатися.

18. А. У мене нормальний апетит.

Б. У мене погіршився апетит.

В. У мене майже відсутній апетит.

Г. У мене зовсім нема апетиту.

19. А. Моя вага залишається незмінною.

Б. За останній час я схуд більше ніж на 3 кг.

В. За останній час я схуд більше ніж на 5 кг.

Г. За останній час я схуд більше ніж на 7 кг. Я намагаюся схуднути, свідомо обмежуючи себе в їжі: так / ні

20. А. Моє тілесне здоров'я є добрим.

Б. Мене турбують наявні у мене фізичні симптоми (наприклад, болі в животі, запори та ін.).

В. Я дуже занепокоєний наявними в мене фізичними симптомами.

Г. Я настільки занепокоєний станом свого тілесного здоров'я, що практично не можу думати ні про що інше.

21. А. Мій інтерес до статевого життя за останній час не зменшився.

Б. Статеве життя мене цікавить зараз менше, ніж звичайно.

В. Мій інтерес до статевого життя значно зменшився.

Г. Я повністю втратив інтерес до статевого життя.

Опрацювання результатів. За відповіді нараховується:

«А» – 0 балів,

«Б» – 1 бал,

«В» – 3 бали,

«Г» – 4 бали.

Підраховується загальна сума набраних балів (в тому випадку, якщо в окремих позиціях респондент вибирав не одне, а кілька тверджень, вважають їх теж).

Інтерпретація результатів. Ступінь депресії:

0-4 бали – депресія відсутня;

5-7 балів – легка ступінь депресії;

8-15 балів – середній ступінь депресії;

16 і більше балів – високий ступінь депресії

«Оксфордський опитувальник щастя» Н.Майер

Опитуваним потрібно висловити своє ставлення до наступних тверджень, давши оцінку від 1 – абсолютно не згодна/не згодний, до 5 – повністю згодна/згодний (Поставити відповідну позначку в таблиці).

№з/п	Питання	Бали
1	Я неймовірно щаслива/щасливий.	1 2 3 4 5
2	Мені здається, майбутнє сповнене надій і перспектив.	1 2 3 4 5
3	Я повністю задоволена/задоволений всім у своєму житті.	1 2 3 4 5
4	Думаю, я повністю контролюю всі аспекти в своєму житті.	1 2 3 4 5
5	Я відчуваю, що життя переповнене подарунками долі.	1 2 3 4 5
6	Я відчуваю запал від свого життя.	1 2 3 4 5
7	Я завжди йду в потрібному мені життєвому напрямку.	1 2 3 4 5
8	Я обожнюю життя.	1 2 3 4 5
9	Мене надзвичайно цікавлять інші люди.	1 2 3 4 5
10	Я з легкістю приймаю будь-які рішення.	1 2 3 4 5
11	Я здатна/здатний взятися за будь-яку справу.	1 2 3 4 5
12	Я завжди прокидаюся відпочившою/відпочившим.	1 2 3 4 5
13	Весь світ здається мені прекрасним.	1 2 3 4 5
14	Думаю мені властива спритність розуму.	1 2 3 4 5
15	Я відчуваю себе абсолютно здоровою/здоровим.	1 2 3 4 5

16	Я люблю людей.	1	2	3	4	5
17	Все, що відбулося зі мною в минулому здається мені прекрасним.	1	2	3	4	5
18	Я весь час перебуваю у піднесеному настрої.	1	2	3	4	5
19	Я отримую все, чого бажала/бажав будь-коли.	1	2	3	4	5
20	Мені вдається встигнути все, що я хочу зробити.	1	2	3	4	5
21	Мені завжди весело, коли я оточена/оточений людьми.	1	2	3	4	5
22	Я завжди підбадьорюю оточуючих.	1	2	3	4	5
23	Моя життя сповнене сенсу.	1	2	3	4	5
24	Я завжди відчуваю причетність до всього що відбувається навколо.	1	2	3	4	5
25	На мій погляд, світ – прекрасний.	1	2	3	4	5

Ключ до опитувальника:

1. Складіть всі бали від 1 до 5, які Ви собі поставили по кожному твердженню.
2. Набрану кількість балів розділіть на 125 (максимальне число балів у разі повної згоди з кожним твердженням).
3. Вийшло число, наприклад 0,67 його потрібно помножити на сто, і отриманий результат покаже в процентному співвідношенні від гіпотетичного максимуму, наскільки ви щаслива людина
4. Від 25 % до 50 % – низький рівень щастя;
від 51 % до 75 % – середній рівень щастя;
від 76 % до 100 % – високий рівень щастя.

ДОСЛІДЖЕННЯ ДІТЕЙ ГРУПИ РИЗИКУ

Особливу увагу психологів привертають проблеми насильства (у тому числі й психологічного). Своєчасне виявлення осіб, які можуть страждати від фізичного, психологічного та інших видів насильства, дозволяє попередити виникнення складних фізичних, соматичних, соціальних та психологічних наслідків у майбутньому.

Для виявлення таких осіб доцільно застосовувати, наприклад, методика первинної діагностики та виявлення дітей «групи ризику» (М. І.Рожков, М.А.Ковальчук). Методики на визначення булінгу: тест «Булінг-структура» (О.Г. Норкіна), опитувальник «Ризик боулінгу» (ОРБ) (О.А.Бочавер, В. Б. Кузнецова), самоопитувальник з булінгу «Оцінка себе».

ОРІЄНТОВНІ МЕТОДИКИ ПСИХОДІАГНОСТИЧНОГО ОБСТЕЖЕННЯ ДІТЕЙ ГРУПИ РИЗИКУ

Напівпроективна методика для детального дослідження булінгу (цькування) «Ситуація» (адапт. Л.А. Найдьонова)

1 частина (для дівчат)

Ситуація «Мене перестріли дівчата на дискотеці, оточили колом і почали дражнити, погрожувати, що поб'ють, нападати. Вони не били мене, а тільки лякали. Я не могла втекти через це коло. Я робила вигляд, що їх не помічаю, а вони ще більше біснувалися. Я відчувала безпорадність. Я слабша за весь цей натовп».

1. В моєму власному досвіді я зустрічалась із такими ситуаціями (постав відмітку в одному із стовпчиків)

Завжди	Часто	Інколи	Один раз	Не пам'ятаю	Ніколи

2. Де це відбувалось (постав відмітку в одному із стовпчиків для кожного рядка):

	Завжди	Часто	Інколи	Один раз	Не пам'ятаю	Ніколи
У школі						
У дворі (на вулиці, по дорозі)						
На дискотеці						
В інших місцях						

3. Коли я зустрічалась із такими ситуаціями:

	Завжди	Часто	Інколи	Один раз	Не пам'ятаю	Ніколи
Я осторонь спостерігала таку ситуацію, не втручаючись в неї						
Я попадала в таку ситуацію як жертва						
Я попадала в таку ситуацію як учасник кола						
Я приєднувалась до тих, хто оточує колом жертву						
Я мимоволі ставала тим, за ким всі йшли проти жертви						
Я організувала ситуацію такого впливу на тих, хто мене дуже дратував						
Я організувала ситуацію спільного впливу на тих, кого вважав вартим такого покарання						

4. Коли дорослі ставали свідками таких ситуацій:

	Завжди	Часто	Інколи	Один раз	Не пам'ятаю	Ніколи

Вони втручались, щоб це не відбувалось при них (розганяли)						
Вони втручались, з'ясовуючи причини						
Вони втручались, стаючи на захист жертви						
Вони втручались, приєднуючись до кола проти жертви						
Дорослі не були свідками						
Діти звертались до дорослих по допомогу						

5. Це траплялось, коли мені було _____ років, зараз мені _____.
(впиши потрібні числа)

1 частина (для хлопців)

Ситуація «Мене перестріли хлопці по дорозі, оточили колом і почали дражнити, погрожувати, що поб'ють, нападати. Вони били мене, а я не міг навіть втекти через це коло. Я намагався робити вигляд, що їх не боюся, а вони іще більше нападали. Я відчував безпорадність. Я слабший за весь цей натовп».

1. В моєму власному досвіді я зустрічався з такими ситуаціями
(постав відмітку в одному із стовпчиків)

Завжди	Часто	Інколи	Один раз	Не пам'ятаю	Ніколи

2. Де це відбувалось (постав відмітку в одному із стовпчиків для кожного рядка): Завжд и Част о Інкол и Один раз Не пам'ятаю Нікол и У школі У дворі (на вулиці, по дорозі) На дискотеці В інших місцях

	Завжди	Часто	Інколи	Один раз	Не пам'ятаю	Ніколи
У школі						
У дворі (на вулиці, по дорозі)						
На дискотеці						
В інших місцях						

3. Коли я зустрічався з такими ситуаціями:

	Завжди	Часто	Інколи	Один раз	Не пам'ятаю	Ніколи
Я осторонь спостерігав таку ситуацію, не втручаючись в неї						
Я потрапляв в таку ситуацію як жертва						
Я потрапляв в таку ситуацію як учасник кола						
Я приєднувався до тих, хто оточує колом жертву						
Я мимоволі ставав тим, за ким всі йшли проти жертви						
Я організував ситуацію такого впливу на тих, хто мене дуже дратував						
Я організував ситуацію спільного впливу на тих, кого вважав вартим такого покарання						

4. Коли дорослі ставали свідками таких ситуацій Завжд и Часто Інколи Один раз Не пам'ятаю Інколи Вони втручались, щоб це не

відбувалось при них (розганяли) Вони втручались, з'ясовуючи причини Вони втручались, стаючи на захист жертви Вони втручались, приєднуючись до кола проти жертви Дорослі не були свідками Діти звертались до дорослих по допомогу

5. Це траплялось, коли мені було _____років, зараз мені _____.
(впиши потрібні числа)

2 частина (ідентична для хлопців і дівчат)

Дайте, будь ласка, розгорнуту відповідь на декілька запитань:

1. Як Ви вважаєте, що може бути причиною подібної ситуації?
2. Як Ви вважаєте, що може бути наслідком такої ситуації?
3. Як Ви вважаєте, що переживає жертва такої ситуації під час нападу?
4. Що ви можете порадити робити жертві в такій ситуації?
5. Що буде наслідком такої поведінки жертви, як Ви порадили вище?
6. Чи існують, на Вашу думку, довготривалі наслідки такої ситуації для жертви (які)?
7. Як Ви вважаєте, яка підтримка необхідна жертві, яка часто потрапляє в такі ситуації?
8. Як Ви вважаєте, хто і яку допомогу може надати жертві?
9. Як Ви вважаєте, що переживають учасники кола під час ситуації нападу і потім?
10. Як Ви думаєте, чи можуть бути для учасників нападу якісь довготривалі наслідки (які)?
11. Які наслідки таких групових нападів можуть бути для всього колективу, в середині якого часто відбуваються такі ситуації?
12. Чим можуть допомогти дорослі (батьки, вчителі)?
13. До кого ти звернешся по допомогу, якщо потрапиш у таку ситуацію?

Діагностика кібербулінгу та інформаційної безпеки в закладі освіти (Л.А.Найдьонова)

Кіберпростір є частиною щоденних практик та важливим чинником соціалізації. Кібербулінг часто супроводжує булінг в закладі освіти. Діагностика рівня інформаційної безпеки під час освітнього процесу може суттєво доповнювати загальну інформацію про безпеку освітнього середовища в закладі освіти.

Діагностувати наявність кібербулінгу у міжособистісних стосунках дітей можна за допомогою ряду опитування або бесід. Наприклад, можна запропонувати дати відповіді або обговорити такі питання:

- Чи намагався хтось протягом останніх двох місяців знущатися над тобою, використовуючи твій мобільний телефон?

- Чи знущався хтось над іншим протягом останніх двох місяців, використовуючи твій телефон?

- Чи намагався хтось протягом останніх двох місяців знущатися над тобою, використовуючи Інтернет?

- Чи використовувався тобою протягом останніх двох місяців Інтернет, щоб познущатися над кимось іншим?

- Чи приходили тобі негативні листи електронною поштою?

- Чи посилав тобі хтось ненависні повідомлення через Інтернет?

- Чи отримував ти знущальні текстові повідомлення чи дзвінки по мобільному телефону?

- Чи хтось намагався видати себе за тебе (використати твій нік, аккаунт, електронну адресу, пароль) щоб нашкодити тобі?

- Чи хтось посилав твої приватні листи, повідомлення, фото чи відео іншим, що зашкодило твоїй репутації чи дружбі?

- Чи хтось робив ненависні коментарі на твої розміщені в Інтернеті фото?

- Чи хтось надсилав тобі ненависні відповіді на твої повідомлення, відправлені іншим людям з твого мобільного?

- Чи відбувалося по відношенню до тебе примусове ігнорування чи видалення в Інтернеті?

Під час проведення моніторингу корисним можуть бути загальні питання з інформаційної безпеки, наприклад:

З якими небезпеками під час використання Інтернету Вам доводилося стикатися особисто (протягом останнього місяця)? (оберіть варіант відповіді)

- 1) втручання в роботу вашого пристрою, зараження вірусами;
- 2) кібербулінг - знущання, образи, приниження, психологічний терор проти Вас;
- 3) залякування, погрози завдати Вам шкоди;
- 4) нав'язування непотрібної інформації;
- 5) спонукання до насильства, агресії, підбурювання нетерпимого ставлення до інших;
- 6) підштовхування до завдання собі шкоди;
- 7) розповсюдження про Вас неправдивої інформації;
- 8) викрадення Ваших персональних даних або використання іншими Ваших аккаунтів від Вашого імені;
- 9) спілкування з незнайомими людьми з небажаними наслідками, наприклад, небезпечні зустрічі з ними в реальності;
- 10) шахрайство - продаж неіснуючих послуг, нав'язування покупок, виманювання грошей;
- 11) особисто не стикався з небезпеками під час використання Інтернету;
- 12) вважаю використання Інтернету абсолютно безпечним для себе.

ДІАГНОСТИКА МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ

Соціальне-психологічне вивчення взаємин у групі

Для психодіагностичного обстеження міжособистісних стосунків групи (класного колективу) можна використати спостереження, соціометрію, референтометрію, методику вияву мотиваційного ядра вибору. За результатами обстеження виявити причини несприятливого статусу в груповій ієрархії (соціо- та референтометричній структурі класу): методика соціометрія, методика референтометрія, опитувальник «Визначення індексу групової згуртованості СІШОРА».

При виявленні причин несприятливого статусу та труднощів у взаємостосунках молодших школярів можна скористатися спеціальними прийомами графічного вираження дітьми суб'єктивних труднощів у спілкуванні з однолітками, батьками та вчителями (Т.Ю. Андрущенко): діагностична бесіда «Моє коло спілкування», яка дає можливість виявити характер переживань дитиною взаємин з оточуючими в той чи інший період її життя, допоможе визначити міру благополуччя складних умов вікового і особистісного становлення. Графічний прийом «Хто винен?», який спрямований на з'ясування усвідомленості дитиною міри відповідальності за виникнення конфліктних відносин з дорослими чи однолітками.

Діагностичне обстеження підлітків, які мають складності в стосунках з однолітками, передбачає визначення психологічних причин цих складностей: низький рівень товарищкості, підвищене почуття самотності, екстернальний локус контролю, неадекватні способи реагування на конфліктні ситуації тощо. Для діагностики вказаних психологічних характеристик можна використати: «Опитувальники товарищкості», методику «Рівень суб'єктивного контролю» (Т.І. Пашукова); методику «Поведінка в конфліктній ситуації» (К. Томас) та інші.

Для діагностичного обстеження дорослих застосовують метод соціометрії Дж. Морено, для визначення переважаючого типу міжособистісних стосунків дорослої людини з іншими людьми опитувальник Т. Лірі, виявлення індивідуального стилю інтерперсональної (міжособистісної) поведінки використовується методика «Q-сортування» (В. Стефансон), визначення типових стратегій поведінки у конфліктних ситуаціях – методика К. Томаса.

Діагностика комунікативних та організаторських здібностей у людей дорослого віку виявляються за допомогою тесту «Оцінка рівня конфліктності особистості», методики «Оцінка рівня розвитку комунікативних і організаторських здібностей – КОС» (Б.О.Федоришина), тесту «Діагностика комунікативної соціальної компетентності» (КСК).

Діагностика батьківсько-дитячих відносин.

Діагностика особливостей відносин у сім'ї: проективна методика «Моя сім'я», методика «Вивчення батьківських установок – PARI» (Е. Шефер, Р. Белл, адаптація Т. В. Нещерет), тест «Опитувальник батьківського ставлення» (ОБС) (А.Я. Варга, В.В. Столін), «Діагностика міжособистісних відносин дитини та її сприйняття внутрішньо-сімейних стосунків» (Р. Жиль), опитувальник для батьків «Аналіз сімейних взаємин» (АСВ) Е. Г. Ейдеміллер, В. В. Юстицкіс.

ОРІЄНТОВНІ МЕТОДИКИ ПСИХОДІАГНОСТИЧНОГО ВИВЧЕННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ

Соціометричне опитування

Інструкція. Діти, уважно прочитайте кожне запитання і напишіть прізвища та імена трьох учнів, яких ви вибрали б, враховуючи відсутніх.

1. Якщо ваш клас будуть розформовувати, з ким би ти хотів продовжити спільно навчатися у новому класі?

у першу чергу _____

у другу чергу _____

у третю чергу _____

2. Кого з однокласників ти запросив би на свій День народження?

у першу чергу _____

у другу чергу _____

у третю чергу _____

3. З ким із однокласників ти пішов би в туристичний похід?

у першу чергу _____

у другу чергу _____

у третю чергу _____

Методика проведення. Дітям роздаються бланки і зачитуються по черзі три питання, які є критеріями вибору. Кожен з учнів, відповідаючи на них, записує на бланку прізвища трьох осіб, яким він віддає свої вибори. При цьому першим вказується той учень, кому досліджуваний віддає найбільшу перевагу, потім записуються прізвища тих, кому віддається перевага в другу і третю чергу. При відповіді на різні питання прізвища обраних учнів можуть повторюватися (про це слід сказати випробуванім). Для того, щоб діти кого-небудь не випустили з уваги, рекомендується вручити кожному список учнів класу, або написати його й пришпилити до дошки. Після виконання завдання потрібно перевірити: чи вказані після кожного питання прізвища трьох осіб. Правильне виконання завдання полегшує обробку результатів експерименту.

Обробка та інтерпретація отриманих даних.

На підставі отриманих результатів складається матриця. Матриця складається: по вертикалі – зі списку прізвищ учнів,

розташованих в алфавітному порядку; по горизонталі – з номера, під якими досліджувані позначені в списку.

Навпроти прізвища кожного досліджуваного заносяться дані про зроблені ним виборах. Якщо зроблено взаємні вибори, то відповідні цифри цих виборів обводяться. Внизу матриці підраховується кількість виборів, отриманих кожним учнем (по вертикалі зверху вниз), в тому числі і взаємних виборів. Далі можна обчислити соціометричний статус кожного учня, який визначається за формулою:

$$C = \frac{M}{n-1},$$

де С - соціометричний статус учня; М - загальна кількість отриманих учнем позитивних виборів; n - число досліджуваних.

Залежно від кількості отриманих соціометричних виборів можна поділити досліджуваних на чотири статусні групи (див. табл. 1.).

Таблиця 1.

Статусна група	Кількість отриманих виборів
«Зірки»	У два рази більша, ніж середня кількість отриманих виборів одним учнем
«Бажані»	У півтора рази більша, ніж середня кількість отриманих виборів одним учнем
«Знехтувані»	У півтора рази менша, ніж середня кількість отриманих виборів одним учнем
«Ізольовані»	Дорівнює нулю

Середня кількість отриманих учнем виборів (К) обчислюється як частка від ділення загальної кількості зроблених позитивних виборів на загальну кількість досліджуваних.

Одним із показників благополуччя міжособистісних відносин в колективі є коефіцієнт взаємності виборів. Він показує, наскільки взаємні симпатії в дитячій спільності. Коефіцієнт взаємності (КВ)

обчислюється шляхом ділення кількості взаємних виборів на загальну кількість виборів.

Методика «Вивчення психологічного клімату класу» (авт.

Б.Д.Паригін, модифікація Є. У. Гуцало)

Інструкція: Вам пропонуються твердження, певні подвійні (протилежні) висловлювання. Уважно прочитавши кожне з них, дайте оцінку властивостям вашого класу, використовуючи наступні оцінки: +3 — властивість виявляється в класі завжди; +2 — властивість виявляється в більшості випадків; +1 — властивість виявляється досить часто; 0 — ні ця властивість, ні їй протилежна не виявляються; -1 — досить часто виявляється протилежна властивість; -2 — в більшому ступені виявляється протилежна властивість; -3 — протилежна властивість виявляється завжди.

Позитивні характеристики А	Оцінка							Негативні характеристики В
	1	2	3	0	-1	-2	-3	
У класі переважає бадьорий життєрадісний тон.								Переважає пригнічений настрій, песимізм.
Доброзичливість у взаєминах, симпатії один до одного								Конфліктність у відносинах, агресивність, антипатія.
У взаєминах між угрупованнями всередині класу існує взаємне прийняття й розуміння								Угруповання конфліктують між собою.

Членам колективу подобається бути разом, їм хочеться частіше перебувати в колективі, брати участь у спільній діяльності у вільний час.							Члени групи виявляють байдужість до більш тісного спілкування, виявляють негативне ставлення до спільної діяльності.
Члени класу з повагою ставляться до думки один одного.							У групі багато хто вважає свою думку головною і є нетерпимим до думки інших.
У важкі для класу хвилини відбувається емоційне єднання, коли "один за всіх і всі за одного".							У важких ситуаціях клас «розкисає», з'являються розгубленість, сварки, взаємні обвинувачення тощо.
Досягнення або невдачі класу переживаються як власні.							Досягнення або невдачі всього класу мало хвилюють його учнів, не знаходять відгуку
У членів групи виявляється почуття гордості за свій клас, якщо його відзначають вчителі							До похвал і заохочень групи загалом тут ставляться байдуже.
Клас турботливо, доброзичливо ставиться до новачків, допомагає їм освоїтися й увійти у колектив							Новачки відчувають себе зайвими, чужими, до них часто виявляють ворожість
Колектив активний, сповнений енергії.							Колектив інертний, пасивний

Спільні справи захоплюють весь клас, є велике бажання працювати разом.							Клас неможливо задіяти у спільній справі, кожен думає тільки про власні інтереси та справи.
У класі справедливе ставлення до всіх членів, тут завжди підтримують слабких, вступаються за них.							Клас помітно розділяється на «привілейованих» і «знехтуваних», тут зневажливо ставляться до слабких.

Обробка та інтерпретація результатів: Обробка даних полягає в підрахунку оцінки, яку отримала кожна з вище перерахованих характеристик. Для цього складаються всі набрані бали по кожній характеристиці окремо, враховуючи знаки «+» та «-». Показник психологічного клімату визначається за допомогою формули

$$C = A - B,$$

де

A - сума оцінок лівої сторони у за усіма твердженнями (вибори балів з «+»);

B - сума оцінок правої сторони за усіма твердженнями (вибори балів з «-»)

Якщо C дорівнює 0 або має від'ємну величину, то маємо яскраво виражений несприятливий психологічний клімат з погляду індивіда. Якщо C більше 25, то психологічний клімат сприятливий. Розраховується середньогрупова оцінка психологічного клімату за формулою:

$$C = \sum C_i / N,$$

де

$\sum C_i$ – сума усіх оцінок учнів з врахуванням «+» та «-».

N – число членів групи.

Від +22 до +39 - високий ступінь сприятливості психологічної атмосфери в групі; від +8 до +21 - середній ступінь сприятливості психологічної атмосфери в групі; від 0 до +7 - низький ступінь сприятливості психологічної атмосфери в групі; від 0 до -7 - початковий ступінь несприятливості; від -8 до -20 - середній рівень несприятливості; від -21 і нижче - високий рівень несприятливості психологічної атмосфери в групі.

Методика «Кос-2» (Б. О. Федоришин)

Інструкція: Перед вами 40 запитань, на кожне з яких треба дати відповідь «так» або «ні». Час виконання методики – 10–15 хвилин.

Текст опитувальника

1. Чи є у Вас потяг до спілкування і знайомства з різними людьми?
2. Чи подобається Вам займатися громадською роботою?
3. Чи довго турбує Вас почуття образи на своїх товаришів?
4. Чи завжди Вам важко орієнтуватися в критичній ситуації, що склалася?
5. Чи багато у Вас друзів, з якими постійно спілкуєтеся?
6. Чи часто вдається Вам схилити більшість своїх товаришів до прийняття ними Вашої думки?
7. Чи правда, що Вам приємніше і простіше проводити час за книгами або за яким-небудь іншим заняттям, ніж з людьми?
8. Якщо виникли певні перешкоди у здійсненні Ваших намірів, чи легко Вам від них відмовитися?
9. Чи легко Ви встановлюєте контакти з людьми, які значно старші за Вас?
10. Чи любите Ви придумувати й організовувати зі своїми товаришами різноманітні ігри та розваги?

11. Чи важко вам «включатися» в нові для Вас компанії (колективи)?
12. Чи часто Ви відкладаєте на інші дні справи, які слід було б виконати сьогодні?
13. Чи легко Вам вдається встановлювати контакти і спілкуватися з незнайомими людьми?
14. Чи прагнете Ви, щоб Ваші товариші діяли відповідно до Вашої думки?
15. Чи важко Вам освоюватися в новому колективі?
16. Правда, що у Вас не буває конфліктів з товаришами через невиконання ними своїх обіцянок, зобов'язань, обов'язків?
17. Чи прагнете Ви, якщо обставини сприяють цьому, познайомитися і поспілкуватися з незнайомою людиною?
18. Чи часто Ви у вирішенні важливих справ берете ініціативу на себе?
19. Чи дратують Вас оточуючі, чи виникає у Вас бажання бути наодинці?
20. Чи правда, що Ви, як правило, погано орієнтуєтесь в незнайомій для Вас ситуації?
21. Чи подобається Вам постійно бути серед людей?
22. Чи виникає у Вас відчуття дискомфорту, якщо Вам не вдається завершити розпочату справу?
23. Чи важко Вам проявити ініціативу, щоб познайомитися з іншою людиною?
24. Чи правда, що Ви втомлюєтесь від постійного спілкування з друзями?
25. Чи подобається Вам брати участь у колективних іграх?
26. Чи часто Ви проявляєте ініціативу під час вирішення проблем, які торкаються інтересів Ваших друзів?
27. Чи правда, що Ви відчуваєте себе невпевнено серед незнайомих людей?

28. Чи правда, що Ви прагнете того, щоб довести правильність своїх дій?
29. Чи вважаєте, що Вам неважко внести пожвавлення в незнайоме товариство?
30. Чи брали Ви участь у громадському житті школи (підприємства)?
31. Чи прагнете Ви обмежити коло своїх знайомих?
32. Чи правда, що Ви не прагнете відстоювати свою думку або рішення, якщо його не відразу прийняли друзі?
33. Чи відчуваєте Ви себе комфортно в незнайомій компанії?
34. Чи охоче Ви організуєте вечірку для своїх друзів?
35. Чи правда, що Ви розгублені, коли треба говорити перед великою кількістю людей?
36. Чи часто Ви спізнюєтеся на ділові зустрічі, побачення?
37. У Вас багато друзів?
38. Чи часто Ви буваєте у центрі уваги своїх друзів?
39. Чи відчуваєте Ви дискомфорт під час спілкування з малознайомими людьми?
40. Чи правда, що Ви не дуже впевнено почуваєте себе в оточенні великої групи своїх друзів?

Обробка результатів:

Комунікативні схильності: «Так» – 1, 5, 9, 13, 17, 21, 25, 29, 33, 37;

«Ні» – 3, 7, 11, 15, 19, 23, 27, 31, 35, 39.

Організаторські схильності: «Так» – 2, 6, 10, 14, 20, 22, 26, 30, 34, 38;

«Ні» – 4, 8, 12, 16, 20, 24, 28, 32, 36, 40.

Коефіцієнт комунікативних або організаторських схильностей K – це відношення кількості відповідей, що збігаються з ключем, до числа 20:

$$K = x/20$$

Показники, отримані заданою методикою, можуть коливатися від 0 до 1. Показники, близькі до 1, свідчать про високий рівень комунікативних чи організаторських схильностей; близькі до 0 – про низький рівень.

Оцінний коефіцієнт (К) – це первинна кількісна характеристика. Для якісної стандартизації результатів дослідження використовуються шкали оцінок, в яких тому чи іншому діапазону кількісних показників К відповідає визначена оцінка. Наприклад, у Вас кількість відповідей, що збіглися, виявилась рівною 19 за шкалою комунікативних схильностей і 16 – за шкалою організаторських схильностей. Користуючись формулою, вираховуємо:

$$K(\text{ком})= 19/20=0,95 \quad \text{і} \quad K(\text{орг})=16/20=0,8$$

Записуємо результати досліджень у бланк відповідей і порівнюємо їх зі шкалами оцінок комунікативних та організаторських схильностей.

Шкала оцінок комунікативних схильностей

Коефіцієнт К	0,10-0,45	0,46-0,55	0,56-0,65	0,66-0,75	0,76-1
Оцінка	1	2	3	4	5
Рівень	Низький	Нижче середнього	Середній	Високий	Дуже високий

Шкала оцінок організаторських схильностей

Коефіцієнт К	0,20-0,55	0,56-0,65	0,66-0,70	0,71-0,80	0,77-1
Оцінка	1	2	3	4	5
Рівень	Низький	Нижче середнього	Середній	Високий	Дуже високий

Інтерпретація результатів: Якщо Ви отримали оцінку «1», то Вам властивий низький рівень схильностей до комунікативної та організаторської діяльності.

У тих, хто отримав оцінку «2», розвиток комунікативних та організаторських схильностей на рівні нижче середнього. Ви не прагнете до спілкування, відчуваєте себе скуто в новій компанії, у вільний час любите бути на самоті, обмежуєте свої знайомства, переживаєте труднощі у встановленні контактів з людьми, виступаючи перед аудиторією, погано орієнтуєтесь в незнайомій ситуації, не відстоюєте свою думку, важко переживаєте образи. Не проявляєте ініціативи в громадській діяльності, у багатьох справах уникаєте прийняття самостійних рішень.

Якщо Ви отримали оцінку «3», то для Вас характерний середній рівень комунікативних та організаторських схильностей. Ви прагнете до контакту з людьми, не обмежуючи коло своїх знайомств, відстоюєте думку, плануєте роботу. Однак потенціал цих схильностей не характеризується високою стійкістю. Вам необхідно серйозно зайнятися формуванням і розвитком комунікативних та організаторських схильностей.

Якщо Ви отримали «4», то Вас можна віднести до групи людей з високим рівнем комунікативних та організаторських схильностей. Ви не розгублюєтесь в новій ситуації, швидко знаходите друзів, постійно розширюєте коло знайомств, займаєтесь громадською діяльністю, допомагаєте близьким друзям, виявляєте ініціативу в спілкуванні, із задоволенням берете участь в організації громадських заходів, здатні приймати рішення в екстремальній ситуації.

Якщо Ви отримали оцінку «5», то Вас можна віднести до групи людей з найбільш високим рівнем комунікативних та організаторських схильностей. Для Вас характерні швидка орієнтація у складних

ситуаціях, невимушена поведінка в новому колективі. Ви ініціативні, приймаєте самостійні рішення, відстоюєте свою думку. Ви легко почуваете себе в незнайомій компанії, любите й умієте організовувати різноманітні ігри, колективні справи.

При інтерпретації отриманих даних слід пам'ятати, що вони лише констатують наявний рівень комунікативних та організаторських схильностей у даний період розвитку особистості. Якщо результати тестування виявляться невисокими, то це зовсім не означає, що цих схильностей потенційно у Вас немає. Просто не були створені умови для їх виявлення й розвитку або у Вас не було нагальної потреби отримати необхідні вміння.

Тест «Опитувальник батьківського ставлення» (ОБС) (А.Я. Варга, В.В. Столін)

Тест-опитувальник батьківського ставлення представляє собою психодіагностичний інструмент, орієнтований на виявлення батьківського ставлення до дітей. Батьківське ставлення приймається як система різноманітних почуттів по відношенню до дитини, особливостей по вихованню і розумінню характеру і особистості дитини, його вчинків.

Структура тесту була побудована на основі математичного значення значущих факторів. В результаті факторизації даних було отримано 4 фактори: «прийняття-відштовхування», «кооперація», «симбіоз», «авторитарна гіперсоціалізація», «маленький невдаха».

Інструкція: На кожне твердження дайте відповідь «так» або «ні».

Запитання тесту:

1. Я завжди співчуваю своїй дитині.
2. Я вважаю своїм обов'язком знати все, що думає моя дитина.
3. Я поважаю свою дитину.

4. Мені здається, що поведінка моєї дитини значно відхиляється від норми.
5. Потрібно якомога довше тримати дитину осторонь від реальних життєвих проблем, якщо вони її травмують.
6. Я відчуваю до дитини прихильність.
7. Добрі батьки оберігають дитину від життєвих труднощів.
8. Моя дитина часто неприємна мені.
9. Я завжди намагаюсь допомогти своїй дитині.
10. Бувають випадки, коли глумливе ставлення до дитини приносить їй велику користь.
11. Я відчуваю досаду щодо своєї дитини.
12. Моя дитина нічого не досягне у житті.
13. Мені здається, що діти знущаються над моєю дитиною.
14. Моя дитина часто здійснює такі вчинки, які окрім презирства нічого не варті.
15. Для свого віку моя дитина не зовсім зріла.
16. Моя дитина поводиться спеціально, щоб досадити мені.
17. Моя дитина вбирає у себе все погане, як губка.
18. Мою дитину важко навчити гарних манер, при найбільшому старанні.
19. Дитину потрібно тримати у суворих рамках, тоді з неї виросте порядна людина.
20. Я люблю, коли друзі моєї дитини приходять до нас додому.
21. Я схвалюю свою дитину.
22. До моєї дитини липне все погане.
23. Моя дитина не досягне успіхів у житті.
24. Коли в компанії знайомих говорять про дітей мені трохи соромно, що моя дитина не така розумна і здібна, як хотілось би..
25. Я жалію свою дитину.

26. Коли я порівнюю свою дитину з її ровесниками, вони здаються мені дорослішими і у поведінці і у судженнях.
27. Я із задоволенням проводжу з дитиною свій вільний час.
28. Мені шкода, що моя дитина росте і дорослішає.
29. Я часто ловлю себе на ворожому ставленні до дитини.
30. Я мрію про те, щоб моя дитина досягла всього того, що мені не вдалося у житті.
31. Батьки повинні пристосовуватись до дитини.
32. Я намагаюся виконати всі прохання моєї дитини.
33. Приймаючи сімейні рішення слід враховувати і думку дитини
34. Головна причина капризів моєї дитини – егоїзм, впертість і лень.
35. У конфлікті з дитиною я часто можу визнати, що вона по-своєму права.
36. Діти рано дізнаються, що батьки можуть помилятися.
37. Я завжди зважаю на свою дитину.
38. Я відчуваю приязнь до дитини.
39. Я дуже цікавлюсь життям своєї дитини.
40. Неможливо нормально відпочити, якщо проводиш час з дитиною.
41. Найголовніше, щоб у дитини було спокійне і безхмарне дитинство.
42. Іноді мені здається, що моя дитина – нездатна ні до чого доброго.
43. Я поділяю захоплення своєї дитини.
44. Моя дитина може вивести із себе будь-кого.
45. Я поділяю гіркоту, смуток своєї дитини.
46. Моя дитина часто дратує мене.
47. Виховання дитини – суцільне тріпання нервів.
48. Суворі дисципліна у дитинстві – розвиває сильний характер.
49. Я не довіряю своїй дитині.
50. За суворе виховання діти дякують потім.
51. Інколи мені здається, що я ненавиджу свою дитину.

52. У моєї дитини більше недоліків, ніж позитивних якостей.
53. Я поділяю інтереси своєї дитини.
54. Моя дитина не спроможна що-небудь зробити самостійно, а якщо і зробить, то обов'язково не так.
55. Моя дитина виросте непристосованою до життя.
56. Моя дитина подобається мені такою, якою вона є.
57. Я ретельно стежу за станом здоров'я своєї дитини.
58. Не рідко я захоплююсь своєю дитиною.
59. Дитина не повинна мати секретів від батьків.
60. Я не високої думки про здібності своєї дитини і не приховую цього від неї.
61. Дуже бажаю, щоб дитина товаришувала з тими дітьми, які подобаються її батькам.

Ключі до тесту

1. «Прийняття-відхилення» – 3, 4, 8, 10, 12, 14, 15, 16, 18, 20, 23, 24, 26, 27, 29, 34, 37, 38, 40, 42, 43, 44, 45, 47, 49, 51, 52, 53, 55, 56, 60.
2. «Кооперація» – 6, 9, 21, 25, 31, 33, 39, 35, 36.
3. «Симбіоз» – 1, 5, 7, 28, 32, 41, 58.
4. «Авторитарна гіперсоціалізація» – 2, 19, 30, 48, 50, 57, 59.
5. «Маленький (-а) невдаха» – 9, 11, 13, 17, 22, 23, 54, 61.

Аналіз відповідей

1. «Прийняття-відштовхування»

Шкала показує інтегральне емоційне ставлення до дитини. На одній шкалі батькам подобається дитина такою якою вона є. Батьки поважають індивідуальність дитини, симпатизують їй. Батьки багато часу проводять з дитиною, поважають її інтереси і плани. На іншій шкалі: батьки виховують свою дитину погано, непристосованою до життя, їм

здається, що дитина не досягне успіху. Батьки відчують до дитини смуток, злість, тощо. Вони не довіряють дитині та не поважають її.

2. «Кооперація»

Шкала показує соціально бажаний облік батьківського ставлення. Зміст шкали розкривається так: батьки зацікавлені в планах дитини, намагаються допомогти, співчують їй. Батьки високо цінують інтелектуальні та творчі здібності дитини, відчують гордість за неї. Вони задовольняють ініціативу і самостійність дитини. Батьки довіряють дитині, намагаються стати на його бік з будь яких питань.

3. «Симбіоз»

Шкала відображає міжособистісний бар'єр у спілкуванні з дитиною. Батьки відчують себе з дитиною єдиним цілим, прагнуть задовольнити всі потреби дитини, огородити її від труднощів, неприємностей в житті. Батьки постійно відчують неспокій за життя дитини, котра здається їм маленькою та беззахисною.

4. «Авторитарна гіперсоціалізація»

Шкала відображає налагоджену форму керування поведінки дитини. Батьки вимагають від дитини дисципліни та виконання всіх вимог. За вияв своєї думки дитину буде покарано. Батьки слідкують за досягненнями дитини, його індивідуальними особливостями, думками, тощо.

5. «Маленький невдаха»

Шкала відображає особливості виховання і розуміння дитини батьками. Батьки вважають дитину маленькою. Інтереси, думки, почуття здаються батькам дитячими. Дитину вважають непристосованою, не успішною та відкритою для поганих справ. Батьки не довіряють своїй дитині. У зв'язку з цим батьки намагаються відгородити дитину від труднощів життя, вимогливо контролюють її дії.

ДІАГНОСТИКА ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Виконуючи завдання цього напрямку психодіагностичного обстеження, бажано обрати учнів, які мають особистісний професійний план (ОПП) та учнів, у яких ОПП ще не сформований. Слід використовувати як відомі методи діагностики особистості старшокласника, так і методичні посібники з профорієнтації – особливо таких її складових як профконсультація та професіографія.

Для психодіагностики особистості з метою її професійного самовизначення можна застосовувати такі методики: профорієнтаційну анкету, методику «Визначення типу майбутньої професії» (Є.О. Клімова), методика «Діагностика спрямованості особистості» (Б. Басса) (орієнтаційна анкета), методика «Карта інтересів» (А. Голомштока, модифікація О. Г. Філімонової), методика «Визначення схильностей за методикою» (Л. А. Йовайши), методика «ПРОФІЛЬ» (модифікація «Карти інтересів»), методика «Мотивація професійної діяльності» (К. Замфір, модифікація А.О. Реана), «Визначення особистісних чинників професійної діяльності» (Дж. Холланда), а також методи дослідження пізнавальних процесів, інтелекту, здібностей особистості.

ОРІЄНТОВНІ МЕТОДИКИ ПСИХОДІАГНОСТИЧНОГО ВИВЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Опитувальник професійних схильностей Л. Йовайши (модиф. Г.В. Резапкіної)

Методика спрямована на виявлення схильностей що вчать до різних сфер професійної діяльності: роботі з людьми, практичній, інтелектуальній, естетичній, планово-економічній або екстремальній.

Інструкція: Закінчите вислови, вибравши один з варіантів – «а», «б» або «в» – і обвівши відповідну букву в бланку напроти номера питання.

1. Мені хотілося б в своїй професійній діяльності:

- а) спілкуватися з самими різними людьми;
- б) що-небудь робити своїми руками - меблі, машини, одяг і т.д.;
- в) знімати фільми, малювати, писати книги, виступати на сцені і т.д.;

2. У книзі або кінофільмі мене більше всього приваблює:

- а) художня форма, майстерність письменника або режисера;
- б) сюжет, дії героїв;
- в) інформація, яка може пригодитися в житті.

3. Мене більше обрадує Нобелівська премія:

- а) в області науки;
- б) за громадську діяльність;
- в) в області мистецтва.

4. Я скоріше погоджуся стати:

- а) керівником банку;
- б) головним інженером на виробництві;
- в) начальником експедиції.

5. Майбутнє людей визначає:

- а) досягнення науки;
- б) розвиток виробництва;
- в) взаєморозуміння між людьми.

6. На місці директора школи я, передусім, займуся:

- а) її впорядкуванням (їдальня, спортзал, комп'ютери);
- б) створенням дружного, згуртованого колективу;
- в) розробкою нових технологій навчання.

7. На технічній виставці мене більше приваблюватиме:

- а) зовнішній вигляд експонатів (колір, форма);
- б) внутрішній устрій експонатів;
- в) їх практичне застосування.

8. У людях я ціную, передусім:

- а) мужність, сміливість, витривалість;
- б) дружелюбність, чуйність, чуйність;
- в) відповідальність, чесність, акуратність.

9. У вільний від роботи час я буду:

- а) писати вірші або малювати;
- б) ставити різні досліди;
- в) тренуватися.

10. У закордонних поїздках мене більше приваблюватиме:

- а) екстремальний туризм (альпінізм, віндсерфінг, горные лижі);
- б) ділове спілкування;
- в) можливість знайомства з історією і культурою іншої країни.

11. Мені цікаво розмовляти:

- а) про машину нового типу;
- б) про нову наукову теорію;
- в) про людські взаємини.

12. Якби в моїй школі були всього три гуртки, я б вибрав:

- а) технічний;
- б) музичний;
- в) спортивний.

13. У школі більше уваги слід наділяти:

- а) покращанню взаєморозуміння між учителями і учнями;
- б) підтримці здоров'я що вчать, заняттям спортом;
- в) зміцненню дисципліни.

14. Я з великим інтересом дивлюся:

- а) науково-популярні фільми;

б) програми про культуру і мистецтво;

в) спортивні програми.

15. Мені було б цікаво працювати:

а) з машинами, механізмами;

б) з об'єктами природи;

в) з дітьми або однолітками.

16. Школа в першу чергу повинна:

а) давати знання і уміння;

б) вчити спілкуванню з іншими людьми;

в) навчати навичкам роботи.

17. Кожна людина повинна:

а) вести здоровий спосіб життя;

б) мати можливість займатися творчістю;

в) мати зручні побутові умови.

18. Для благополуччя суспільства в першу чергу необхідна:

а) захист інтересів і прав громадян;

б) турбота про матеріальне благополуччя людей;

в) наука і технічний прогрес.

19. Мені більше всього подобаються уроки:

а) фізкультури;

б) математики;

в) праці.

20. Мені цікавіше було б:

а) планувати виробництво продукції;

б) виготовляти вироби;

в) займатися збутом продукції.

21. Я вважаю за краще читати статті:

а) про визначних учених і їх відкриття;

б) про творчість митців і музикантів;

в) про цікаві винаходи.

22. Вільний час я більш охоче провожу:

а) роблячи що-небудь по господарству;

б) з книгою;

в) на виставках і концертах.

23. Більший інтерес у мене викличе повідомлення:

а) про художню виставку;

б) про ситуацію на фондових біржах;

в) про наукове відкриття.

24. Я вважаю за краще працювати:

а) у приміщенні, де багато людей;

б) у незвичайних умовах;

в) у звичайному кабінеті.

Обробка і аналіз результатів: Після заповнення бланка учні повинні підрахувати число обведених букв в кожній з шести колонок бланка і записати ці шість чисел в порожніх клітках нижньої строчки.

10-12 балів – яскраво виражені професійні нахили.

7-9 балів – середньо виражені професійні нахили.

4-6 балів – слабо виражені професійні нахили.

0-3 балу – професійна схильність не виражена.

У кожній з шести колонок представлена сума балів. Вона відображає схильність до певного виду діяльності:

1 – схильність до роботи з людьми. Професії, пов'язані з обслуговуванням (побутовим, медичним, довідково-інформаційним), управлінням, вихованням і навчанням. Люди, успішні в професіях цієї групи, повинні уміти і любити спілкуватися, знаходити спільну мову з різними людьми, розуміти їх настрій, наміри і особливості.

2 - схильність до дослідницької діяльності. Професії, пов'язані з науковою роботою. Окрім хорошої теоретичної підготовки в певних галузях науки, людям, що займаються дослідницькою діяльністю, необхідні такі якості, як раціональність, незалежність і оригінальність думок, аналітичний склад розуму. Як правило, їм більше подобається роздумувати про проблему, чим займатися її реалізацією.

3 - схильність до роботи на виробництві. Коло цих професій дуже широке: виробництво і обробка металу; збирання, монтаж приладів і механізмів; ремонт, наладка, обслуговування електронного і механічного обладнання; монтаж, ремонт будівель, конструкцій; обробка і використання різних матеріалів; управління транспортом. Професії цієї групи пред'являють підвищені вимоги до здоров'я людини, координації рухів, уваги.

4 - схильність до естетичних видів діяльності. Професії творчого характеру, пов'язані з образотворчою, музичною, літературно-художньою, акторсько-сценічною діяльністю. Людей творчих професій, крім наявності спеціальних здібностей (музичних, літературних, акторських), відрізняє оригінальність мислення і незалежність характеру, прагнення до досконалості.

5 - схильність до екстремальних видів діяльності. Професії, пов'язані із заняттями спортом, подорожами, експедиційною роботою, охоронною і оперативно-розшуковою діяльністю, службою в армії. Всі вони пред'являють особливі вимоги до фізичної підготовки, здоров'я і морально-вольових якостей.

6 - схильність до планово-економічних видів діяльності. Професії, пов'язані з розрахунками і плануванням (бухгалтер, економіст); діловодством, аналізом і перетворенням текстів (редактор, перекладач, лінгвіст); схематичним зображенням об'єктів

(кресляр, топограф). Ці професії вимагають від людини зібраності і акуратності.

Анкета «Якір кар'єри» (Е. Шейн)

Метою застосування методики є визначення пріоритетних компетенції учня.

Інструкція: кожне визначене в анкеті твердження оцінюється від 1 до 10 балів: повне погодження – 10 балів, незгода – 1 бал.

№ з/п	Питання анкети	Оцінка (від 1 до 10 балів)
1	Бажання будувати кар'єру в межах конкретної професійної сфери	
2	Бажання спостерігати, керувати і впливати на людей	
3	Мати можливість робити все по-своєму і не обмежуватися правилами будь-якої організації	
4	Мати постійне місце роботи з гарантованим окладом та пакетом соціального захисту	
5	Застосовувати вміння спілкуватися на користь людям, допомагати іншим	
6	Працювати над проблемами, які видаються майже невіршуваними	
7	Вести такий спосіб життя, в якому інтереси сім'ї та кар'єри рівнозначні	
8	Створювати та будувати дещо, що буде власною ідеєю чи розробкою	
9	Вибір роботи за спеціальністю проти вищої посади, не пов'язаної зі спеціальністю	
10	Бути першим керівником в організації	
11	Мати роботу, не пов'язану з режимом чи іншими організаційними обмеженнями	
12	Працювати в організації, що забезпечить стабільність на тривалий період часу	
13	Застосовувати свої вміння та здібності для того, щоб зробити світ кращим	
14	Змагатися з іншими та перемагати	
15	Будувати кар'єру, яка дасть змогу не змінювати власний спосіб життя	
16	Створити нове комерційне підприємство	

17	Присвятити своє життя обраній професії	
18	Зайняти високу керівну посаду	
19	Мати роботу, яка дає максимум свободи й автономії у виборі характеру занять, часу виконання тощо	
20	Вибір місця проживання проти переїзду, пов'язаного з підвищенням по службі	
21	Мати можливість використовувати свої вміння і талант для слугування високій меті	
22	Єдина справжня мета кар'єри – знаходити і вирішувати важкі проблеми незалежно від сфери їх виникнення	
23	Я завжди намагаюся приділяти однакову увагу моїй сім'ї та кар'єрі	
24	Я завжди перебуваю в пошуку ідей, які дадуть змогу розпочати і побудувати власну справу	
25	Я погоджусь на керівну посаду лише в тому випадку, якщо вона перебуває у сфері професійної компетенції	
26	Я хотів би досягти такого позиціонування в організації, яке б дало можливість спостерігати за роботою інших та інтегрувати їхню діяльність	
27	У професійній діяльності віддаю перевагу своїй свободі та автономії	
28	Для мене важливіше залишитися проживати в нинішньому місці, ніж отримати підвищення чи нову роботу в новій країні	
29	Я завжди шукав роботу, яка б могла приносити користь іншим	
30	Змагання та вигреш – це найважливіші сторони моєї кар'єри	
31	Кар'єра має сенс лише в тому випадку, якщо вона дає змогу жити так, як подобається	
32	Підприємницька діяльність становить центральну складову моєї кар'єри	
33	Я б швидше залишив організацію, ніж почав займатися роботою поза професійною сферою	
34	Я буду вважати, що досяг успіху в кар'єрі лише тоді, коли стану керівником вищого рівня у значній компанії	
35	Я не хочу, щоб мене обмежувала якась організація чи світ бізнесу	
36	Я віддам перевагу роботі в тій організації, яка забезпечить довгостроковий контракт	
37	Я хотів би присвятити свою кар'єру досягненню важливої та корисної мети	
38	Я вважатиму себе успішним лише в умовах постійного вирішення важких проблем чи в ситуації змагання	
39	Вибрати та підтримувати певний спосіб життя важливіше, ніж досягти успіху в кар'єрі	
40	Я завжди хотів заснувати та побудувати власний бізнес	
41	Я віддаю перевагу роботі, не пов'язаній із відрядженнями	

Ключ для обробки анкети

Кар'єрна орієнтація	Номер питань	Кількість питань
Професійна компетентність	1, 9, 17, 25, 33	5
Менеджмент	2, 10, 18, 26, 34	5
Автономія (незалежність)	3, 11, 19, 27, 35	5
Стабільність роботи та місця проживання	4, 12, 20, 28, 36, 41	6
Слугування добру	5, 13, 21, 29, 37	5
Виклик	6, 14, 22, 30, 38	5
Інтеграція стилів життя	7, 15, 23, 31, 39	5
Підприємництво	8, 16, 24, 32, 40	5

Обробка відповідей

Кожне визначене в анкеті твердження оцінюється від 1 до 10 балів: повне погодження – 10 балів, незгода – 1 бал. Щоб визначити пріоритетну компетенцію, потрібно спочатку підсумувати бали за кожною компетенцією (номери питань визначені у ключі для обробки анкет) та розділити їх на кількість питань, потім обрати найбільшу за балами. У деяких випадках пріоритетною є не одна, а кілька компетенцій.

Інтерпретація результатів:

Професійна компетентність – наявність здібностей і талантів у визначеній сфері (наукові дослідження, технічне проектування, фінансовий аналіз тощо). Такі установки притаманні амбіційним людям, які бажають визнання своїх талантів, досягти значних професійних успіхів, стати майстрами своєї справи. Вони не намагаються управляти іншими людьми, виконують указану функцію лише в межах своєї компетенції.

Менеджмент – наявність аналітичних та комунікативних навичок, емоційної рівноваженості, орієнтації на повну відповідальність за

кінцевий результат. Такі люди спрямовані на ортримання посади, яка буде пов'язана з управлінням різними сферами діяльності компанії.

Автономія (незалежність) – виражена потреба у позбавленні обмежень організаційних правил, норм, стандартів.

Стабільність – потреба в безпеці і стабільності. Такі люди можуть бути талановитими, займати високі посади, але відмовлятися від підвищення по службі, якщо це буде пов'язано з ризиком і незручностями щодо зміни роботи чи місця проживання.

Слугування добру – основні цінності: робота з людьми, слугування людству, допомога людям, бажання зробити світ кращим.

Виклик – основні цінності: конкуренція, перемога над іншими, вирішення складних проблем, подолання перешкод тощо.

Інтеграція стилів життя – бажання збалансованого об'єднання різних сторін свого життя.

Підприємництво – намагання створювати нове, готовність до ризику, бажання долати перешкоди. Такі люди не хочуть працювати на інших, бажають створити свою справу.

Анкета компетентності батьків з психологічного розвитку учнів»

(Можливі варіанти відповідей — або «так», або «ні»).

1. Чи обговорювали Ви з сином/дочкою його/її професійне майбутнє?

2. Чи обговорювали можливі шляхи продовження освіти?

3. Чи довіряєте Ви своїй дитині самостійно вибрати профіль навчання?

4. Чи вважаєте Ви, що вибір майбутньої професійної діяльності вашої дитини практично повністю залежить від Вас (Вашої думки, Ваших можливостей)?

5. Чи знаєте Ви, які професії в найближчому майбутньому будуть потрібні на ринку праці?

АНКЕТА ДЛЯ БАТЬКІВ УЧНІВ

Шановні батьки!

Ваш(а) син (дочка) закінчує школу. Йому (їй) належить прийняти рішення про вибір подальшої дороги здобування освіти.

Для надання кваліфікованої допомоги в цьому питанні необхідно об'єднати зусилля школи і сім'ї. Відомості, отримані від Вас, послужать здійсненню цієї мети.

Прізвище, ім'я дитини _____

1. Як Ви оцінюєте загальний стан здоров'я своєї дитини?

а) задовільне;

б) незадовільне.

2. Чи є у дитини хронічні захворювання або особливості фізичного розвитку, при яких протипоказаний вибір якихось професій?

а) є. Що саме? _____

б) немає.

3. Які предмети легко даються Вашій дитині (швидко «схоплює», витрачає мало часу на підготовку і отримує гарні оцінки)? _____

4. Назвіть предмети, у вивченні яких Ваша дитина зазнає найбільші труднощі. _____

5. До яких галузей знань у Вашої дитини виявилися інтереси?

а) фізико-математична

б) соціально-економічна

в) технічна

г) гуманітарна

д) мистецтво

е) інша область _____

6. Чи є у Вашої дитини які-небудь позашкільні заняття або захоплення (наприклад, спорт, музика, шиття, спілкування, комп'ютери, кулінарія, читання)? _____

7. Яку дорогу здобування освіти Ви рекомендуєте дитині після 9-го класу?

- а) продовжити навчатись;
- б) перейти в 10-й клас іншої школи (ліцею, гімназії);
- в) поступити в професійно-технічне училище;
- г) поступити в технікум (коледж, спеціальне училище).

8. У нашому закладі пропонуються наступні профілі вчення. Який з них Ви рекомендували б своїй дитині?

- 1) фізико-математичний;
- 2) природничо-науковий (фізика, хімія);
- 3) природничо-науковий (біологія, географія);
- 4) інформаційно-технологічний;
- 5) соціально-економічний (історія, економіка, право);
- 6) гуманітарно-філологічний (мови, література, педагогіка);
- 7) художньо-естетичний;
- 8) оборонно-спортивний.

9. Чому Ви вибираєте саме цей профіль? _____

V. ЛІТЕРАТУРА

Основна література:

1. Альманах психологических тестов / Под ред. Р.Р.Римского. – М.: АСТ-ПРЕСС, 1995. – 376 с.
2. Анастаси А., Урбина С. Психологическое тестирование / А. Анастаси. – СПб.: Питер, 2007. – 688 с.
3. Бурлачук Л. Ф., Савченко Е. П. Психодиагностика (психодиагностический инструментарий и его применение в условиях социальных служб) / Л.Ф. Бурлачук, Е.П.Савченко. – Киев, 1995. – 100 с.
4. Бурлачук, Л. Ф. Психодиагностика: учебник / Л. Ф.Бурлачук. – Санкт-Петербург : Питер, 2002. – 352 с.
5. Бушуєва Т. В. Проведення психодіагностичного обстеження: Посібник для студ. / Т.В. Бушуєва. НПУ ім. М.П. Драгоманова. – Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. – 94 с.
6. Венгер А. Л. Психологические рисуночные тесты /А.Л. Венгер. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. – 160 с.
7. Волошина В. В., Долинська Л. В., Ставицька С. О., Темрук О. В. Загальна психологія: практикум // Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів: – 7-ме вид., стереотип. – Київ: Каравела, 2020.
8. Галян І. М. Психодіагностика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / І. М. Галян. – Київ: Академвидав, 2009. – 464с.
9. Діагностичний інструментарій психолога / [упоряд. Т. Гончаренко]. – Київ: Шкільний світ, 2008. – 128 с.
10. Дружинин В. Н. Экспериментальная психология /В. Н. Дружинин. – СПб: Питер, 2000. – 320 с.
11. Еникеев М.И. Психологическая диагностика. Стандартизированные тесты / М. И. Еникеев. – М.: Приор-издат, 2003. – 283 с.

12. Земцова, Л.И. Диагностика интеллекта у детей и подростков / Л.И. Земцова, Е.Ю. Сушкова. – СПб.: «Речь», 2004. – 110 с.
13. Корольчук, М.С. Психодіагностика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / М. С. Корольчук, В. І. Осьодло; ред. М. С. Корольчук. – Київ: Ельга: Ніка-Центр, 2005. – 400 с.
14. Лагонда, Г. В. Деятельность практического психолога. Практикум / Г.В. Лагонда, О.А. Пшеничная. – Брест: ООО «Фортэкс», 2007. – 159 с.
15. Маршавін Д.Ю. Психодіагностичні методики для професійного консультування молоді: Навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів / Д. Ю. Маршавін, Ю. М. Маршавін; Міжнар. організація праці, Ін-т підгот. кадрів держ. служби зайнятості України, Міжнар. програма з викорен. найгірших форм дитячої праці. – К., 2007. – 153 с.
16. Мельничук О. Б. Психологічна діагностика: навчальний посібник для студентів подвійних спеціальностей із спеціальністю «Практична психологія» / О. Б. Мельничук. – Київ: Каравела, 2017. – 315 с.
17. Морозов, С. М. Психодіагностика: Тести. Методика та практика застосування: навчально-методичний посібник. Ч. 1 / С. М. Морозов, Л.В. Музиченко, А. В. Тімакова; Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т післядиплом. пед. освіти. – К.: -2004. – 221 с.
18. Пашукова Т. І. Практикум із загальної психології / Т. І. Пашукова, Т.І.Допіра, Г. В. Дьяконов. – К.: Знання, 2000. – 204 с.
19. Поліщук С. А. Методичний довідник з психодіагностики: Навчально-методичний посібник для студ. вищ. навч. закладів / С.А. Поліщук. – Суми: Університетська книга, 2009. – 442 с.
20. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии / под общей ред. А. А. Крылова, С. А. Маничева. – СПб.: Питер, 2005. – 560 с.

21. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие / Ред.-сост. Д.Я.Райгородский. – Самара: Издательский дом «БАХРАХ», 2000. – 672 с.
22. Психодиагностика и психокоррекция /ред. А.А. Александров. – Санкт-Петербург: Питер, 2008. – 384 с.
23. Психодіагностика / уряд. Л. Терлецька. – Київ: Шкільний світ, 2002. – 112 с.
24. Психологические тесты / Под ред. А.А.Карелина. В 2 т. – М.: Гуманит.изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 248 с.
25. Райгородский Д.Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие / Д.Я.Райгородский. – Самара: Издательский дом «БАХРАХ-М», 2002. – 672 с.
26. Рогов Е. И. Настольная книга практического психолога: учебное пособие: кн. 1: Система работы с детьми разного возраста / Е.И. Рогов. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1998. – 384 с.
27. Рогов Е. И. Настольная книга практического психолога: учебное пособие: кн. 2: Работа психолога со взрослыми. Коррекционные приемы и упражнения / Е. И. Рогов. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1998. – 480 с.
28. Ставицька С. О., Волошина В. В. Соціальна психологія: практикум. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. / С.О.Ставицька, В. В. Волошина. – 3-тє вид., стереотип. – Київ: Каравела, 2019. – 319 с.
29. Худик В.А. Психологическая диагностика детского развития: методы исследования: учебное пособие / В. А. Худик. – Київ: Освіта, 1992. – 220 с.
30. Шапарь В. Б. Практическая психология. Проективные методики / В.Б.Шапарь. – Ростов н / Д: Феникс, 2007. – 478 с.

Додаткова література:

1. Аве-Лаллемант Урсула Графический тест «Звезды и волны» / У.Аве-Лаллемант. – СПб.: Издательство «Речь», 2002. – 240 с.
2. Андрущенко Т. Ю. Беседа «Мой круг общения» в диагностике социальной ситуации развития ребенка // Семейная психология и семейная терапия. – М., 1999, № 2. – С. 57-64.
3. Бушуєва, Т. В. Психодіагностика: підруч. для студентів ВНЗ / Т.В.Бушуєва. – Київ; Ніжин: Лисенко М. М. [вид.], 2016. – 503 с.
4. Богомолова Н. Н. Контент-анализ: Спецпрактикум по социальной психологии / Н. Н. Богомолова, Т. Г. Стефаненко. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1992. – 60 с.
5. Воронин А.Н. Методы психологической диагностики: сборник. Вып. 2 / РАН, Институт психологии; отв. ред. А. Н. Воронин. – М.: [б. в.], 1994. – 181 с.
6. Гаврилюк, О. О. Психодіагностика особистості у професійному навчальному закладі (для вивчення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування): навч.-метод. посіб. / О. О.Гаврилюк, Л.М.Дунець – Хмельницький: Інтрада, 2010. – 148 с.
7. Гайда В.К., Захаров В.П. Психологическое тестирование / В.К.Гайдай, В.П.Захаров. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1982. – 101 с.
8. Гильбух, Ю З. Психодіагностика в школе / Ю.З. Гильбух – М.: Знание, 1989. – 79 с.
9. Глуханюк Н. С. Практикум по психодіагностике: Учебное пособие для студ. вузов, обуч. по направ.и спец. психологии / Н. С. Глуханюк . – 3-е изд., испр. – М.: Воронеж : МОДЭК, 2006. – 204 с.
10. Дубровина И. В. Рабочая книга школьного психолога / И.В.Дубровина и др. – М.: Просвещение, 1991. – 303 с.
11. Елисеєв О. П. Практикум по психологии личности. – СПб.: Питер, 2001. – 560 с.

12. Забродин Ю. М. Психодиагностика: справочное издание / Ю.М. Забродин, В. Э. Пахальян; под общ. ред. Ю. М. Забродина. – М.: Эксмо, 2010. – 448 с.
13. Истратова О. Н. Психодиагностика: коллекция лучших тестов / О.Н.Истратова. – Ростов н / Д: Феникс, 2005. – 375 с.
14. Комінко С. Б. Кращі методи психодіагностики: навчальний посібник / С. Б. Комінко, Г. В. Кучер; М-во освіти і науки України, Тернопільська акад. народ. господарства. – Тернопіль: Карт-бланш, 2005. – 406 с.
15. Коржова Е. Ю. Методика «Психологическая автобиография» в психодиагностике жизненных ситуаций: методич. пособие / Под ред. Л. Ф. Бурлачука. – К.: МАУП, 1994. – 109 с.
16. Кулагин Б.В. Основы профессиональной психодиагностики / Б.В.Кулагин. – Л., 1984. – 216с.
17. Лаак Ян тер Психодиагностика: Проблемы содержания и методов / Ян тер Лаак. – М.: ИПП; Воронеж : МОДЭК, 1996. – 384 с.
18. Лидерс А.Г. Психологическое обследование семьи. Учеб. пособие-практикум для студ. фак. психологии высш. учеб. Заведений / А.Г.Лидерс. – 2-е изд., – М.: Академия, 2007. – 432 с.
19. Моргун В. Ф. Основы психологічної діагностики: Навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів / В. Ф. Моргун, І. Г. Тітов; М-во освіти і науки, молоді та спорту України. – [2-ге вид.]. – Київ.: Слово, 2012. – 464 с.
20. Немов Р.С. Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики Кн. 3. / Р.С.Немов // Психология: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений: В 3 кн. – 4-е изд., М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 640 с.
21. Нікітчук, У. І. Психологічне тестування: навч.-метод. посіб. до курсу «Психодіагностика» для студентів спец. «Психологія» ф-ту політ.-

- інформ. менеджменту / У. І. Нікітчук; [Нац. ун-т «Остроз. акад.», 11 Каф. психології та педагогіки. – Острог: Вид-во Нац. ун-ту «Остроз. акад.», 2015. – 119 с.
22. Носс И. Н. Введение в практику психологического исследования: учеб. пособие / И. Н. Носс, Н. В. Васина; Ред. И. В. Тепикина. – М.: Издательство Института Психотерапии, 2004. – 348 с.
 23. Общая психодиагностика: учебник / А. А. Бодалев [и др.]. – СПб.: Речь, 2002. – 440 с.
 24. Основы психодиагностики: учебное пособие / ред. А. Г. Шмелев. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 544 с.
 25. Пальм Г.А. Психодиагностика: учебное пособие / Г.А.Пальм –Д.: Изд-во ДУЭП, 2010. – 264 с.
 26. Практическая психология образования: учебное пособие для вузов / под ред. И. В. Дубровиной. – М.: Просвещение, 2003. – 480 с.
 27. Психологическая диагностика: Проблемы и исследования / Под ред. К.М.Гуревича. – М., 1981. – 232 с.
 28. Рабочая книга практического психолога: Технология эффективной профессиональной деятельности (пособие для специалистов, работающих с персоналом) / Под ред. А.А. Деркача. – М.: Красная площадь, 1996. – 400 с.
 29. Ратанова Т. А. Психодиагностические методы изучения личности: учебно-методическое пособие / Т. А. Ратанова, Н. Ф. Шляхта. – М., 2000. – 264 с.
 30. Романова, Е. С. Психодиагностика : учебное пособие для студентов высш. учеб.заведений, обуч. по направ. и спец. психологии / Е.С. Романова. – Санкт-Петербург: Питер, 2006. – 400 с.
 31. Самоукина, Н.В. Практический психолог в школе: лекции, консультирование, тренинги / Н.В. Самоукина. – М.: Изд-во Института Психотерапии, 2003. – 244 с.

32. Сборник психологических тестов. Часть I: Пособие / Сост. Е.Е.Миронова – Мн.: Женский институт ЭНВИЛА, 2005. – 155 с.
33. Скребець В.О. Основи психодіагностики: Навчальний посібник / В.О.Скребець. – 4 вид. – К.: Видавничій дім «Слово», 2007. – 192 с.
34. Словарь-справочник по психологической диагностике / Л.Ф.Бурлачук, С. М. Морозов; отв. ред. С. Б. Крымский. – Киев: Наукова думка, 1989. – 199 с.
35. Соколова Е.Т. Проективные методы исследования личности / Е.Т.Соколова. – М., 1980. – 176 с.
36. Сонин В. А. Психодиагностическое познание профессиональной деятельности: Учебное пособие для студентов, школьных психологов, учителей-предметников, классных руководителей / В.А. Сонин. – Санкт-Петербург: Речь, 2004. – 408 с.
37. Терлецька, Л. Г. Шкільна психодіагностика / Л. Г. Терлецька. – К.: Редакції загальнопедагогічних газет, 2003. – 117 с.
38. Шапарь А. В. Рабочая книга практического психолога / А. В. Шапарь и др. – М.: АСТ; Харьков: Торсинг, 2005. – 672 с.
39. Шапарь В.Б., Тимченко А.В., Швыдченко В.Н. Практическая психология. Инструментарий. – Ростов-на-Дону: изд-во «Феникс», 2002. – 688 с.
40. Шевандрин Н. И. Основы психологической диагностики: учебник для студентов высших учебных заведений: в 3 ч. Ч. 3 / Н.И. Шевандрин. – М.: Владос, 2003. – 336 с.
41. Энциклопедия психологических тестов. – М.: ТЕРРА – Книжный клуб, 2000. – 400 с.
42. Юсупов И. М. Диагностика и тренинг эмпатийных тенденций личности / И. М. Юсупов. – Казань, 1992. – 32 с.

Інформаційні ресурси:

1. Белова О. Общая психодиагностика [Режим доступу]:
http://www.bookol.ru/nauka_obrazovanie/psihologiya/6064.htm
2. Бурлачук Л.Ф. Словарь-справочник по психодиагностике [Режим доступу]:
http://www.libok.net/writer/3951/kniga/11501/burlachuk_lf/slovarspravochnik_po_psihodiagnostike
3. Застосування діагностичних мінімумів в діяльності працівників психологічної служби: [метод. рек.] / авт.-упор.: В. М. Горленко, В. Д. Острова, Н. В. Сосновенко, І. І. Ткачук; за заг. ред. В. Г. Панка. – Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2018. – 106. С [Режим доступу]: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/minimumi.pdf>
4. Практикум по общей и экспериментальной психологии /Под общей ред. А. А. Крылова, С.А. Маничева. – СПб.: Питер, 2000– 560с. [Режим доступу]: <https://www.psychology-online.net/articles/doc-2242.html>
5. Психодиагностика / Под общ. ред. Ю.М.Забродина [Режим доступу]:
http://bookz.ru/authors/v-pahal_an/psihodia_910.html
6. Романова Е.С. Психодиагностика. – 2-е изд. [Режим доступу]:
<http://mirknig.com/2009/08/22/psixodiagnostika.html>
7. Тесты: Психодиагностика [Режим доступу]:
http://www.koob.ru/psychodiagnostic_systems/
8. Учебники и учебные пособия по психодиагностике [Режим доступу]:
<http://do.gendocs.ru/docs/index-49866.html?page=8>
9. Чала Ю.М., Шахрайчук А.М. Психодіагностика: навчальний посібник / Ю.М. Чала, А.М. Шахрайчук. — Харків: НТУ «ХПІ», 2018. — 246 с [Режим доступу]: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/40695/1/Book_2018_Chala_Psykhodiahnostyka.pdf

VI. Д О Д А Т К И

Додаток А

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПЛАН ПРОХОДЖЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ПСИХОДІАГНОСТИЧНОЇ ПРАКТИКИ

студента (ки)-практиканта ІІ курсу,

факультету психології

НПУ імені М.П. Драгоманова

ПІБ студента.....

на період проходження практики з по 20..... р.

Назва бази проходження практики

Вид роботи	Завдання	Термін виконання	Форма звіту	Підпис керівника від бази практики

ПІБ студента _____ (підпис) _____

ПІБ викладача-методиста від кафедри _____

(посада, вч. звання) _____ (підпис)

ПІБ методиста-керівника від бази практики _____ (підпис)

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ
Кафедра загальної і соціальної психології та психотерапії

ЩОДЕННИК ПСИХОДІАГНОСТИЧНОЇ ПРАКТИКИ

Студента _____

Курс _____ група _____

Спеціальність: 053. Психологія

Освітня програма: _____

Освітній ступінь: Бакалавр

Школа/установа _____ Клас _____

Керівник практики від навчального закладу _____

Керівник практики від бази практики _____

ПРОТОКОЛИ ПСИХОДІАГНОСТИЧНОГО ОБСТЕЖЕННЯ

Протокол психодіагностичного обстеження (варіант 1)

ПІБ обстежуваного _____

Вік: _____

Дата: _____

Час початку: _____

Час закінчення: _____

Мета: _____

Методика (вказати назву, посилання на літературу) _____

Матеріали: _____

Інструкція _____

Кількісний і якісний аналіз отриманих
результатів _____

Висновки: _____

Рекомендації _____

Дата проведення _____

Підпис студента-практиканта: _____

Протокол психодіагностичного обстеження (варіант 2)

Протокол №__

Обстежуваний: _____

Дата: _____

Шифр: _____

Час початку: _____

Стать: _____

Час кінця: _____

Вік: _____

Клас (посада): _____

Назва методики _____

Розуміння та прийняття обстежуваним інструкції: _____

Обробка даних: _____

Інтерпретація даних: _____

Протокол проведення бесіди

ПІБ досліджуваного _____

Вік: _____

Дата: _____

Час проведення: _____

Мета бесіди: _____

Зміст питання до бесіди	Відповідь досліджуваного	Примітки

Висновки:

Дата проведення _____

Підпис студента-практиканта: _____

Профорієнтаційне заняття для учнів 9-12 класів

(тема)

Мета заняття:

Завдання:

1. _____
2. _____
3. _____

Час заняття: _____

Структура заняття:

№ з/п	Назва вправи	Час (хв.)	Матеріали

Зміст заняття

- Назва вправи
- Мета вправи
- Інструкція проведення
- Рефлексія

Дата _____

Підпис студента-практиканта: _____

Вивчення особистості та складання психолого-педагогічної характеристики на особистість досліджуваного (на прикладі учня)

Вивчення особистості учня розпочинається з ознайомлення зі шкільною документацією, що відображає успішність учня, стан його здоров'я, характеристики минулих років (з бесід з класними керівниками, учителями, психологом). Знайомство з родинно-побутовими умовами, бесіди з батьками дозволяють з'ясувати характерні особливості учня поза школою, труднощі, що виникають у батьків при вихованні дитини.

Слід також ознайомитись з письмовими роботами, творами, малюнками, виробничою продукцією учня.

У бесідах з учнями необхідно з'ясувати спрямованість їх інтересів, а саме: які його улюблені герої, нахили, яке ставлення до товаришів, які стосунки.

Вивчення учня і складання характеристики проводиться за поданою нижче орієнтовною схемою щодо вікових та індивідуальних особливостей школяра.

Знання індивідуально-психологічних особливостей учнів у процесі виховання є умовою успішного формування у них переконань, світогляду, моральних почуттів, вольових якостей особистості.

Вивчати учнів необхідно і студенту-практиканту. За час психодіагностичної практики студенти-психологи мають можливість поглибити теоретичні знання з психології особистості і пов'язати їх зі своєю майбутньою практичною фаховою діяльністю.

До вивчення особистості школяра студенти підготовлені в процесі вивчення курсів загальної психології, психології вікового розвитку соціальної психології, педагогічної психології, психодіагностики та ін.

Кожен студент має необхідний банк методик, на основі яких може дослідити окремі психічні процеси, індивідуально-психологічні особливості, емоційно-вольову сферу, а також визначити місце учня в класному колективі.

На основі дослідження учня за допомогою певних методик студент-практикант аналізує, робить висновки, співвідносить між собою результати та складає психолого-педагогічну характеристику на одного з учнів (обстежуваного).

Збір фактичного матеріалу здійснюється за допомогою групи емпіричних методів. Це, передусім, спостереження, експеримент, діагностичні методи: бесіда, анкета, тести, інтерв'ю, опитувальники, соціометрія, аналіз продуктів діяльності, аналіз шкільної документації.

МЕТОД СПОСТЕРЕЖЕННЯ. На уроках студент фіксує, як швидко учень налагоджує контакти з товаришами, як швидко включається в заняття після перерви, який у нього темп мовлення, перебіг пізнавальних процесів, який характер рухів, швидко чи повільно виникають і змінюються у нього емоції, як вони проявляються зовні; які ігри йому більше подобаються: швидкі, рухливі, повільні і т.д. Це дасть підставу, використовуючи також відповідні методики, зробити певні висновки про темперамент учня, його характер, розвиток пізнавальної та емоційно-вольової сфер, ставлення до навчання.

МЕТОД БЕСІДИ. Бесіду доцільно вести з самим учнем, його батьками, класним керівником, вчителями, шкільним лікарем, окремими учнями класу. З учнем може йти розмова про те, які він переглядає телепередачі, які любить дивитися кінофільми, в які комп'ютерні грає ігри, в яких

соціальних мережах, переважно, спілкується та ін. Бесіда про книги допомагає дізнатися глибину та обсяг його читацьких інтересів.

У розмові з батьками важливо довідатись про режим дня школяра, про його взаємини з членами родини; дізнатися чим він любить займатися у вільний від навчання час.

У бесідах з педагогами слід запитати, як учень ставиться до різних предметів, які з них, на думку вчителів, його цікавлять більше; які у нього стосунки з іншими учнями.

Студенти звертають увагу на характерологічні риси учня: на його відношення до товаришів, до самого себе, до праці.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ МЕТОДИКИ допоможуть з'ясувати різні сторони особистості учня. Поруч зі спостереженням експеримент допоможе виявити особливості уваги, пам'яті, мислення, уяви, почуттів учня (обстежуваного).

АНАЛІЗ ПРОДУКТІВ ДІЯЛЬНОСТІ. Письмові роботи учня з різних предметів, зокрема, твори, самостійні, контрольні роботи, малюнки, моделі допоможуть встановити скерованість інтересів, їх стійкість, дієвість, уважність учня. Вони свідчать також про рівень здібностей учня. Навіть, сам вигляд зошитів учня може говорити про його охайність, дисциплінованість або недбалість, незібраність, безвідповідальність тощо.

Аналіз шкільної документації дає змогу встановити, які предмети даються учневі легше, які важче, та судити про наявність або відсутність в учня навички працювати самостійно й систематично. Це дасть змогу зробити аналіз успішності учня. Познайомитись зі станом здоров'я учня можна через вивчення медичної картки.

Під час практичних і лабораторних занять із загальної, вікової, педагогічної та соціальної психології студенти опрацювали необхідну кількість методик для вивчення особистості (учнів), тому вони можуть вибрати їх за бажанням.

Орієнтовна схема складання психолого-педагогічної характеристики особистості, на прикладі на учня

I. Загальні відомості про школяра

Прізвище, ім'я, вік.

Психологічна характеристика місця і ролі школяра в сім'ї.

Тип сім'ї, хто батьки, умови виховання в сім'ї.

Взаємовідносини між батьками. Культурний рівень сім'ї.

Переважаюча позиція батьків по відношенню до дітей. Допомога учневі у навчанні, контроль за навчанням з боку батьків.

II. Вивчення психофізіологічних особливостей учня

Вивчення шкільної тривожності. Визначення типу акцентуацій (для

підлітків). Визначення типу темпераменту школяра.

Спостереження за поведінковими реакціями школяра.

III. Спрямованість особистості. Мотивація. Рівень домагань. Самооцінка. Соціалізованість.

Мотивація. Провідні мотиви. Сила або слабкість бажань і потягів. Схильність до боротьби мотивів. Схильність до обговорення мотивів. Здатність до ухвалення рішення.

Потреби й інтереси, їх стійкість, центральні інтереси.

Характеристика інтересів: їх глибина, широта, стійкість і дієвість; інтерес до певних навчальних предметів, до певних видів знань, до питань світогляду, моралі, політики, науки, техніки, мистецтва, фізкультури і спорту. Читацькі інтереси, професійна спрямованість учня. Нахили учня.

Рівень домагань школяра. Характеристика рівня домагань (занижений, адекватний, завищений).

Самооцінка школяра (адекватна, неадекватна). Характерна для школяра оцінка своїх можливостей (впевненість, скромність, самовпевненість та ін.). Вимогливість до себе. Вплив самооцінки на міжособистісні стосунки з членами групи, мікрогрупи.

Вплив соціальних інститутів соціалізації на становлення особистості.

IV. Вивчення особистості учня в навальному процесі

Вивчення мотивації навчання.

Індивідуальний досвід та учбова діяльність

V. Дослідження особливостей пізнавальної сфери.

Загальна характеристика розумового розвитку. Інтенсивність пізнавальних потреб та інтересів.

Особливості сприймання, спостереження, вміння спостерігати.

Особливості пам'яті, точність, швидкість, міцність запам'ятовування. Мислення (здатність до аналізу, синтезу, порівняння, співставлення, гнучкість мислення). Систематичність і критичність мислення. Ступінь розвитку образного і абстрактного мислення. Розвиток логічного мислення (послідовність і доказовість у викладі своїх думок, вміння виділяти загальні і відмінні ознаки, вміння міркувати, робити висновки).

Культура усної і письмової мови (багатство словника, вміння виражати свої думки в усній і письмовій формі).

Уява (продуктивна, репродуктивна). Співвідношення творчої і відтворювальної уяви.

Оцінка особливостей інтелектуальної сфери.

Увага: стійкість, зосередженість, розсіяність, переключення, розподіл та інші особливості.

Загальна характеристика успішності в минулому і на даний час.

Які предмети викликають труднощі, з чим вони пов'язані.

Ставлення школяра до учбової, трудової та ігрової діяльності.

Ставлення школяра до навчання: виконує роботу старанно, не старанно, вчиться з інтересом, не бажає вчитися. Ступінь сформованості учбових навичок. Які оцінки переважають. Успішність і дисциплінованість. Ставлення до оцінки. Чи наявні труднощі у навчанні? Причини неуспішності. Які заходи було вжито до подолання неуспішності? Які наслідки?

Професійна орієнтація і професійне самовизначення (для старшокласників).

VI. Особливості емоційно-вольової сфери

Ступінь емоційної збудженості школяра, рівень його врівноваженості. Швидкість протікання і зміни емоцій. Переважаючий настрій. Зовнішні вияви емоційних переживань. Емоційна стійкість в напруженій обстановці і при невдачах. Основний емоційний стан, уміння керувати своїми емоціями.

Негативні емоційні стани. Характер емоційної реакції на педагогічні впливи. Глибина і стійкість почуттів. Розвиток вищих (моральних, інтелектуальних, естетичних) почуттів.

Вольові особливості учня: цілеспрямованість, стійкість, ініціативність, рішучість, наполегливість тощо. Наявність бажання переборювати труднощі, долати негаразди. Ступінь самоконтролю школяра.

Наявність вікових кризових явищ у становленні особистості.

VII. Міжособистісні стосунки школяра

Комунікативний розвиток учня, його уміння спілкуватися.

Соціальний статус у групі, ставлення до лідерів та ізольованих; мотиви спілкування, характер взаємин із старшими, ровесниками, молодшими. Відношення до думки оточуючих (дорожить, ігнорує, прислухається чи протиставляє).

Міжособистісні стосунки в малій соціальній групі. Симпатії і антипатії, дружба, товаришування. Ставлення до однокласників, учителів. Участь у громадській роботі класу, школи, позашкільних спільнотах.

Потреба бути членом колективу, рахуватися з його думкою, боротися за його честь. Авторитет учня в колективі. Товариськість і розуміння інших людей. Ставлення до негативних соціально-психологічних явищ в класі (списування, заздрощі, булінг та ін).

Чи задоволений своїм статусом у групі? З ким конфліктує? Вияви конфліктності, компромісності. Особистість і вияви групового тиску. Конформність (неконформність), референтність. Соціальні очікування групи від особистості та особистості від групи

VIII. Індивідуально-психологічні властивості школяра. Темперамент. Характер. Здібності.

Вияв деяких особливостей типу вищої нервової діяльності (сила, врівноваженість, рухливість). Тип темпераменту, найбільш яскраво виражені властивості темпераменту (врівноважений, не врівноважений, спокійний, тривожний, екстравертний, інтравертний).

Риси характеру, що виявляється у ставленні до навчання (старанність, активність, дисциплінованість). Відвідування учнем школи. Пропуски занять, причини пропусків. Дисципліна на уроках, перервах. Дотримання правил поведінки. Риси характеру, що виявляються у ставленні до класу і школи (переживання успіхів і не успіхів свого класу і школи, боротьба за честь класу і школи, ставлення до заходів, що проводяться в класі, школі).

Риси характеру, що виявляються у ставленні до громадських обов'язків і доручень. Яку громадську роботу виконує школяр, чи має почуття відповідальності і обов'язку перед колективом за виконану роботу, чи спостерігається самотійність у роботі, ініціативність,

активність. Риси характеру, що виявляються у ставленні до праці, старанність, працьовитість (або лінощі), любов до праці, наполегливість.

Риси характеру, що виявляються у ставленні до товаришів, учителів, батьків, дорослих: доброта, чуйність, грубість, товариськість, навіюваність, конформізм, вимогливість до себе й інших, принциповість (чи протилежні їм риси). Риси характеру, що виявляються у ставленні до самого себе: самолюбство, почуття власної гідності, скромність, гордість, самокритичність чи протилежні їм риси. Риси характеру, що проявляються до речей: акуратність, недбайливість чи бережливість (чи протилежні їм риси).

Найбільш характерні позитивні чи негативні риси учня, які обов'язково необхідно враховувати при індивідуальному підході.

Загальні і спеціальні здібності. Найбільш видатні здібності учнів (музичні, технічні, математичні). З яких предметів виявляє особливі здібності. До яких предметів не виявляє інтересу і схильностей.

ІХ. Загальні психолого-педагогічні висновки та рекомендації

Визначення рівня психічного розвитку: сприятливий - несприятливий, адекватний - неадекватний., випередження чи відставання щодо вікової норми, виражені індивідуальні особливості

Що зроблено студентом-практикантом щодо виховання учнів через колектив, а також в результаті індивідуального впливу.

Ефективність проведеної роботи. Конкретні заходи, які доцільно здійснювати школою, учнівськими організаціями, сім'єю для подальшого поліпшення навчання, розумового розвитку, патріотичної спрямованості і поведінки учня.

Прикладні поради та психолого-педагогічні рекомендації з найбільш проблемних напрямків подальшого розвитку школяра (досліджуваного).

Орієнтовна схема складання психолого-педагогічної характеристики класу (групи)

1. Загальні відомості про клас. Школа (район, місто), клас склад учнів за віком, статтю. Історія класу, його традиції. Загальна характеристика успішності та учбової дисципліни. Стан здоров'я учнів. Учні з послабленим здоров'ям. Характеристика соціального положення батьків. Окремо, виділити неповні та неблагополучні сім'ї.

2. Спрямованість класу як колективу. Наскільки усвідомлює себе учень як член групи чи колективу. Ставлення класу до порушників дисципліни, норм морального життя тощо. Вимоги до учбової діяльності з боку більшості учнів, чи окремих школярів. Мотивація вибору професії. Інтерес до вибору професії, свого позакласного життя, мистецтва, спорту тощо. Ідеали учнів. Ставлення учнів до навчання, до праці, до батьків, до оточуючих, до самих себе.

3. Підготовленість класу за видами діяльності. Чи дає змогу класний колектив реалізувати індивідуальні потреби окремої особистості? Чи не гальмує потребу реалізувати здібності особистості?

В яких видах діяльності клас бере участь? Зацікавленість класу успіхами спільної діяльності та діяльності окремого учня. Реакція класу на труднощі та невдачі в різних видах групової діяльності та окремих учнів, які намагаються реалізувати себе як особистість.

4. Організаційна структура класу як групи чи колективу. Характеристика активу класу, його офіційних та неофіційних лідерів. Взаємини між членами класного колективу (форма, стиль тощо). Неофіційний актив класу, його взаємини з офіційним активом.

Наявність конфліктів колективу з групами. Як актив, чи окремі особистості намагаються перебороти конфліктні ситуації, які виникають у класі.

5. Психологічна єдність у класу. Чи є доброзичливість, симпатії, чуйність, уважність один до одного, до осіб, які намагаються реалізувати себе як особистості, маючи помітні успіхи тощо. Наскільки знають учні один одного. Чи існує заздрість (чи , навпаки, приниження, булінг) щодо учнів, батьки яких займають певні, відмінні від інших батьків положення. Що об'єднує (чи , навпаки, роз'єднує) окремих учнів у класний колектив, чи його окремі групи. Наявність готовності та можливості класу щодо подолання серйозних труднощів і перешкод. Чи вміють учні стримувати свої почуття, коли цього вимагають інтереси класного колективу.

6. Педагогічне керівництво класом. Вплив особистості класного керівника, викладачів, членів адміністрації на колектив класу. Ставлення класу і окремих його учнів до них. Здійснення індивідуального підходу і загальний стиль педагогічного керівництва класом. Робота психолога школи з класом, педагогічним колективом та окремими учнями.

7. Загальні висновки та побажання щодо класу і окремих учнів. Студентам бажано звернути увагу тільки на те, що є найбільш характерним для цього класу (групи).

Характеристика на студента-практиканта

ПІБ _____

**під час проходження виробничої навчальної психодіагностичної
практики**

(назва організації, установи)

Текст характеристики _____

Психолог (методист-керівник) віди бази практики *(організації,
центру, установи)*

(ПІБ)

(підпис)

Печатка

« _____ » _____ 20____ року

**Висновок викладача-методиста практики від навчального закладу
(кафедри)**

Дата захисту звіту «_____» _____ 20____ року

Оцінка: за національною шкалою _____

кількість балів _____

за шкалою ECTS _____

**Викладач-методист практики від навчального закладу (кафедри,
факультету)**

(ПІБ)

(підпис)

**Орієнтовний зразок заповнення документації
Аналітичний щоденник навчально-діагностичної практики**

№ з/п	Дата проведення роботи	Вид та короткий зміст роботи (цілі, завдання, методи, прийоми, дидактичний матеріал)	Аналіз роботи	Коментарі, висновки	Відмітка про виконання керівника практики
1.		Перша консультація з обстежуваним 15867 для обговорення подальших форм роботи. Проведення методики «Прогресивні матриці Равена» для визначення особливостей пізнавальної діяльності.	Зустріч пройшла успішно, були виконані перші поставлені цілі.	Визначений IQ обстежуваного (високий рівень інтелекту) та особливості його пізнавальних процесів.	
2.		Діагностична робота з метою визначення особливостей емоційно-вольової сфери обстежуваного, а саме діагностика рівня тривожності та рівня суб'єктивного контролю. Застосовані методики «Шкала тривоги Спілберга» та «РСК».	Зустріч пройшла успішно, труднощів у роботі не виникало.	Визначено рівень реактивної (низька) та особистісної тривоги (висока) обстежуваного, а також рівень суб'єктивного контролю у різних сферах життя (переважно екстернальний контроль).	
3.		Діагностична робота з метою визначення особливостей особистісної сфери та сфери міжособистісного спілкування обстежуваного. Проведення методик MBTI та Q-sort.	Труднощів у роботі не виникало, робота виконана успішно.	Визначено тип особистості обстежуваного за типологією Маєрс-Бріггс та тенденцій його поведінки у групі. Зроблено припущення про наявність внутрішніх конфліктів.	

4.		Перша зустріч із обстежуваним 37821 для обговорення подальших форм роботи. Проведення методики «Прогресивні матриці Равена» для визначення особливостей пізнавальної діяльності.	Зустріч пройшла успішно, були виконані перші поставлені цілі	Визначений IQ обстежуваної (рівень інтелекту оцінується як вище середнього) та особливості її пізнавальних процесів.	
5.		Діагностична робота з метою визначення особливостей емоційно-вольової сфери обстежуваної, а саме діагностика рівня тривожності та рівня суб'єктивного контролю. Застосовані методики «Шкала тривоги Спілберга» та «РСК».	Труднощів у роботі не виникало, робота виконана успішно.	Визначено рівень реактивної (помірний) та особистісної (високий) тривоги обстежуваної, а також рівень суб'єктивного контролю у різних сферах життя (переважно екстернальний контроль).	

6.		<p>Діагностична робота з метою визначення особливостей особистісної сфери та сфери міжособистісного спілкування обстежуваної. Використані методики: МВТІ та Q-sort.</p>	<p>Проведена діагностична робота відповідно до поставлених цілей. Під час виконання завдань методики МВТІ обстежувана доволі експресивно реагувала на всі питання пов'язані з емоціями, активно заперечувала усе з ними пов'язане (детальніше у протоколі).</p>	<p>Визначено тип особистості обстежуваної за типологією Маєрс-Бріггс (однак даний результат підлягає сумнівам через зазначену у протоколі причину) та тенденцій її поведінки у групі. Зроблено припущення про наявність внутрішнього конфлікту.</p>	
7.		<p>Обробка матеріалу, отриманого під час процесу діагностики. Складання психологічних портретів обстежуваних 15867 та 37821. Оформлення звітної документації</p>	<p>Виконання кількісного та якісного аналізу результатів методик.</p>	<p>Висновки про професійні успіхи та невдачі викладені у звіті.</p>	

Обстежуваний (шифр)

Вибір обстежуваного (*шифр*) у якості об'єкта обстеження та суб'єкта аналізу зумовлений його прагненням більше дізнатися про себе для самовдосконалення, а також виходячи із особливостей умов періоду самоізоляції.

У ході преконсультативного спілкування була сформована **психологічна проблема** обстежуваного, а саме: невпевненість у своєму майбутньому, нездатність визначити напрямки подальшого саморозвитку.

Метою нашої спільної роботи стало проведення комплексної діагностики для визначення напрямків самовдосконалення.

Були сформовані *припущення* щодо причини психологічних явищ, що спостерігаються:

- 1) підвищена тривожність;
- 2) небажання брати на себе відповідальність за свої дії;
- 3) незнання своїх психологічних особливостей і, відповідно, незмога підібрати цікаву для себе діяльність.

Для діагностики було обрано такі **методики**:

1. «Прогресивні матриці Равена» - дозволить провести комплексну діагностику пізнавальної сфери і визначити особливості мислинневих процесів.
2. «Шкала тривоги Спілберга» - зручний та простий у використанні інструмент для вимірювання тривоги як емоційного стану та тривожності як риси особистості, що дозволяє зіставити і порівняти дані за двома шкалами.
3. «Рівень суб'єктивного контролю» (Дж. Роттер) - це зручний інструмент, використання якого дає доволі детальну інформацію про рівень суб'єктивного контролю особистості у різних життєвих сферах.

4. «Типологічний індикатор Майєрс-Бріггс» (МВТІ) - методика дає інформацію про когнітивний стиль людини, особливості її сприймання, темперамент, джерело енергії та активності - усе це складається у формулу типу особистості.
5. «Q-сортування» (В. Стефансон) - цей метод дає змогу виявити тенденції поведінки особистості у групі, а також наявність внутрішніх конфліктів, пов'язаних із міжособистісним спілкуванням.

Такий психологічний інструментарій дозволить провести комплексну діагностику п'яти сфер особистості (пізнавальна, емоційна, вольова, особистісна, міжособистісних відносин) та отримати необхідну інформацію для подальшого складання рекомендацій. Окрім того, ці методики є зручними для дистанційного проведення в умовах карантину.

Протокол № 1.1**Обстежуваний:** (наприклад В.К.)**Дата:** _____**Шифр:** (наприклад 15867)**Час початку:** _____**Стать:** _____**Час кінця:** _____**Вік:** _____**Клас (посада):** _____**Методика «Прогресивні матриці Равена»****Розуміння та прийняття обстежуваним інструкції:**

обстежуваний зрозумів зміст інструкції та почав виконання завдання.

Обробка даних:

Серія	А	В	С	Д	У
Кількість правильних відповідей	12	11	12	12	11
Усього	58				

IQ - 128

Інтерпретація:

Згідно з результатами методики IQ обстежуваного становить 128, що є показником високого рівня інтелекту та свідчить про високу здатність обстежуваного до інтелектуальної діяльності. В обстежуваного добре розвинені здібності до аналізу цілісного образу та виокремлення з нього окремих ознак, розуміння закономірностей змін та взаємозв'язків.

Протокол № 1.2

Обстежуваний: _____ Дата: _____

Шифр: _____ Час початку: _____

Стать: _____ Час кінця: _____

Вік: _____ Клас (посада): _____

Методика «Шкала тривоги Ч. Спілберга»

Розуміння та прийняття обстежуваним інструкції:

обстежуваний зрозумів зміст інструкції та почав виконання завдання.

Обробка даних:

Шкала	Підрахування відповідей	Усього
Ситуативна	1+1+1+2+1+2+2+1+2+2+2+2+1+1+1+1+2+1+2+2	30
Особистісна	2+2+2+3+2+3+2+2+2+1+3+3+2+3+2+2+2+3+2+2	45

Нормативні значення:

Від 0 до 30 балів - низька тривожність;

Від 31 -44 бали - помірні;

Від 45 і більше - висока.

Інтерпретація:

Згідно із результатами методики обстежуваний належить до категорії високотривожних людей, які схильні сприймати загрозу своїй самооцінці та життєдіяльності у широкому діапазоні ситуацій і реагувати на неї вираженим станом тривожності. Загострюватися цей стан може у ситуаціях, що стосуються оцінки його компетенції або престижу.

Рівень реактивної тривоги, на протипагу особистісній, низький, що свідчить про доволі спокійний стан обстежуваного на момент проходження методики, низьку актуальну тривогу.

Протокол № 1. 3

Обстежуваний: _____ Дата: _____
 Шифр: _____ Час початку: _____
 Стать: _____ Час кінця: _____
 Вік: _____ Клас (посада): _____

Методика «Рівень суб'єктивного контролю»_

Розуміння та прийняття обстежуваним інструкції: обстежуваний зрозумів зміст інструкції та почав виконання завдання.

Обробка даних:

Шкала	Підрахування відповідей		Усього балів	Стени
Із	+	$1 + (-2) + 2 + 2 + 2 + 1 - 1 - 1 + 2 - 2 + 2 + 2 - 1 + 2 - 2 + 1 - 1 + 1 - 1 + 2 + 2 + 1 = 4 + 4 + 4 = 12$	23	5
	-	$-2 + 2 - 2 + 2 + 2 + 3 + 2 + 3 + 2 - 3 + 1 - 2 + 1 + 1 - 1 + 2 + 2 + 1 - 3 - 2 + 1 + 1 = 11$		
Ід	+	$2 + 1 - 1 + 1 + 1 - 1 = 3$	5	5
	-	$-2 - 2 + 2 + 2 + 1 + 1 = 2$		
Ін	+	$2 - 2 - 2 - 2 + 2 + 1 = -1$	0	3
	-	$2 + 1 + 2 - 3 - 2 + 1 = 1$		
Іс	+	$1 - 1 - 2 + 1 - 1 = -2$	3	3
	-	$2 + 2 + 1 - 1 + 1 = 5$		
Ів	+	$2 + 2 + 2 - 2 + 2 = 6$	12	8
	-	$-2 + 2 + 3 + 1 + 2 = 6$		
Ім	+	$-2 - 1 = -3$	-4	3
	-	$2 - 3 = -1$		
Ізд	+	$2 - 1 = 1$	1	3
	-	$2 - 2 = 0$		

Показники (шкали):

1. I_з - шкала загальної інтернальності;
2. I_д - шкала інтернальності в області досягнень;
3. I_н - шкала інтернальності в області невдач;
4. I_с - шкала інтернальності в області сімейних стосунків;
5. I_в - шкала інтернальності у виробничих відносинах;
6. I_м - шкала інтернальності в області міжособистісних відносин;
7. I_{зд} - шкала інтернальності в області здоров'я і хвороби.

Інтерпретація:

За результатами методики, в обстежуваного встановлено низький рівень суб'єктивного контролю, тобто він схильний приписувати свої успіхи та невдачі зовнішнім обставинам та випадковостям, не впевнений у тому, що здатний значно впливати на перебіг подій у різних сферах свого життя.

Однак у сфері виробничих відносин показник інтернальності суб'єктивного контролю високий, що свідчить про усвідомлення обстежуваним вагомості своїх дій у процесі організації виробничої діяльності, свого просування і встановленні стосунків у колективі.

Протокол № 1.4

Обстежуваний: ____

Шифр: _____

Стать: _____

Вік: _____

Клас (посада): ____

Методика «Типологічний індикатор Майєрс-Бріггс» (МВТІ)

Розуміння та прийняття обстежуваним інструкції:

обстежуваний зрозумів зміст інструкції та почав виконання завдання.

Обробка даних:

1) Підрахунок «сирих» балів:

$E = 8; I = 18; S = 11; N = 9; T = 18; F = 9; J = 6; P = 21$

2) Підрахунок відношень за шкалами:

$(E) = E/V_{\max} = 8/26 = 0.31$

$(I) = I/M_{\max} = 18/28 = 0.64$

$(S) = S/S_{\max} =$

$11/34 = 0.32$ (N)

$= N/N_{\max} = 9/26$

$= 0.35$

$(T) = T/T_{\max} = 18/32 = 0.56$

$(F) = F/F_{\max} = 9/22 = 0.41$

$(J) = J/J_{\max} = 6/28 =$

0.21 (P) $= P/p_{\max} =$

$21/33 = 0.64$

3) Підрахунок коефіцієнту K:

$K(EI) = (E) + (I) = 0.31 + 0.64 = 0.95$

$K(SN) = (S) + (N) =$

$0.32 + 0.35 = 0.67$ $K(TF) = (T)$

$$+ (F) = 0.56+0.41=0.97$$

$$K(JP) = (J) + (P) =$$

$$0.21+0.64=0.85$$

4) Підрахунок вираженості:

$$E = (E)/K(EI) * 100\% = 0.31/0.95*100=33\%$$

$$I = (I)/K(EI) * 100\% = 0.64/0.95*100=67\%$$

$$S = (S)/K(SN) * 100\% =$$

$$0.32/0.67*100=48\%$$

$$N = (N)/K(SN) * 100\% = 0.35/0.67*100=52\%$$

$$T = (T)/K(TF) * 100\% =$$

$$0.56/0.97*100=58\%$$

$$F = (F)/K(TF) * 100\% =$$

$$0.41/0.97*100=42\%$$

$$J = (J)/K(JP) * 100\% = 0.21/0.85*100=25\%$$

$$P = (P)/K(JP) * 100\% = 0.64/0.85*100=75\%$$

5) Загальний підсумок

	Шкала EI		Шкала		Шкала		Шкала	
	E	I	S	N	T	F	J	P
«Сирі» бали	8	18	11	9	18	9	6	21
Максимальне значення	26	28	34	26	32	22	28	33
Відношення ()	0.31	0.64	0.32	0.35	0.56	0.41	0.21	0.64
Коефіцієнт, K	0.95		0.67		0.97		0.85	
Процент вираженості	33%	67%	48%	52%	58%	42%	25%	75%
Формула типу	I*		N		T		P *	

Інтерпретація:

За результатами методики, формула типу обстежуваного - INTP (Інтровертований Інтуїтивний Мислячий Сприймаючий). Домінуючою функцією є інтровертний раціоналізм, що забезпечує об'єктивні рішення, а допоміжною - екстравертна інтуїція, що відповідає за можливості та абстраговані спостереження.

Тобто обстежуваному характерна орієнтація свідомості всередину, на суб'єкт (на самого себе); інтуїтивне сприйняття світу, він надає перевагу логічним судженням та фактам. Задумливість спонукає його до ретельного аналізу усієї інформації, а неупередженість та лабільність забезпечує сприйнятливість до неочікуваних і нових фактів, якими б вони не були. Це свідчить про те, що обстежуваного приваблює діяльність, де він може продемонструвати свою аналітичні здібності, досягнути певні стратегічні лінії. Він прагне до збору нової об'єктивної інформації, складання її у єдину картину без протиріч, що іноді призводить до внутрішнього напруження.

Протокол № 1.5

Обстежуваний: _____ Дата: _____
 Шифр: _____ Час початку: _____
 Стать: _____ Час кінця: _____
 Вік: _____ Клас (посада): _____

Методика «Q-сортування» (В.Стефансон)

Розуміння та прийняття обстежуваним інструкції: обстежуваний зрозумів зміст інструкції та почав виконання завдання.

Обробка даних:

Шкала	Підрахування балів	Усього
Залежність	3, 9, 15, 21, 27, 33, 39, 45, 51, 54	10
Незалежність	6, 42, 18, 24, 30, 36, 42, 48, 57,	10
Товариськість	5, 7, 13, 19, 25, 31, 37, 43, 49, 52	10
Нетовариськість	4, 10, 16, 22, 28, 34, 40, 46, 55, 58	10
Прийняття « боротьби»	1, 11, 17, 23, 29, 35, 41, 47, 56, 59	9
Уникнення « боротьби»	2, 8, 14, 20, 26, 32, 38, 44, 50	10

Інтерпретація:

Згідно із результатами методики, обстежуваному характерна амбівалентність за напрямками «залежність-незалежність» та «товариськість-нетовариськість». Це може вказувати на внутрішній конфлікт особистості між прагненням прийняти групові стандарти і цінності, та водночас - заперечення їх. У поведінці це проявляється як нерішучість у спілкуванні із ситуативним проявом самостійності. Другий конфлікт полягає у прагненні особистості налагоджувати емоційні зв'язки у групі та за її межами та водночас наявності деякої байдужості до внутрішньо групових справ, в'ялості у спілкуванні. Поряд із тим, обстежуваний готовий активно брати участь у груповому житті, проявляє наполегливість у досягненні власної мети і відстоюванні своїх поглядів, доволі вимогливий до людей, які його оточують.

Психологічний портрет № ____

Обстежуваний, шифр: _____

Стать: _____

Вік: _____

Рівень розумового розвитку (*шифр досліджуваного*) за тестом «Прогресивні матриці Равена» - 128 IQ, що оцінюється як високий рівень інтелекту. В обстежуваного розвинені здібності до аналізу цілісного образу та виокремлення з нього окремих ознак, розуміння закономірностей змін та взаємозв'язків. Когнітивний стиль обстежуваного характеризується високим фокусом уваги на актуальному завданні, орієнтацією на інтуїтивні відчуття, намаганням досягнути ситуацію в цілому, а також логічно і неупереджено її обґрунтувати, спираючись на факти. Йому характерна здібність до абстрагованого мислення і створення загального плану та вміння розібратися у внутрішній логіці і принципах функціонування різних схем та організацій.

За результатами методики MBTI формула типу обстежуваного - INTP. Тобто обстежуваному характерна орієнтація свідомості всередину, на суб'єкт (на самого себе); інтуїтивне сприйняття світу, він надає перевагу логічним судженням та фактам. Це свідчить про те, що обстежуваного приваблює діяльність, де він може продемонструвати свою аналітичні здібності, досягнути певні стратегічні лінії. Він прагне до збору нової об'єктивної інформації, складання її у єдину картину без протиріч, що іноді призводить до внутрішнього напруження. Згідно із школою тривоги Спілберга, в обстежуваного високий рівень особистісної тривожності та низький рівень реактивної тривоги.

За результатами методики «Рівень суб'єктивного контролю», в

обстежуваного низький рівень суб'єктивного контролю, тобто він схильний приписувати свої успіхи та неуспіхи зовнішнім обставинам та випадковості, не впевнений у тому, що здатний значно впливати на перебіг подій у своєму житті. Однак у сфері виробничих відносин показник інтернальності суб'єктивного контролю високий, що свідчить про усвідомлення обстежуваним вагомості своїх дій у процесі організації виробничої діяльності, свого просування і встановленні стосунків у колективі.

Згідно із результатами методики Q-sort Стефансона, обстежуваному характерна амбівалентність за напрямками «залежність-незалежність» та «товариськість-нетовариськість». Це може вказувати на внутрішній конфлікт особистості між прагненням прийняти групові стандарти і цінності, та водночас - заперечення їх. У поведінці це проявляється як нерішучість у спілкуванні із ситуативним проявом самостійності. Другий конфлікт полягає у прагненні особистості налагоджувати емоційні зв'язки у групі та за її межами та водночас наявності деякої байдужості до внутрішньо групових справ, в'ялості у спілкуванні. Поряд із тим, обстежуваний готовий активно брати участь у груповому житті, проявляє наполегливість у досягненні власної мети і відстоюванні своїх поглядів, доволі вимогливий до людей, які його оточують.

Рекомендації:

Обстежуваному рекомендується формування адекватної самооцінки, почуття впевненості та успіху для зниження рівня особистісної тривожності, прийняття відповідальності за власне життя та вчинки, а також звернути увагу на наявність потенційних внутрішніх конфліктів.

**Рекомендації студентам-практикантам щодо ведення звітної
документації з навчально-діагностичної практики**

<p>Індивідуальний план роботи з навчально-психодіагностичної практики</p>	<p>При складанні індивідуального плану студент повинен ознайомитися з планом роботи психолога (методиста-керівника) відповідної установи. На підставі аналізу плану роботи психолога, змісту звернень (запитів) до нього, студент самостійно розподіляє завдання за днями й тижнями, керуючись програмою практики та нормативами часу на основні види роботи практичного психолога.</p> <p>Узгодивши графік роботи з психологом (методистом-керівником) від бази практики практикант складає свій індивідуальний план діяльності, спрямований на реалізацію цілей і завдань практики та узгоджує його з викладачем-методистом від кафедри.</p> <p>Якщо виникають зміни, практикант відмічає у плані на яку дату перенесено виконання того чи іншого завдання (пункту).</p> <p>Після виконання завдання студент власноруч щоденно вносить у звіт відмітку про його виконання.</p> <p>Під час проходження практики психолог-викладач від кафедри та психолог (методист-керівник) від бази практики мають право провести проміжний контроль щодо виконання індивідуального плану.</p>
<p>Аналітичний щоденник практики</p>	<p>Студент у хронологічній послідовності фіксує дані про вид, зміст та результати проведеної роботи: особисто або, приймаючи в ній участь (графа «Види та зміст роботи»).</p> <p>У графі «Аналіз роботи» відповідно до змісту практики (змістовні модулі) відображається:</p> <ul style="list-style-type: none"> - оцінка роботи психолога-психодіагноста від бази практики: особливості спілкування з колегами, з клієнтами, доцільність застосування відповідних форм діагностичної роботи згідно запиту, ефективність/правильність ведення документації, пропозиції щодо поліпшення його діяльності; - результати діагностичного обстеження учня (клієнта), міжособистісних стосунків, професійного самовизначення особистості;

	<p>- рефлексивний аналіз вибору психодіагностичних методик, обґрунтування вибору, особливостей проведення обстеження, його результати та висновки, мотивований прогноз розвитку особистості;</p> <p>- Аналіз особистих труднощів при проведенні психодіагностичного обстеження та оцінка ефективності своєї роботи; прояви професійних та особистісних якостей; наявність необхідних умінь та навичок, тощо.</p> <p>У графі «Коментарі та висновки» записи можуть мати описовий характер, допускається емоційний стиль викладання думок, висвітлюються основні події, найефективніші форми роботи, робиться узагальнення та висновки. Не допускається одноманітність думок та занадто стисле викладення матеріалу (менш ніж 3-5 речень). Записи про виконану роботу перевіряються та візуються в кінці практики керівником від бази і керівником від навчального закладу. На основі записів у щоденнику складається підсумковий звіт студента про проходження практики.</p> <p>Протоколи (бланки) психодіагностичного дослідження, їх результати, висновки та рекомендації докладаються до загального звіту.</p> <p>Інформація, яка висвітлюється у щоденнику є конфіденційною і здається тільки на перевірку лише викладачу-психологу (методисту) від кафедри. Матеріали з щоденника можуть бути використані для оформлення інших видів звітних документів (курсів роботи, наукові роботи, статті, тези) та для підготовки до захисту практики.</p>
<p>Протокол психодіагностичного обстеження особистості дітей і дорослих</p>	<p>При проведенні діагностичного обстеження студент самостійно або за допомогою психолога-керівника від кафедри та від бази практики складає програму діагностики згідно запиту. Практикант повинен знати процедуру дослідження та інструкцію, вміти складати протокол, чітко реєструвати емпіричні показники, зіставляти результати діагностики з результатами спостереження за поведінкою досліджуваного. Проводить групові та індивідуальні дослідження.</p> <p>Також студент повинен знати етапи</p>

	<p>психодіагностичного обстеження:</p> <ul style="list-style-type: none"> - формулювання психологічної проблеми; - обґрунтування вибору конкретної особистості: дитини, учня (класу, групи), дорослого в якості об'єкта обстеження та суб'єкта аналізу; - визначення завдань діагностичного обстеження; формулювання гіпотез про причини психологічних явищ, що спостерігаються; - підбір методів психодіагностичного обстеження; - проведення обстеження з використанням обраних методів; - кількісний та якісний аналіз отриманих результатів дослідження; - встановлення психологічного діагнозу, прогноз розвитку особистості та рекомендації обстежуваному (вихователю, вчителю, батькам ін.). <p>Протоколи індивідуальних досліджень повинні містити інформацію про особливості виконання досліджуваним тестових завдань: відображення особливостей встановлення контакту студента-практиканта й учня (клієнта), ступінь інтересу досліджуваного до виконання запропонованих завдань, спосіб їхнього виконання, темп роботи, рівень працездатності тощо.</p> <p>Після інтерпретації результатів, отриманих під час діагностики, практикант розробляє рекомендації або програму профілактичну чи розвивальну психологічної допомоги.</p>
<p>Психологічна характеристика обстежуваного</p>	<p>Характеристика на учня (клієнта) пишеться за результатами діагностики. Орієнтовна структура характеристики: загальні відомості про досліджуваного; вивчення його психофізіологічних особливостей; спрямованість особистості, мотивація, рівень домагань, самооцінка, соціалізованість; вивчення особистості учня в навчальному процесі (чи клієнта у професійній діяльності) (вивчення мотивації навчання, особливості пізнавальної сфери (сприймання, пам'ять, мислення, уява, мова, увага), загальна характеристика успішності, для старшокласників – професійна орієнтація і професійне</p>

	самовизначення); особливості емоційно-вольової сфери; міжособистісні стосунки школяра; індивідуально-психологічні властивості школяра; загальні висновки та рекомендації. Висновки повинні узагальнювати зміст характеристики з виокремленням сильних та слабких сторін розвитку особистості і рекомендації по їх врахуванню в роботі вчителя, шкільного психолога, батьків. За необхідності можна зазначити напрямки розвивальної та профілактичної роботи з учнем (клієнтом), надання психологічної підтримки (допомоги).
Психологічна характеристика групи	Результати соціометричного дослідження групи. Орієнтовна структура характеристики групи: загальні відомості, спрямованість колективу, підготовленість класу (групи) за видами діяльності, організаційна структура групи (актив, офіційні, неофіційні лідери, міжособистісні стосунки); психологічна єдність колективу, управління (педагогічне керівництво) колективом, загальні висновки та рекомендації.
Протокол дослідження професійного самовизначення старшокласників	Представити: - результати (протоколи) дослідження професійних інтересів старшокласників з висновками та рекомендаціями; - особистий план профорієнтаційного розвитку досліджуваного (ОППР).
План-проспект та протокол проведення профорієнтаційного заходу	Профорієнтаційна робота може бути проведена у формі групової бесіди просвітницького характеру, ділової гри, круглого столу чи тренінгу з елементами діагностики. Захід повинен бути спрямований на розширення уявлень про світ професій, свої нахили та здібності. Бажано застосовувати матеріали наукового характеру, наочність, інформаційні, діагностичні, корекційно-розвивальні методи. Продумати питання на активізацію уваги учасників заходу, визначити психологічні рекомендації. Ця форма роботи може проводитися 2-3 студентами разом. Перед плануванням проведення заходу студент-практикант повинен: 1. Сформулювати мету заняття.

	<p>2. Сформулювати назву заняття (цікаву, яка відповідає меті).</p> <p>3. Продумати конкретні завдання, які будуть вирішуватися на занятті: про що інформувати, що обговорити, які психологічні особливості діагностувати, що розвинути, сформулювати, актуалізувати тощо.</p> <p>4. Роздати агітаційні матеріали факультету психології.</p> <p>5. Визначити структуру заняття (вступна, основна і заключна частини), вправи.</p> <p>6. Описати використані вправи.</p> <p>7. Оформити зміст профорієнтаційного заняття (Додаток).</p>
<p>Звіт студента про проходження практики з урахуванням усіх модулів навчально-психодіагностичної практики</p>	<p>У кінці практики студент бере участь у супервізії з психологом-керівником (методистом) від бази практики, отримуючи рекомендації щодо проходження практики та подальшого вдосконалення необхідних компетенцій психолога-діагноста. За можливості, така супервізія може бути груповою з усіма учасниками практики.</p> <p>Студент у звіті повинен письмово узагальнити отриманий досвід, знання, уміння та навички, які були реалізовані під час психодіагностичної роботи та підвести підсумки проходження практики. Виокремити успіхи та труднощі, які мали місце під час практики та висловити побажання щодо удосконалення такого виду практики.</p>
<p>Характеристика на студента-практиканта від психолога (методиста) керівника від бази практики з печаткою установи</p>	<p>У характеристиці має бути зазначено, форми роботи проведені студентом-практикантом, основні результати практики. Відзначаються переваги і недоліки роботи, позитивні і негативні професійні та особистісні якості практиканта, ступінь сформованості умінь та навичок, зауваження і побажання щодо проведеної під час практики роботи. Характеристика повинна мати конкретну оцінку роботи студента психологом (методистом) – керівником від бази практики або директором, їх підписи та печатка установи/організації.</p>

<p>Висновок викладача-психолога (методиста) від кафедри факультету</p>	<p>У висновку необхідно зазначити рівень теоретичного осмислення студентом-практикантом своєї практичної психодіагностичної діяльності (цілей, завдань, методів). Рівень засвоєння загальнокультурних і професійних компетенцій, рівень професійної спрямованості та активності, прояви професійно-значущих якостей; ставлення до практичної діяльності, якість виконання індивідуального плану роботи, успішність/неуспішність проведених заходів. Оцінити роботу практиканта за результатами психодіагностичної роботи (протоколи дослідження), проведення заходів, аналіз звітної документації. Зробити висновки щодо якості проходження студентом навчально-психодіагностичної практики та виставити підсумкову оцінку.</p>
<p>Фото матеріали та презентація для звіту</p>	<p>Така форма звіту може бути колективною. Студенти об'єднуються відповідно до баз проходження практики та готують одну презентацію. Презентація повинна мати звіт з основних змістовних модулів практики (робота психолога від бази практики, особиста робота студента-практиканта – проведення діагностичного обстеження, професійного самовизначення особистості, робота з колективом, проведення профорієнтаційного заходу), повинна бути структурованість подачі матеріалу та фотоматеріалів (на одному слайді не більше 3-4 фото). На звітній конференції відбувається загальна презентація результатів практики (загальний звіт підгрупи). Час доповіді до 10-15 хв.</p>

Навчально-методичне видання

**НАВЧАЛЬНА ПСИХОДІАГНОСТИЧНА ПРАКТИКА ДЛЯ
СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 053 «ПСИХОЛОГІЯ»
ОСВІТНІЙ СТУПІНЬ «БАКАЛАВР»
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ**

Підписано до друку 21.09.2021 р. Формат 60x84/16.

Папір офісний. Гарнітура Times New Roman.

Ум. др. арк. 10,99. Обл.-вид. арк. 6,07

Зам. № 193.

Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію ДК № 1101 від 29.10.2002. (044) 234-75-87
Віддруковано в друкарні Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова (044) 239-30-26